

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

**MALUL GAZİLERİN DENEYİMLERİNİN ORDUDA SOSYAL
HİZMET BAĞLAMINDA, SAĞLAMCILIK VE HEGEMONİK
ERKEKLİK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Janserey KALMUK

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

MALUL GAZİLERİN DENEYİMLERİNİN ORDUDA SOSYAL HİZMET BAĞLAMINDA,
SAĞLAMCILIK VE HEGEMONİK ERKEKLİK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Janserey KALMUK

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

KABUL VE ONAY

Janserey Kalmuk tarafından hazırlanan “Malul Gazilerin Deneyimlerinin Orduda Sosyal Hizmet Bağlamında, Sağlamlılık ve Hegemonik Erkeklik Açısından Değerlendirilmesi” başlıklı bu çalışma, 29.05.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Hande ALBAYRAK (Başkan)

Doç. Dr. Aslıhan AYKARA (Danışman)

Doç. Dr. Mehmet BAŞCILLAR (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof.Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

25/06/2024

Janserey KALMUK

“*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir

* Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Doç. Dr. Aslıhan AYKARA** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Janserey KALMUK

TEŞEKKÜR

Elime kalem aldığım ilk günden itibaren eğitim hayatım için tüm benlikleriyle çabalayan, hiçbir zaman sevgilerini ve desteklerini esirgemeyen, yapamayacağımı düşündüğüm her an beni cesaretlendiren, hayallerime giden yolda benimle yürüyen ellerini her zaman omzumda hissettiğim canım annem Suzan KALMUK ve canım babam Rauf KALMUK, hayatım boyunca tüm başarılarını ve disiplinini kendime örnek aldığım, yolundan ilerlediğim ağabeyim Jankat KALMUK... Siz olmasaydınız başaramazdım. Benim ben olmamı sağladığınız için teşekkür ederim.

Lisans eğitimimin ilk gününden itibaren kendime örnek aldığım, katıldığım dersleri ile hem sosyal hizmetin hem araştırmanın nasılını kavramamı sağlayan, tez sürecim aksasa dahi bana destek olan ve beni motive eden, akademik yetkinliği ile yolumu aydınlatan çok değerli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Aslıhan AYKARA... Her bir cümlesinde emeğiniz olan bu tez çalışmasına katkılarınız ve sabrınız için teşekkür ederim. Tezimin savunma sınavına jüri üyesi olarak katılmayı kabul eden Doç. Dr. Hande ALBAYRAK ve Doç. Dr. Mehmet BAŞCILLAR'a ilgi ve desteklerinden ötürü teşekkür ederim.

Lisans ve Yüksek Lisans uygulama derslerim kapsamında beni orduda sosyal hizmet ile tanıştıran, saha çalışmaları sayesinde gerçek bir sosyal hizmet uzmanı olma yoluma ışık tutan kıymetli hocam ve meslektaşım İlgen MUŞABAK... Üzerimdeki emeğiniz ve hiçbir zaman esirgemediğiniz desteğiniz için teşekkür ederim.

Zorlandığım her an bana benden çok inanan ve her aksamamda toparlamamı sağlayanlara teşekkür ederim.

Neşe kaynağım canım dostum Setenay ÖZTÜRK'e, hayallerim ve hedeflerim ile ilgili desteklerini esirgemeyen dostlarım Zeynep BİRDAL ve Simay ALTAY'a, deneyimleriyle yoluma ışık tutan arkadaşlarım Beyza KAPTAN ve Cahide GÜNER'e teşekkür ederim.

Tez sürecinde sorumlu müdür olarak görev aldığım Yrtrk Huzurevi ve Yaşı Bakım Merkezi ailesine stresli zamanlarımda bana destek olmalarından dolayı teşıekkr ederim.

Son olarak yıllar önce yaşam öyküsü tezime ilham olan Gazi Ramazan AYDIN’a, araştırma boyunca desteklerini esirgemeyen Türkiye Harp Malulü Gaziler Şehit Dul ve Yetimleri Derneği Ankara Şubesi’ne, isimlerini açıklayamadığım her biri çok kıymetli katılımcılarıma teşıekkr ederim.

Anneme ve babama...

ÖZET

KALMUK, Janserey. *Malul Gazilerin Deneyimlerinin Orduda Sosyal Hizmet Bağlamında, Sağlamcılık ve Hegemonik Erkeklik Açısından Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2024.

Ataerkil sistem içerisinde ve askeri kültür etkisiyle yetiştirilen erkeklerin, askerlik deneyimleri esnasında yaralanarak gazi olmalarının ardından yaşamlarına engelli bireyler olarak devam etmeleri yaşantılarında bir kriz durumu yaratabilmektedir. Bu araştırmanın amacı malul gazilerin terörle mücadele sonrası deneyimlerini anlamaktır. Araştırma kapsamında bu deneyimler sağlamcılık ve hegemonik erkeklik perspektifinde ele alınmıştır. Araştırma öznelerini Ankara’da yaşayan ve ‘malul gazi’ ünvanı almaları ardından 1 yıl geçmiş bireyler oluşturmaktadır. Nitel araştırma deseniyle tasarlanan bu çalışmada öznelere, amaçlı örnekleme yöntemiyle ulaşılmıştır. Bu kapsamda veriler, Ankara’da ikamet eden 23 özneye, yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler aracılığıyla elde edilmiştir. Elde edilen veriler tematik olarak analiz edilmiştir. Araştırmanın bulguları; “Gazilerin Gaziliği ve Engelliliği Anlamlandırma Biçimleri”, “Gazilerin Maluliyet Deneyimleri” ve “Gazilerin Baş Etme Mekanizmaları” olmak üzere üç tema altında sunulmuştur. Bu bağlamda gazilerin yaşadıkları ani değişimi kabullenmeleri konusunda zorlanabildikleri, resmi prosedürler ile ilgili güçlükler yaşayabildikleri, sağlık, ekonomik ve psikolojik temelli çeşitli güçlüklerle karşılaşabildikleri, aile yaşantılarının etkilenebildiği ve toplumsal yaşamın aktif bir katılımcısı olurken zorlanabildikleri sonuçlarına ulaşılmıştır. Öznelerin mevcut baş etme mekanizmaları değerlendirilmiş olup karşılaştıkları güçlüklerle daha etkin baş etme mekanizmaları gerçekleştirebilmelerini amaçlayan önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Gazi, Sağlamcılık, Hegemonik Erkeklik, Sosyal Hizmet

ABSTRACT

KALMUK, Janserey. *Evaluation of the Experiences of Disabled Veterans in the Context of Military Social Work in Terms of Ableism and Hegemonic Masculinity*, Master's Thesis, Ankara, 2024.

The fact that men who were raised within the patriarchal system and under the influence of military culture were injured during their military service experience and continued their lives as disabled individuals after becoming veterans can create a crisis situation in their lives. The aim of this research is to understand the experiences of disabled veterans after the fight against terrorism. Within the scope of the research, these experiences were considered in the ableism and hegemonic masculinity. The participants are made up of individuals who live in Ankara and have passed 1 year after receiving the title of 'disabled veteran'. In this study, which was designed with a qualitative research design, the subjects were reached by the purposeful sampling method. In this context, the data were obtained through semi-structured in-depth interviews with 23 subjects residing in Ankara. The obtained data were analyzed thematically. The findings of the research were presented under three themes: "Veterans' Ways of Understanding Veteran and Disability", "Veterans' Disability Experiences" and "Coping Mechanisms of Veterans". In this context, it has been concluded that veterans may have difficulty accepting the sudden changes they have experienced, they may wear out with the prolongation of official procedures, they may encounter various difficulties based on health, economic and psychological, their family life may be affected and they may have difficulty becoming an active participant in social life. The existing coping mechanisms of the subjects have been evaluated and suggestions have been made aimed at enabling them to realize more effective coping mechanisms with the difficulties they face.

Keywords: Veteran, Ableism, Hegemonic Masculinity, Social Work

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR	iv
İTHAF	vi
ÖZET.....	vii
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
TABLolar DİZİNİ	xiv
ŞEKİLLER DİZİNİ	xv
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM : ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER	3
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	3
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	4
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	5
1.4. ARAŞTIRMANIN TANIMLARI	6
1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	6
2. BÖLÜM : KURAMSAL ÇERÇEVE	8
2.1. ENGELLİLİĞE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER	8
2.2. GAZİLİĞE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER	12
2.3. ARAŞTIRMANIN KURAMSAL YAKLAŞIMI	16
2.3.1. Sağlamcılık	17
2.3.2. Hegemonik Erkeklik	21

2.4. GAZİLERİN MALULİYET SONRASINDA KARŞILAŞTIKLARI GÜÇLÜKLER	23
2.4.1. Gazilerin Fiziksel ve Psikolojik Sağlık Güçlükleri.....	24
2.4.2. Gazilerin Maluliyet Sonrasında Aile İçerisinde Karşılaştıkları Güçlükler	28
2.4.3. Gazilerin Maluliyet Sonrasında Çalışma Yaşamında Karşılaştıkları Güçlükler.....	31
2.4.4. Gazilerin Maluliyet Sonrasında Sosyal Yaşamda Karşılaştıkları Güçlükler	32
2.5. GAZİLERİN KARŞILAŞTIKLARI GÜÇLÜKLERLE BAŞ ETME STRATEJİLERİ.....	34
2.6. ORDUDA SOSYAL HİZMET BAĞLAMINDA GAZİLERİN MALULİYET DENEYİMLERİ	38
3. BÖLÜM : ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	45
3.1. ARAŞTIRMA KONUSUNUN BELİRLENMESİ VE ÖZDÜŞÜNÜMSELLİK.....	45
3.2. ARAŞTIRMANIN MODELİ	46
3.3. ARAŞTIRMANIN ÖZNELERİ.....	47
3.4. VERİ OLUŞTURMA SÜRECİ.....	51
3.5. VERİLERİN ANALİZİ	53
3.6. ETİK KONULAR.....	55
4. BÖLÜM : ANALİZ	58
4.1. GAZİLERİN GAZİLİĞİ VE ENGELLİLİĞİ ANLAMLANDIRMA BİÇİMLERİ	59
4.1.1. Kabullenme: "Dün sağlamdınız bugün sakatsınız"	59
4.1.2. Gazilik: "Çok büyük bir onur"	64
4.1.3. Engellilik: "Kimsenin engelli hale gelmesini isteyecek hali yok".	68
4.2. GAZİLERİN MALULİYET DENEYİMLERİ	71
4.2.1. Gazi Ünvanını ‘Hak Etme’ Süreci: "Devlet vermiyor bana bunu, hükümet vermiyor. Bu gaziliği ben kendim aldım"	72

4.2.2. Aile İçinde Gazilik: "Evli olan eşiyle kavga eder, bekar olan ana babasıyla kavga eder"	74
4.2.3. Sağlık Güçlükleri ve Yararlandıkları Sağlık Hizmetlerine İlişkin Görüşleri: "Sağlık bir anda gidiyor, her şey bir anda değişiyor" ...	79
4.2.4. Psikolojik Güçlükler: "Tekrar bir saldırı olacakmış gibi bir his içerisindeydim sürekli"	86
4.2.5. Ekonomik Güçlükler: "Engelli bir insanla, engelli olmayan bir insanın yaşam koşulları çok farklı"	91
4.2.6. Çalışma Deneyimleri: "Orada oturuyorsun, sakatsın, ama yine de iş yapmaya çalışıyorsun"	95
4.2.7. Toplumsal Yaşam Deneyimleri: "Kavga etmekten çok korkuyorum dışarıda"	99
4.3. GAZİLERİN BAŞ ETME MEKANİZMALARI	103
4.3.1. İçindeki Güç: "Kendi kendimi tedavi ettim"	104
4.3.2. Maneviyat: "Allah bunu lütfetti bize"	106
4.3.3. Psikolojik Destek: "Konuşmaya ihtiyacım varmış"	108
4.3.4. Aile ve Sosyal Çevre Desteği: "Çok destek oldular, benim psikolojimi anlamaya çalıştılar"	112
4.3.5. Kaçınma Davranışları: "Çıkmıyorum, kendimi kısıtlıyorum, sosyal ortama girmiyorum"	114
5. BÖLÜM : SONUÇ VE ÖNERİLER	116
5.1. GAZİLİK VE ENGELLİLİĞİ ANLAMLANDIRMALARINA İLİŞKİN SONUÇ VE ÖNERİLER	116
5.2. GAZİLERİN MALULİYET DENEYİMLERİNE İLİŞKİN SONUÇ VE ÖNERİLER	119
5.2.1. Prosedürlere İlişkin Sonuç ve Öneriler	119
5.2.2. Aile İçi İlişkilere İlişkin Sonuç ve Öneriler	121
5.2.3. Sağlık Hizmetinin Sunumuna İlişkin Sonuç ve Öneriler	122
5.2.4. Psikososyal Engelliliğe İlişkin Sonuç ve Öneriler	125
5.2.5. Ekonomik Haklara İlişkin Sonuç ve Öneriler	126
5.2.6. Çalışma Yaşamına İlişkin Sonuç ve Öneriler	128

5.2.7. Toplumsal Yaşama Adaptasyona İlişkin Sonuç ve Öneriler	129
5.3. GAZİLERİN BAŞ ETME MEKANİZMALARINA İLİŞKİN SONUÇ VE ÖNERİLER.....	131
KAYNAKÇA	136
EK 1. HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ ETİK KURUL/KOMİSYON İZNİ.....	146
EK 2. ARAŞTIRMAYA GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU	147
EK 3. YARI YAPILANDIRILMIŞ DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME FORMU.....	149
EK 4. ORJİNALLİK RAPORU	150

KISALTMALAR DİZİNİ

GATA	: Gülhane Askeri Tıp Akademisi
JGK	: Jandarma Genel Komutanlığı
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
TSSB	: Travma Sonrası Stres Bozukluğu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
YURTKUR	: Yurtlar Kurumu

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. <i>Engelli Bireylerin Maruz Kaldığı Mikro Saldırganlık Deneyimleri</i>	18
Tablo 2. <i>Özneleri Tanıtıcı Bilgiler</i>	50

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Temalar ve Alt Temalar	59
---------------------------------------	----

GİRİŞ

Tarih boyunca devletlerin güvenlik sebebiyle, milli, dini, siyasi ve ekonomik amaçlarla savaştıkları bilinmektedir. Ülkeler arası ortaya çıkan savaşın yanı sıra terör de yıllar boyunca devlete, sivillere, insanlığa karşı işlenen bir suç olarak kendini göstermiştir. Son yıllardaki verilere bakıldığında dünya genelinde terör saldırıları sonucu meydana gelen ölümlerde yıldan yıla bir düşüş görülse de saldırıların sayısında 2020’de 4,458’den 2021’de 5,226’ya doğru bir yükselme görülürken, yüzde açısından %17’lik bir artış yaşandığı görülmüştür (Institute for Economics and Peace, 2022). Dolayısıyla savaşın ve terörün insanlık tarihinden günümüze kadar süren, göz ardı edilemeyecek toplumsal bir gerçeklik olduğunu, birçok insanın bu durumdan olumsuz bir şekilde etkilendiğini söylemek mümkündür.

Türkiye’de yıllardır süregelen terör olayları, özellikle Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) ve Jandarma Genel Komutanlığı (JGK) mensupları üzerinde gerek fiziksel gerek ruhsal açıdan çeşitli etkiler yaratmaktadır. Terörle aktif bir şekilde mücadele eden TSK ve JGK mensubu bireyler; mayın, ateşli silah, el yapımı patlayıcı, füze, roket, havan saldırısı gibi birçok sebeple yararlanabilmektedir. Çeşitli şekillerde meydana gelen yaralanmalar askeri personelde uzuv kaybına, organ veya sistemlerin olumsuz etkilenmesine sebep olmaktadır. Diğer yandan teknoloji ve tıptaki gelişmeler hayatta kalma oranını artırmaktadır (Peker & Özbesler, 2021). Tarih boyunca savaşlarda bu gibi deneyimler yaşayarak hayatlarına devam eden bireylere ünvanlar verildiği bilinmektedir. Nitekim "Gazi" kavramı Türkiye’de önemli ölçüde benimsenmiş bir değer olarak kendini göstermektedir. Tarih boyunca gaziliğe toplumsal, kültürel, dini, milli anlamlar yüklenmiştir. Hukuki boyutta ise farklı sınıflandırmalar olduğu görülmektedir. Bu araştırmanın temel konusunu ve öznelarini ifade eden malul gaziler, görevleri esnasında yaralanarak tedavilerinin sonuçlanması ardından engellilikleri rapor ile kesinleşen askeri personeli ifade etmektedir (Türkiye Emekli Subaylar, Emekli Astsubaylar, Harp Malûlü Gaziler, Şehit Dul ve Yetimleri ile Muharip Gaziler Dernekleri Hakkında Kanun, 1983).

Hayatının belirli bir kısmını "sağlıklı" bir bedende geçiren bireyler ataerkil yapı ve askeri kültürün de etkisiyle toplumda baskın bir grup olarak yaşamlarını sürdürmektedir. Fakat

terörle mücadele esnasında yaralanarak gazi olduklarında toplum tarafından "yardıma muhtaç" olarak algılanan engelli grubu içine dahil olmaktadır.

Tam da bu noktada toplumun engelli olan ve olmayan bireyler üzerindeki düşünceleriyle şekillenen sağlamlıktan bahsetmek faydalı olacaktır. Sağlamlılık; engelli bireylerin bir norm olarak kabul edilmiş, standardize edilmiş ideal bedenlerden farklı oluşunu vurgulayan bir anlayıştır. Medikal düşünce tarzından beslenen bu anlayışa göre sağlam bedenlerle karşılaştırıldığında kusurlu (!) olan bu bedenler düzeltilmelidir (Yılmaz, 2016). Bu durum engelli bireylerin aciz, yardıma muhtaç muameleleri görmelerine sebep olmaktadır.

Diğer yandan iktidarda olan erkeklerin erkeklik biçimi olarak tanımlanabilen ve genel olarak erkeklerin çoğunluğunun tasvip ettiği kriterlere uygun olmayı vurgulayan hegemonik erkekliğe de değinmek gerekmektedir. Hegemonik erkeklik; kültür, eğitim, medya ve ordu gibi aygıtlar vasıtasıyla erkekleri idealleştirme çabası olarak karşımıza çıkmaktadır (Aydın & Atalay, 2021). Beden, hegemonik erkeklikte oldukça merkezi bir konumdadır; belirli bedensel özellikler hegemoniktir (Sünbülöğlu, 2012). Malul gazilerin birtakım özel deneyimler ardından uzuv, organ kaybı yaşamaları sağlancı yaklaşım odağında ele alındığında bireylerin tamamen "sağlam" olan bedenlerinin ani bir şekilde "normalden saptığını" söylemek mümkündür. Buna ek olarak ataerkil toplum yapısının getirdiği hegemonik erkeklik etkisi de düşünüldüğünde toplum içerisinde güçlü, baskın konumda olan erkekler yine toplum tarafından yardıma muhtaç olarak değerlendirilen engelli grubuna dahil olduklarında yaşantılarında bir kriz durumu meydana gelebileceği öngörülmektedir.

Bu araştırmanın amacı gazilerin yaralanmaları ardından tedavi ve sosyal yaşama adaptasyon sürecinde karşılaştıkları güçlükleri ve bu güçlüklerle nasıl başa çıktıklarını anlamaya çalışmaktır. Bu değerlendirmenin hegemonik erkeklik ve sağlamlılık temelinde yapılması planlanmaktadır.

1. BÖLÜM

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Türkiye’de özellikle son dönemde gerçekleşen terör olayları azımsanmayacak ölçüdedir. Güvenlik sebebiyle resmi verilere tam olarak yansımaya da yapılan her saldırıda, TSK ve JGK bünyesinde gerçekleşen her operasyonda askeri personelin yaralanarak gazi olduğu görülmektedir.

Yaralanmaları ardından hastaneye sevk edilen gazilerin tedavileri yaralanma şekline bağlı olarak haftalar hatta aylar sürebilmektedir. Kendileri ve aileleri için bu süreç belirsizlikleri de beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla gaziler yaralanmanın ardından fiziksel ve fizyolojik sağlık sorunlarına ek olarak psikolojik, sosyal ve ekonomik açıdan da farklı güçlüklerle karşılaşabilmektedir. Tedavilerin sonlanması ardından resmi olarak "malul gazi" ünvanı alma süreci, yaşama ve topluma adaptasyon süreci gibi farklı deneyimler yaşayan gazilerin yaşamlarını sürdürürken farklı alanlarda çeşitli güçlüklerle karşılaşma ihtimalleri devam etmektedir.

Diğer yandan hegemonik erkeklik ve sağlamlılık açısından düşünüldüğünde bu bireylerin yaralandıklarında yardıma muhtaç olarak görülen ve bir dezavantajlı grup olarak nitelendirilen engelli grubu içine dahil olmaları bireylerin yaşantısında bir kriz meydana getirebilmektedir.

Gazilerin yaralanmaları itibarıyla öncelikle sahip oldukları sağlık hakkı temelinde tedavilerden etkin şekilde yararlanmaları gerekmektedir. Ayrıca psikolojik, fiziksel, ekonomik ve sosyal yönden çeşitli güçlüklerle karşı karşıya kalabilen gazilerin yaşadıkları olayları hem ruhsal hem de fiziksel olarak sağlıklı bir biçimde atlatabilmeleri için çeşitli baş etme mekanizmaları kazanmaları gerekmektedir. Bu bağlamda başta psikososyal desteğe, güçlendirilmeye, yol göstericiliğe ve farklı müdahalelere ihtiyaç

duyabilen gazilerin sosyal hizmetin temel müracaatçı grupları arasında yer aldığını söylemek mümkündür.

Yapılan literatür taramasında Türkiye’de ağırlıklı olarak gazilerin gaziliği anlamlandırma biçimlerine, psikososyal sorunlarına, sosyal destek mekanizmalarına, yaşam kalitelerini etkileyen faktörlere, aile yaşantılarına ve sosyal haklarına ilişkin çalışmalar yürütüldüğü görülmüştür (Özgül ve ark., 1999; Yılmaz, 2004; Hoşoğlu, 2005; Küçük, 2011; Köleoğlu ve ark., 2013; Güloğlu & Kararımak, 2013; Karabulut, 2017; Hatun, 2018; Başcılar, 2021; Yıldırım, 2023).

Avantajlı bir konumda yaşamlarını sürdürürken terörle mücadele sonucunda hayatlarına engelli bireyler olarak devam eden gazilerin maluliyet deneyimlerine odaklanan çalışmaların sınırlı olduğu fark edilmiştir. Bu deneyimleri hegemonik erkeklik ve sağlamlık temelinde ele almanın ayrımcılık karşıtı uygulamaların güçlendirilmesi ve etkili sosyal hizmet müdahalelerinin gerçekleştirilebilmesi açısından önemli olacağı düşünülmüştür. Araştırma sonucunda gazilerin bireysel deneyimleri, duygu ve düşüncelerine ulaşılması planlandığından gazilere yönelik gerçekleştirilecek müdahalelerde meslek elemanlarının daha etkili ve işlevsel müdahale planları uygulayabileceği yönünde bir değerlendirme yapılmıştır.

Sonuç olarak bu araştırmanın problemi Ankara’da yaşayan ve "malul gazi" ünvanı almalarının ardından en az bir yıl geçmiş bireylerin maluliyet sonrası karşılaştıkları güçlükler ve baş etme mekanizmalarının görünür kılınarak sağlamlık ve hegemonik erkeklik temelinde değerlendirilme gereksinimidir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı hayatlarının bir döneminde sağlıklı birer bireyken terörle mücadele esnasında yaralanarak engelliliği rapor ile kesinleşen gazilerin maluliyet deneyimlerini ve baş etme mekanizmalarını anlamaktır.

Bu genel amaç doğrultusunda araştırmanın alt amaçları şu şekildedir:

1. Araştırmaya katılan bireylerin sosyodemografik özellikleri nelerdir? (Yaş, medeni durum, terörle mücadelede geçirilen süre, gazilik süresi, maluliyet durumu vb.)
2. Bireyler gazi olmayı nasıl anlamlandırmaktadır?
3. Bireyler engelli olmayı nasıl anlamlandırmaktadır?
4. Bireylerin sahip oldukları haklara ilişkin deneyimleri nasıldır? (Verilen hizmetler bireylerin; psikolojik, ekonomik, güçlenme, vb. gereksinimlerine nasıl yanıt vermektedir?)
5. Maluliyet ile birlikte bireylerin aile içinde ve sosyal yaşamda karşılaştıkları güçlükler nelerdir?
6. Bireyler tüm bu güçlüklerle nasıl baş etmektedir?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Türkiye’de Silahlı Kuvvetler’in güvenlik nedeniyle kapalı bir yapıya sahip olması ordu alanında gerçekleştirilecek bilimsel araştırmaların sınırlı kalmasına neden olmaktadır. Gaziliği engellilik ve erkeklik açısından ele alarak gazilerin maluliyet deneyimlerini, karşılaştıkları güçlüklerle nasıl baş ettiklerini incelemeyi hedefleyen araştırmaların sınırlı olması bu araştırmanın önemini artırmaktadır. Dolayısıyla araştırmadan elde edilecek verilerin literatürüne katkıda bulunması beklenmektedir.

Gazilerin maluliyet deneyimlerini kendilerinden dinleyebilmek; kendilerine tanınan hakların, sağlanan hizmetlerin ve gerçekleştirilen uygulamaların niteliğini ortaya koyabilmek; gazilerin yaşamlarını insan onuruna yaraşır seviyede sürdürmelerini sağlayabilecek uygulamaların geliştirilmesi açısından önemli görülmüştür. Bu sebeple uygulama açısından düşünüldüğünde gazilerin deneyimlerini hegemonik erkeklik ve sağlamlılık temelinde değerlendirmenin sosyal hizmet uzmanlarına ve yasa yapıcılara rehberlik ederek ayrımcılık karşıtı sosyal hizmet uygulamalarının ve sosyal politikaların gelişmesine olanak sağlayacağına inanılmaktadır.

Diğer bir yandan henüz Türkiye’de yaygın bir müdahale alanı olmadığı düşünülen orduda sosyal hizmet alanının çalışma alanına katkı sunması beklenmektedir. Böylece gaziler ile çalışan meslek elemanlarının gazilerin sorun ve gereksinimlerine yönelik müdahalelerinde, direkt olarak bu bireylerin deneyimlerinden, duygu ve düşüncelerinden yola çıkarak hareket etmenin müdahalelerinin işlevselliğini artırabileceği düşünülmektedir. Tüm bunlar araştırmanın önemini artırmaktadır.

1.4. ARAŞTIRMANIN TANIMLARI

Gazi: Bu çalışmada “gazi” ifadesi ile Ankara’da yaşayan, ilgili yönetmeliğe göre "malul gazi" ünvanı almasının ardından en az bir yıl geçmiş birey ifade edilmiştir.

Maluliyet Deneyimleri: Bu çalışmada “Maluliyet Deneyimleri” ifadesi ile malul gazilerin yaralanmalarının ardından yaşama engelli bireyler olarak devam ederken bireysel yaşamda, sosyal yaşamda ve aile içinde karşılaştıkları güçlükleri, bunlarla nasıl baş ettiklerini içeren deneyimleri ifade edilmiştir.

1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırma öznelerinin belirlenme sürecinde öznelerin askeri rütbeleri ve kırd – kentte yaşıyor olmaları bağlamında sayısal bir denge gözetilmesi planlanmıştır. Ancak veri toplama sürecinde yeteri sayıda yüksek rütbeli ve kırsal kesimde yaşamını sürdüren gaziye ulaşılamamıştır. Araştırma özneleri ağırlıklı olarak şehir merkezinde yaşayan er ve erbaşıdır. Yalnızca iki özne subay sınıfına mensuptur. Araştırmanın kırsal alanlarında yaşayan, subay ve astsubay rütbelerine sahip malul gaziler ile yapılabilmesi halinde elde edilecek bilgilerin daha kapsamlı ve genellenebilir olabileceği düşünülmüştür.

Diğer yandan araştırma öznelerinin erkek araştırmacının kadın olmasının görüşme sürecini etkileyebileceği yönünde bir değerlendirme yapılmıştır. Örneğin gazilerin cinsel

yaşam güçlükleri ile ilgili hiçbir anlatıda bulunulmaması dikkat çekici bulunmuş ve bu durum da bir sınırlılık olarak değerlendirilmiştir.

2. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. ENGELLİLİĞE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

Gazilerin maluliyet deneyimlerini sağlamlıcılık ve hegemonik erkeklik temelinde incelemeyi hedefleyen bu çalışmada öncelikli olarak engelliliğe ilişkin genel tanımlara, engelliliği açıklayan modellere, engelli sınıflandırılmalarına değinmenin faydalı olacağı düşünülmüştür.

Literatüre bakıldığında engellilik ile ilgili oldukça farklı tanımlamalar yapıldığı görülmektedir. Dünya Sağlık Örgütü, engelliliği “ince, kişiden ya da bir bütün olarak vücuttan beklenen davranışlar, yetenekler ve görevler olarak ifade edilen normal aktivitelerin yerine getirilmesindeki eksiklik ya da sınırlılık” olarak tanımlamaktadır (WHO, 1980). 5878 sayılı Engelliler Hakkında Kanun (2005) ise engelli bireyi "Fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşsal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey" olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlardan da yola çıkarak engelli bireylerin; fiziksel, zihinsel ya da bilişsel birtakım farklılıklara sahip olan ve çeşitli sebeplere sosyal yaşama katılım ya da gereksinimlerini karşılama noktasında birtakım güçlüklerle karşılaşabilen bireyler olduğu söylenebilir.

Engelli bireyler doğum öncesi nedenlerden dolayı bir engele sahip olarak doğabildikleri gibi doğum sırası ya da doğum sonrası nedenlerle de engelli olabilmektedir. Dünyadaki ve Türkiye’deki engellilik literatürü incelendiğinde genel olarak 7 farklı engellilik kategorisi olduğu görülmektedir. Bunlar; zihinsel engelliler, bedensel / ortopedik engelliler, süregelen hastalıklar, görme engelliler, konuşma engelliler, otistik engelliler, işitme engelliler olarak sıralanabilir (Ünlü ve ark., 2022). Dünya Sağlık Örgütü 2021 yılında yaptığı açıklamada dünya genelinde 1 milyardan fazla engelli yaşadığını duyurmuştur. Türkiye’deki verilere bakıldığında ise 2022 yılının Eylül ayında yayınlanan

Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni'nde Ulusal Engelli Veri Sisteminde yer alan engelli birey sayısı 2.511.950 olarak görülmektedir. Türkiye Özürlüler Araştırması'na (2022) göre %2.60'ı bedensel engelliler, %0.48'i zihinsel engelliler, %9.21'i ise ruhsal ve duygusal ve süregen hastalığı olanlar olmak üzere nüfusun toplam %12,29'unu engelli bireyler oluşturmaktadır. Bu veriler dünyada ve Türkiye'de engelli nüfusun genel nüfus içerisinde önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

Farklı toplumlarda ve farklı koşullarda yaşasalar da farklı engel türlerine sahip olsalar da engelli bireylerin yaşamlarını sürdürürken ayrımcılık ve dışlanmaya maruz kalabildikleri öngörülmektedir. Nitekim literatür incelendiğinde engelli bireylerin ulusal ve uluslararası sözleşmelerde dezavantajlı, kırılgan ve özel gereksinimleri olan gruplar arasında yer aldığı ve diğer nüfus gruplarına göre ayrımcılık riskinin daha yoğun olduğu görülmektedir (Erol Karaca & Nam, 2021).

Ayrımcılık, bir grubun üyelerine yalnızca o grupta olmalarından dolayı olumsuz duygu, düşünce ve davranışların tümünü içeren tutumları ifade etmektedir. Bu tutumlar bahsi geçen grupların toplumsal hiyerarşi içinde "aşağıda" ya da "dezavantajlı" olarak konumlandırılmalarından doğmaktadır (Sorsan ve ark., 2015). Engelli ayrımcılığı da engelli bireylerin insan haklarına erişim noktasında toplumdaki diğer bireylerle eşit fırsatlara sahip olmaması veya kendilerine eşit fırsatların sağlanmaması ile gerçekleşmektedir. Engellilere yönelik ayrımcılığın kuramsal arka planında "sağlamcılık" yer almaktadır. Eleştirel engelli çalışmaları literatüründe sıklıkla karşılaşılan sağlamcılık (albeism), bedensel tamlık vurgusu yapan, engelli olmayan bireylerin engellilerden daha üstün olduğunun altını çizen önyargılı ve ayrımcı yaklaşımı ifade etmektedir (Karakoç & Levendeli, 2021). Sağlamcılık çerçevesinde engelli bireyler acınması gereken ve başkalarının yardımına muhtaç bireyler olarak değerlendirilmektedir. Bu araştırmanın kuramsal yaklaşımlarından birisi olması sebebiyle çalışmanın ilerleyen kısımlarında sağlamcılık daha detaylı ele alınacaktır.

2006 yılında kabul edilen Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme ile birlikte engelli bireylerin engelli olmayanlarla eşit olduğu yönündeki fikir birliği sağlanmıştır (Erol Karaca & Nam, 2021). Bu sözleşmenin amacı engelli bireylerin de

diğer tüm bireyler gibi temel insan haklarına eksiksiz şekilde erişimini sağlamak ve bunu garanti altına almaktır. Nitekim çoğu engelli bireyin yaşadığı temel dezavantaj bedenlerinden ziyade yaşadıkları toplumdaki fiziki yapılar, toplumsal normlar ve sosyal tutumlardan kaynaklanmaktadır (Goering, 2015). Bu bağlamda engelli bireylerin hak ve özgürlüklere bağımsız erişimlerinin sağlanabilmesi toplumun ve devletin tutum ve davranışı ile yakından ilgilidir.

İnsan, sosyal bir varlıktır ve yaşamını çevresi içinde sürdürmektedir. Engelli bireylerin içerisinde bulunduğu toplumun engelli bireylere yönelik tutumları o toplumun engelliliğe ilişkin bakışını, dolayısıyla verilen hizmetlerin niteliğini şekillendirmektedir. Literatüre bakıldığında engelliliği açıklayan bazı modeller olduğu görülmektedir. Bunlardan en çok üzerinde durulanlar ahlaki model, medikal model ve sosyal model olduğundan bu modellere değinmenin faydalı olacağı düşünülmüştür.

Ahlaki model; engelliliği insanın içinde yer alan ahlaksızlığın bir sonucu olarak görmekte ve şeytanla ilişkilendirmektedir. Bu modelde engellilikten bireyin kendisini sorumlu tutmaktadır (İnan ve ark., 2013). Buna göre engelli bireylerin bedenlerine şeytanın egemen olduğu düşünüldüğünden cezalandırılmaları gerekmektedir.

Geleneksel bir tıbbi bakış açısı olan medikal model teşhis ve tedavi üzerinde durmaktadır. Bu modelde bireyin fizyolojik bozukluğuna odaklanılmakta ve yaşanan güçlüklerin çözümünün yalnızca tıbbi tedavi ile mümkün olabileceği düşünülmektedir. Bu araştırmanın odak noktası olan sağlamlılık, medikal modelden beslenmektedir. Biyolojik yöne odaklanmak “bireyin biricikliğine ve değerine saygı” yerine semptomların azaltılması üzerinde durmayı gerektirmektedir (Zastrow, 2015). Bireylerin kendi yaşamlarının katılımcıları olmaları yerine kendilerini “hasta” olarak değerlendirmeleri onları toplumdan ve kendi benliklerinden uzaklaştırabilmektedir. Erkan, (2004) bireyi bakıma ve yardıma muhtaç olarak nitelendiren bu modelde çevresel koşullardan ziyade bireyin kendisinin değiştirilmesi vurgulandığından sosyal hizmetin doğasına da aykırı olduğunun altını çizmektedir.

Medikal modele bir eleştiri olarak geliştirilen sosyal modelde ise hastalık ve tedavi yöntemine değil, bireyin yaşam kalitesinin iyileştirilerek sorunlara karşı nasıl güçleneceğine odaklanılmaktadır. Bu modelde asıl sorunun toplumun engelli bireylere dayattığı engeller olduğu savunulmaktadır. Engellilik bedensel ya da zihinsel bir farklılığı değil, bir toplumun organize oluş şekline kaynaklanan engellenmişliği ifade etmektedir (Shakespeare ve Watson, 2001; Gabel ve Peters, 2004). Olumsuz düşünce, davranış ve tutumlar ortadan kaldırıldığında, engelli bireyler için yeterli istihdam, uygun şehir yapılanması sağlandığında, sağlık ve eğitim gibi temel insan haklarına eksiksiz erişimleri gerçekleştiğinde, bireylerin sosyal işlevsellikleri artırılabilirdiğinde engellilerin toplumla gerçek anlamda bütünleşmeleri için uygun zeminin hazırlanabileceği düşünülmektedir.

Bu tez çalışmasında bir engelli grubu olan gaziler ile çalışılmaktadır. Gaziler de dahil olmak üzere her bir engelli bireyin insan haklarına erişimi, refah seviyesinin yükselmesi ve iyilik halinin geliştirilmesi için sosyal model anlayışı ile hareket edilmesi gerektiği düşünülmektedir. Buna ek olarak engelli bireyler sağlamlılığın aksine acınması gereken, başkalarının yardımına muhtaç hastalar değil, hak temelli bakış açısı çerçevesinde; sahip oldukları farklı özellikler sebebiyle kendilerine daha işlevsel hizmetler ve uygulamalar geliştirilmesi gereken bireyler olarak değerlendirilmektedir.

Engelli bireylerin toplumu oluşturan diğer bireylerle eşit ve adil koşullara sahip olması düşüncesi, yasal düzenlemelerin ve uygulamaların bu kapsamda düzenlenmesini gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda engelli bireyleri çevresi içinde ele alan, içerisinde bulunan koşulların bireyin yaşantısı üzerindeki etkisini göz önünde bulunduran sosyal hizmet uygulamalarının önemli bir işlevi olduğu düşünülmektedir (Aykara, 2015).

Bu araştırmanın özneleri tamamen "sağlam" bir bedendeyken terörle mücadele ardından organ veya işlev kaybı yaşayarak hayatlarına engelli bireyler olarak devam eden malul gazilerdir. Dolayısıyla çalışmanın sonraki kısmında gaziliğe ilişkin genel bilgilerden bahsedilecek olup ardından maluliyet ile birlikte yaşamlarında meydana gelen değişimler, karşılaştıkları güçlükler ve baş etme mekanizmaları detaylı olarak ele alınacaktır.

2.2. GAZİLİĞE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

Araştırmanın daha faydalı sonuçlar doğurabilmesi amacıyla bu bölümde öncelikle gazilik Türkiye'deki kavramsal, toplumsal ve kültürel yönüyle ele alınacaktır. Ardından gazilik türleri incelenecek olup bireylerin malul gazi ünvanı alma süreci ve gazilik statüsü ile birlikte gelen sosyal haklarına değinilecektir.

Literatüre bakıldığında "gazi" kavramının evrensel olarak kabul görmüş tek bir tanımının olmadığı görülmektedir. Türkçe'de gazi kavramına karşılık gelen "veteran" kavramı NASW (2012) tarafından "Orduda belirli bir süre görev yapmış güvenlik görevlisi" olarak tanımlanmaktadır. Türk Dil Kurumu'na bakıldığında ise "Gazi" kavramının üç şekilde tanımlandığı görülmüştür (TDK, 2023):

1. Müslümanlıkta düşmanla savaşan veya savaş yapmış kimse.
2. Olağanüstü yararlılıklar göstererek düşmanı yenen komutanlara devlet tarafından verilen onur ünvanı.
3. Savaşta sağ olarak dönen kimse.

Türk tarihi incelendiğinde Türkler'in her zaman yaşadıkları coğrafya ile aralarında bir bağ kurduğu, bu uğurda yıllarca savaştıkları görülmektedir; vatani korumak ve sahip çıkmak hem milli hem dini bir görev olarak yıllarca varlığını sürdürmüştür. Geçmişten günümüze kadar süren zorunlu askerlik uygulaması, toplumsal yaşamda yaygınlaşmış "vatan sevgisi imandandır", "vatan sağolsun" söylemleri, "askerliğini yapmayana kız verilmez" anlayışı, bu durumun toplumsal yansımalarıdır. Bu yansımalar ile bağlantılı olarak Gazilik ve Şehitlik de oldukça uzun zamandır toplumsal ve kültürel yaşantıda önemli bir noktada yer almaktadır.

Gaziliğin tarihsel gelişimine bakıldığında İslamiyet öncesi dönemden başlayarak günümüze kadar toplumsal yaşamda önemli bir yer edindiği görülmektedir. Nitekim destanlarda kahramanlık yapanlara verilen "Alp" ünvanı İslamiyet öncesi dönemde de gazilik anlayışının var olduğunu göstermektedir. İslamiyet ile birlikte Kur'an ve

hadislerde gazilik kavramının onurlandırılması ile birlikte gazilik kavramına manevi bir anlam yüklendiği belirtilmektedir (Yıldırım, 2021). Günümüzde ise TSK, JGK ya da Emniyet Teşkilatında görev yapan her birey bir gün şehit ya da gazi olabileceği bilinci ile eğitim almakta ve görevlerini bu uğurda gerçekleştirmektedir.

Türk hukukunda “Gazilik” kavramı incelendiğinde gaziliğin Muharip Gazi ve Malul Gazi olmak üzere iki farklı temelde şekillendiği görülmektedir. Bununla birlikte Resmi Gazete’de yayımlanan 675 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’nin "Gazilik ünvanı verilenler" başlıklı 14. maddesinde, 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleştirilen darbe teşebbüsünde yaralanan kamu görevlileri ve sivilleri 15 Temmuz Demokrasi Gazileri olarak ifade edilmektedir.

Muharip Gazi statüsü 1950-1953 yılları arasında Kore Savaşına ve 1974 yılında Kıbrıs Barış Harekâtına katılmış Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına İstiklal Madalyası ile birlikte verilen ünvanıdır (1005 sayılı Kanun, 1968).

Malul gazi kavramı ise 2847 sayılı Türkiye Emekli Subaylar, Emekli Astsubaylar, Harp Malulü Gaziler, Şehit Dul ve Yetimleri ile Muharip Gaziler Dernekleri Hakkında Kanun ile şu şekilde tanımlanmıştır:

Türk Silâhlı Kuvvetleri mensuplarından; Türkiye Cumhuriyeti Devleti sınırlarını korumak ve güvenliğini sağlamak görevi ile harpte veya Devletin bekasını hedef alan terör örgütlerine karşı yurt içi ve yurt dışı mücadelede her çeşit düşman veya terörist silâhlarının tesiriyle veya harp bölgesindeki harekât ve hizmetler sırasında, bu harekât ve hizmetlerin sebep ve tesiriyle yaralanarak tedavileri sonucunda sakatlığı rapor ile kesinleşenleri ifade eder.

Bu araştırmanın odak noktası ve aynı zamanda öznelarını oluşturan grup olması sebebiyle malul gazi kavramı ve bu ünvanın alınma süreci üzerinde daha detaylı durulacaktır. İlgili tanımdan da yola çıkarak malul gazilerin öncelikli olarak askerliğin sebep ve tesiriyle görev sırasında yaralandıkları söylenebilir. Yaralanmalarının ardından gelişen tedavi süreci sonrasında bireyler kesin işlem sürecine dahil olmaktadır. Bu süreçte görevleri esnasında yaralanan askeri personelin sağlık durumu hakkında Türk Silahlı Kuvvetleri,

Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı Sağlık Yeteneği Yönetmeliği'nin (2016) 49. maddesine göre yetkili sağlık kuruluşları tarafından karar verilmektedir. Haklarında “Sınıfı veya Branşı Görevini Yapamaz”, “Türk Silahlı Kuvvetlerinde Görev Yapamaz”, “Jandarma Genel Komutanlığında Görev Yapamaz” veya “Sahil Güvenlik Komutanlığında Görev Yapamaz” kararlı sağlık raporu düzenlenen askeri personelin maluliyet kararı SGK tarafından verilmektedir.

Son yapılan düzenlemeler ardından SGK tarafından malullük durumu tespit edilen subay, astsubay ve uzman çavuşlara isteklerine göre göreve geri dönme hakkı tanınmaktadır. Yeniden göreve dönmek isteyen gaziler bağlı bulundukları komutanlıklara başvurmaktadır. İlgili komutanlığa göre başvuran bireylerden göreve geri dönmesinde sakınca görülmeyen bireylerin dosyaları yetkili sağlık kuruluşuna sevk edilmektedir. Bu aşamada bu kişilerin görevlendirilecekleri yerlerde çalışıp çalışamayacaklarının belirlenmesi istenmektedir. Yetkili sağlık kuruluşundan bu kişiler hakkında “Belirtilen Görevleri Yapar” veya “Belirtilen Görevleri Yapamaz” şeklinde karar ifadeleri bulunan bir rapor düzenlenmekte, bu raporda kontrol muayenelerinin hangi aralıklarla yapılacağı da yer almaktadır. “Belirtilen Görevleri Yapar” kararı alan bireyler, raporları SGK tarafından onaylandıktan sonra Millî Savunma Bakanlığı veya İçişleri Bakanlığı onayı ile birlikte ilgili komutanlık tarafından uygun göreve atanmakta ve bu durum SGK'ya bildirilmektedir (Türk Silahlı Kuvvetleri, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı Sağlık Yeteneği Yönetmeliği, 2016).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın (1982) 61. Maddesinde yer alan "Devlet harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malul ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar." ifadesi görevleri esnasında yaralanarak malul gazi ünvanı alan bireylere ve aile üyelerine çeşitli haklar tanınmasının hukuki alt yapısını oluşturmaktadır. Gazilere ve ailelerine tanınan bu hakların temel çerçevesi 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu ve 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun kapsamında şekillenmektedir. Milli Savunma Bakanlığının (2023) internet sitesinden alınan bilgilere göre bu haklar şu şekilde sınıflandırılmaktadır:

- Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) Başkanlığınca Yürütülen Haklar

Aylık bağlanması, aylıklarda derece/kademe ilerlemesi, emekli ikramiyesi, ek ödeme (tütün ikramiyesi) ve eğitim öğretim yardımları, sağlık hizmetlerinde katılım payı ve ilave ücret alınmaması, ortez, protez ve diğer iyileştirici araç ve gereçlerin temininde kısıtlama getirilmemesi, bazı tedaviler ile sağlık giderlerinin karşılanmasında kolaylıklar, bakıma muhtaçlık ödemesi, maluliyet aylıklarının kesilmemesi

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca İşlem Yürütülen Haklar

İstihdam hakkı, ücretsiz seyahat, özel kreş ve gündüz bakımevleri ile özel çocuk kulüplerinden yararlanma

- Milli Savunma Bakanlığı ve Kuvvet Komutanlıklarınca Yürütülen Haklar

Tazminat, kamu konutlarından yararlanma ve kira bedelinin devlet tarafından ödenmesi, kardeşlerin askerlik hizmeti muafiyeti, ikametine yakın yerde askerlik hizmeti yapma, devlet memurluğu alımlarında puan ayrıcalığı, gazi çocuklarının askeri okullara öncelikle alınması

- Milli Eğitim Bakanlığınca Yürütülen Haklar

Özel eğitim kurumlarından ücretsiz yararlanma, istenilen okula kayıt ve nakil (Orta Öğretim), Orta Öğretim kurumlarına parasız yatılılık, öğretmen eşlerin zorunlu çalışma muafiyeti ve yer değiştirme ayrıcalıkları

- Vergi/Ücret Muafiyetleri ve İndirimler

Emlak vergisi muafiyeti, silah bulundurma ve taşıma yetki belgelerinin vergi ve harç muafiyeti, elektrik ücret indirimi, su ücret indirimi, yüksek öğrenim ücret muafiyeti,

engellilikten doğan vergi muafiyetleri (gelir vergisi indirimi, özel tertibatlı araç ithalinde vergi muafiyetleri, motorlu taşıtlar vergisi muafiyeti)

- Yardımlar ve Ödemeler

TSK Dayanışma Vakfı yardımları, TSK Mehmetçik Vakfı yardımları, Mehmetçik sigorta ödemesi, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Ödemeleri

- Diğer Haklar

Toplu Konut İdaresi Başkanlığınca (TOKİ) işlem yürütülen faizsiz konut kredisi, Kredi ve Yurtlar Kurumunca (YURTKUR) İşlem Yürütülen yüksek öğrenim öğrencilerine burs / yurt imkanı sağlanması, atanma taleplerinde kısıtlayıcı hükümlere bakılmaması, sayısal oyunlar bayilik ruhsatı, müsabaka yerlerine girme, şehitler ve gaziler günlerinde idari izin, sosyal tesislerden yararlanma, müze ve ören yerlerinden ücretsiz yararlanma, devlet tiyatrolarından ücretsiz yararlanma

Gazilere ve ailelerine tanınan tüm bu haklarda şüphesiz onların yaşama adaptasyonları, günlük hayatta karşılaştıkları güçlüklerle baş edebilmeleri ve insan onuruna yaraşır bir yaşantı sürmeleri hedeflenmektedir. Nitekim gazilerin maluliyet deneyimlerini inceleyen bu araştırmanın amaçlarından biri de gazilerin sahip oldukları haklara ilişkin deneyimlerini ortaya koymaktır. Bu bağlamda araştırmanın ilerleyen aşamalarında gazilerin sahip oldukları haklara ilişkin deneyimlerine yer verilecektir. Fakat öncesinde araştırmanın kuramsal yaklaşımı olan sağlamlılık ve hegemonik erkeklik üzerinde durulacaktır.

2.3. ARAŞTIRMANIN KURAMSAL YAKLAŞIMI

Araştırma özneleri hayatlarının belirli bir bölümünü sağlam bir bedende ve ataerkil bir toplumda geçiren fakat askerlik deneyimleri ardından yaralanarak engelli grubu içine dahil olan gazilerdir. Bu tez çalışmasının kuramsal yaklaşımı ise hem engelli bireylere

yönelik ayrımcılığın temelini oluşturan sağlamlılık hem de iktidarda olan erkeklerin erkeklik biçimlerini ortaya koyan hegemonik erkekliktir. Dolayısıyla bu bölümde bu konulara ilişkin temel bilgiler üzerinde durulacaktır. Gazilerin maluliyet deneyimlerini anlamaya çalışırken özellikle sağlamlılık ve hegemonik erkekliğin genel hatlarının ve içerdiği temel kavramların bilinmesi önemli görülmektedir.

2.3.1. Sağlamlılık

Engelli bireylerin yaşadığı ayrımcılık, önyargı ve dezavantajların tümünü tanımlamak amacıyla kullanılan ableism, Türkçe’ye sağlamlılık olarak çevrilmiştir. Ableism; “Yeterli güce sahip” anlamına gelen “able” kökünden türemekte ve içeriğinde yer alan “tamlık-eksiklik” vurgusu ile “tam insan olma” görüşünü taşımaktadır. Bununla birlikte “eksik/yetersiz olma” algısıyla bir ayrımcılık formu olarak karşımıza çıkmaktadır (Karakoç & Tanır, 2021). “Bedenleri veya fiziksel, zihinsel, nöronal, bilişsel veya davranışsal yetenekleri standart olmayan, normatif olmayan, tipik olmayan ama bir şekilde farklı olan” bireyler tarafından deneyimlenen özel bir –izm biçimi olarak tanımlanmaktadır (Wolbring, 2012, s.78). “Sağlam beden” anlayışı çerçevesinde engelli olmayan bireylerin engelli bireylerden üstün olduğu inancına dayanan bu yaklaşıma göre “normal” insanlarla karşılaştırıldığında fiziksel, zihinsel, bilişsel veya davranışsal birtakım özellikleri standart olmayan bu bireyler düzeltilmelidir.

Bu yaklaşım odağında engelli bireyler acıma ve merhamet etme duyguları ile beraber; zayıf, başkasının yardımına muhtaç bireyler olarak algılanmaktadır. Bu durum farklı özellikleri, birtakım yeti farklılıkları olan engellilerin ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kalmalarına, örselenmelerine ve ötekileştirilmelerine sebep olabilmektedir. Tüm bu olumsuz tutum ve davranış kalıplarının yaygınlığı, engelli bireylerin maruz bırakıldığı ayrımcılığın bir insan hakkı ihlali olduğunun fark edilmeyecek kadar normalleşmesine ve hatta kimi zaman bir kader olarak algılanabilecek seviyeye gelmesine yol açmaktadır. Önyargılar, ayrımcı uygulamalar ve engelliliği olumsuzlama gibi farklı şekillerde ortaya çıkabilen ableism, toplumsal alanda ya da medyada görmezden gelme, yok sayma olarak da kendini gösterebilmektedir (Chouinard, 1997, s. 380). Politik düzenlemelerdeki eksikliklerin ya da fiziki yapılanmadaki yetersizliklerin engelli bireylerin çeşitli

dezavantajlarla karşılaşmalarına neden olduğu aşıkarken çoğu zaman fark edilmeden gerçekleşen mikro saldırganlıklar da engelli bireylerin yaşantılarını etkilemektedir. Mikro saldırganlık, kasıtlı veya kasıtsız, sözel, davranışsal veya çevresel iletiler yoluyla bir kişi veya gruba yöneltilen aşağılayıcı ve olumsuz ifadeler olarak tanımlanmaktadır (Sue, 2010, s.5). Literatüre bakıldığında öncelikli olarak siyahlar ve beyazlar arasındaki ırksal ayrımcılık için kullanıldığı görülse de günümüzde hemen hemen her marjinal grubun bu tür mikro saldırılara uğrayabileceği söylenebilir. Kendilerini engelli olarak tanımlayan bir grup katılımcı ile gerçekleştirilen bir araştırmada engelli bireylerin deneyimledikleri mikro saldırılar incelenmek istenmiş ve 8 farklı mikro saldırı deneyimi ortaya çıkmıştır (Keller ve Galgay, 2010). Bunlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 1. *Engelli Bireylerin Maruz Kaldığı Mikro Saldırganlık Deneyimleri (Keller ve Galgay, 2010)*

Kişisel kimliğin reddi	Bireyin diğer yönlerinin yok sayılarak yalnızca engelliliğinin vurgulanması
Engellilik deneyiminin reddi	Bireyin engel durumunun ve bu durumdan kaynaklanan deneyimlerin yok sayılması
Mahremiyetin reddi	Engelli bireye yönelik sorularla bireyin mahremiyetinin ihlal edilmesi
Çaresizlik	Engelli bireyin sürekli olarak bakıma ve yardıma muhtaç olarak görülmesi
İkincil Kazanç	İyi hissetmek ve takdir edilmek amacıyla engelli bireyler için bir şeyler yapılması
Yayıma Etkisi	Sahip olunan herhangi bir engelin bir başka engele sebep olacağının düşünülmesi
Üstünlük Taslama	Engelli bireyin sahip olduğu engele vurgu yaparak aşırı övülmesi üzerinden küçümsenilmesi
İkinci Sınıf Vatandaş	Engelli bireylerin insan olduğu gerçeğini görmezden gelerek yapılması gereken düzenlemelerin/uygulamaların fazladan zaman/kaynak şeklinde değerlendirilmesi gerekçesiyle yapılmaması
Cinsiyetsizleştirme	Engelli bireylerin cinsel varlığının reddedilmesi

Keller ve Galgay (2010)'ın yaptığı bu çalışmada engelli bireylerin günlük hayatın hemen hemen her noktasında mikro saldırıya maruz kalabilecekleri ve olumsuz etkilenebilecekleri tespit edilmiştir. Engelli bireylerin maruz kaldığı bu ayrımcılık

türünün çoğu zaman fark edilmemesi ve olağan karşılanması sağlamlılığın topluma nasıl sindiğinin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

Literatürde engelli ayrımcılığı olarak bilinen sağlamlılık altında toplumsal yaşamın farklı alanlarında engelli bireylerin mikro saldırganlıktan daha görünür ayrımcılıklara maruz kalabildiği öngörülmektedir. Gazilerin maluliyet deneyimlerinin sağlamlılık odağında inceleyen bu çalışmada engelli ayrımcılığı önemli bir konu olarak değerlendirilmiş olup araştırmanın bu kısmında engelli bireylerin maruz kalabildikleri ayrımcılıklara yer verilmesinin faydalı olacağı düşünülmüştür.

Literatüre bakıldığında engelli bireylerin deneyimlediği ayrımcılığın tespit edilmesine ilişkin pek çok araştırma yapıldığı, bu çalışmalarda ortak olarak engelli bireylerin yaşamın özellikle belirli alanlarında ayrımcılığa maruz kaldığının tespit edildiği görülmüştür. Türkiye’de engelli bireylerin yaşadığı ayrımcılıklara bakıldığında ise T.C. Başbakanlık Özürölüler Dairesi’nin yaptırdığı Özürölülüğe Dayalı Ayrımcılığın Ölçölmesi Araştırılması isimli çalışmada (2013) ayrımcılık algı ve deneyiminin istihdam, eğitim, sağlık, adalet, siyaset, boş zaman, bilgiye erişim ve topluma dahil olmak üzere sosyal yaşamın sekiz farklı alanında ortaya çıktığı görülmektedir. Örneklem grubundaki engelli bireylerin yüzde 51,3’ünün toplumsal yaşama katılımında, yüzde 51’inin eğitim alanında, yüzde 46’sının istihdamda, yüzde 40’ının adalete erişimde, yüzde 3’ünün ise sağlık alanında ayrımcılığa maruz kaldıklarını belirttikleri görülmüştür. İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından yapılan bir araştırmada (2011) da engelli ayrımcılığı istihdam, eğitim, sağlık hizmetleri, barınma, mal ve hizmetlere erişim, her hak bakımından erişilebilirlik ve özel hayat başlıklarıyla ele alınmıştır. Literatür taramasında engellilerin ayrımcılığa uğradığı belirtilen yaşam alanları sağlık, eğitim, istihdam ve sosyal yaşam deneyimleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sağlık, temel insan haklarından biridir ve sağlık hizmetlerinin herkes tarafından erişilebilir olması gerekmektedir. Fakat literatür taramasında engelli bireylerin mevcut sağlık hizmetlerine erişimde çeşitli güçölüklerle karşılaştığı görülmüştür. Konu ile ilgili yapılan çalışmalar engelli bireylerin aldıkları sağlık hizmetlerinden genel anlamda pek

memnun olmadıklarını göstermektedir. Sağlık kuruluşlarındaki ekipmanların yetersiz olması, çalışanların engelli bireylere yönelik tutum ve davranışlarının rahatsız edici olması, engelli bireylerden sürekli olarak neşeli ve minnettar olmalarının beklenmesi engelli bireylerin sağlık hizmetlerinin sunumu ile ilgili karşılaştıkları güçlüklerden bazılarıdır (Şahin, 2005). Bütün bu güçlüklerin zeminini sağlamlılık hazırlamaktadır.

Araştırmalar sağlık kuruluşlarının engelli bireyler için genel olarak yeterli uygunlukta olmadığını, bireylerin bu kuruluşlara ulaşımı konusunda güçlük yaşayabildiklerini, sağlık hizmetlerinde yer alan bakım ve rehabilitasyon ünitelerinin yetersiz kaldığını, uygulanan tedavinin sürekliliğinin sağlanamadığını, bireylerin engellilikleri dışında kalan sağlık sorunları için hizmetten faydalanmada geç kalınabildiğini göstermektedir (Özata & Karip, 2017). Hak temelli bakış açısı çerçevesinde düşünüldüğünde engelli bireylerin sahip oldukları farklı özellikler sebebiyle sağlık hizmetinden yararlanırken engellerle karşılaşmaması, aksine hizmetlerin aksamaması ve bireylerin sağlık hakkına eksiksiz erişimi için daha verimli uygulamalar geliştirilmesi gerekmekte ve sağlık hizmeti sunan kuruluşlar hizmetlerini bu kapsamda sunmalıdır.

Engelli bireylerin ayrımcılıkla karşılaştığı bir diğer yaşam alanı ise iş yaşamı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan araştırmalar (Genç ve Çat, 2013; Genç, 2016; Çevik & Özkul, 2022) engelli bireylerin iş yaşamına dahil olmaları ardından üretken bireyler olarak ekonomik bağımsızlık elde etmeleri ile birlikte yaşam kalitelerinin artması ve sosyal çevrelerinin genişleyerek toplumla bütünleşebilmeleri açısından önemli olduğunu göstermektedir. Fakat engelli olmayan bireylerin engelli bireylere yönelik olumsuz tutum ve davranışları istihdam alanında da kendini göstermekte ve durum engelli bireyler adına çeşitli ayrımcılıklarla sonuçlanabilmektedir. Korkmaz (2023) engelli bireylerin iş gücüne katılmak istediği fakat iş bulurken, buldukları işe devamlılık sağlarken ve bir kariyer gelişimi gösterirken çeşitli engellerle karşılaşabildiklerini ifade etmektedir. Çalışma arkadaşları ile amirlerinin engelli bireylere yönelik tutumlarının bu durumla yakından ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Türkiye’de engelli bireylerin istihdamına ilişkin Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verileri incelendiğinde 2011-2023 yılları arasında işgücüne dahil engelli bireylerin sayısı

işgücüne dahil olmayan engelli olmayan bireylerin sayısının yarısından daha az olduğu görülmektedir; işyerleri ve işverenler genel anlamda engelli olmayan bireyleri tercih etmektedir. İşgücüne dahil olan engelli bireylerle gerçekleştirilen araştırmalar ise engelli bireylerin işverenlerin ve çalışma arkadaşlarının olumsuz tutum ve davranışlarına maruz kalabildiklerini, bu durumun işlerinde devamı zorlaştırdığını belirtmektedir. Dolayısıyla engelli bireylerin iş yaşamında karşılaştıkları sorunun temelini yetersiz istihdam ve engelli olmayan işveren ve çalışanların olumsuz tutum ve davranışları olarak değerlendirilebilir.

Literatür incelendiğinde dünyada engelli istihdamına yönelik ilk sistemin 1. Dünya Savaşı ardından Avrupa ülkelerinde öncelikle savaştan gazi olarak dönen askerleri kapsayacak şekilde düzenlendiği, ardından sivil bireyleri de dahil ederek düzenlemenin genişletildiği görülmektedir (Tinar, 2010). Günümüzde Türkiye’de de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından malul gazilere iş hakkı tanınmakta, işgücüne dahil olmaları teşvik edilmektedir.

Bu araştırmanın öznelere oluşturduğu gaziler sağlıklı olarak başladıkları askerlik sürecinde yaralanarak incinebilir, dezavantajlı olarak değerlendirilen engelli grubu içine dahil olmakta ve engelli bireylerin karşılaştığı tüm bu güçlüklerle karşılaşabilmektedir. Gazilerin travmatik bir deneyim ardından bir engele sahip olması ve erkeklik statülerinde düşüş yaşaması gibi özel deneyimleri nedeniyle kendi durumlarına özgü farklı güçlüklerle de karşılaşabildikleri öngörülmektedir. Çalışmanın devamında gazilerin maluliyet sonrasında karşılaştıkları deneyimler daha detaylı olarak ele alınacaktır. Fakat öncesinde araştırmanın ikinci kuramsal yaklaşımı olan hegemonik erkeklik üzerinde durulacaktır.

2.3.2. Hegemonik Erkeklik

Gazilerin maluliyet deneyimlerini inceleyen bu çalışmada uygun bir perspektif sunacağı düşünüldüğünden araştırmanın kuramsal yaklaşımlarından birisi de hegemonik erkeklik olarak belirlenmiştir. Hegemonik erkeklik kuramı Connell tarafından kurulmuştur ve kadınlık ile erkeklik biçimlerinin karşılıklı ilişkisi üzerinde durmaktadır. Buradaki yapısal gerçeklik bazı erkeklerin kadınlar ve diğer erkekler üzerindeki egemenliğine

dayanmaktadır (Connell, 2016: 267). Erkeklik ise en genel anlamıyla “özel kültürel ve örgütsel alanlarda var olan, genellikle erkeklerle ilişkili ve bu nedenle kültürel olarak kadınsı olmayan olarak tanımlanan davranışların, jargonların ve uygulamaların” tamamı olarak tanımlanmaktadır (Abumere-Itulua, 2013). Atay (2004) erkekliği erkeğin sadece erkek olduğu için nasıl düşünmesi ve davranması gerektiğini çerçeveleyen rolleri ve tutumları kapsayan bir pratikler toplamı olarak tanımlarken; Bozok (2011), erkeklik tanımında erkek biyolojisine ve bedenine, toplumsal ve kültürel olarak erkek kabul edilmeye dikkat çekmektedir.

Literatürde çeşitli erkeklik tanımlamalarının olduğu, bu tanımlarda genellikle toplumsal yaşamdaki biyolojik, kültürel, sosyal faktörlerin birbirleriyle olan etkileşimlerinin vurgulandığı görülmektedir. Nitekim tanımlamalardaki çeşitliliğin sebebinin de yine toplumsal ve kültürel değişkenler olduğu söylenebilir; erkeklik toplumsal olarak inşa edilen bir kurgu olarak değerlendirilmektedir.

Connell’ın (1988) toplumsal cinsiyet düzeni bağlamında ortaya koyduğu hegemonik erkeklik kavramı erkekler ve kadınlar arasındaki hiyerarşi ile erkekler ve erkekler arasındaki hiyerarşinin altını çizmektedir. Buna göre; bazı erkeklikler diğerleri üzerinde egemendir. Bu erkeklik biçimleri ise her zaman, her yerde geçerli olan sabit standartları değil, hali hazırda kabul edilen bir stratejiyi temsil etmektedir (Akçay, 2018). Bununla birlikte bahsi geçen hegemonik erkekliğin küçük bir erkek grubu tarafından sahiplenilmesi dahi onu normatif kılmaktadır. Örneğin Collinson ve Hearn (2005); orta sınıf, orta yaş, heteroseksüel, batılı ve bedensel olarak aktif erkeklerin işçi sınıfı ve homoseksüel erkekler üzerinde bir hegemonya kurduğunu belirtmektedir.

Doğum öncesi süreçten başlayarak ölüme kadar ilerleyen süreçte erkekliğin yaşamın belirli alanlarında daha baskın olarak kendini gösterdiği söylenebilir. Türkiye’de erkeklik sosyalizasyona bakıldığında sünnet, askerlik, iş bulma ve evlilik aşamalarının en önemli dört aşama olduğunu söylemek mümkündür (Selek, 2013). Bu çalışmada gazilerin maluliyet deneyimlerini anlayabilmek için askerlik-erkeklik bağdaştırması üzerinde durmanın faydalı olacağı düşünülmektedir. Türkiye’de uzun yıllar varlığını sürdüren zorunlu askerlik uygulaması, ‘Her Türk asker doğar’, ‘Askerliğini yapmayana kız/iş

verilmez' gibi söylemler, askerliğin erkeklik kurgusunun oluşumunda önemli bir role sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda askerlik deneyiminin önemli bir erkeklik ispatı olduğu söylenebilir. Tarhan (2018) askerliğini yapmayan erkeklere 'tam olmayan' gözüyle bakıldığını belirtmektedir.

Türkiye'de bireylerin asker olabilmesi, mesleğini asker olarak sürdürebilmesi için ilgili kanunlarda belirtilen çeşitli koşullar bulunmakta, bunlardan en önemlisi bedensel ve zihinsel olarak sağlık durumunun askerliğe elverişli olması gereksinimi ve heteroseksüel cinsel yönelime sahip olma durumu olarak karşımıza çıkmaktadır. Beden, toplumsal süreçte erkekliğin inşa edilmesinde oldukça merkezi bir konumdadır; belirli bedensel özellikler hegemoniktir. Sağlık durumu sebebiyle "askerliğe elverişli değildir" raporu alan bireyler toplum tarafından damgalanabilmekte ve baskı altına alınmaktadır (Karacagil, 2017). Askerlik hizmetini gerçekleştiren her birey kanunda belirtilen sağlık ölçeklerini karşılıyor anlamına gelmekte ve erkeklerin erkekliklerinin onaylanmasına vesile olmaktadır. Türk Silahlı Kuvvetleri Sağlık Yeteneği Yönetmeliği kapsamında fiziksel bir engeli ya da bulaşıcı bir hastalığı olmayan erkekler için "askerliğe elverişlidir" raporu verilmesi sağlıklı erkek bedeni imgesini ve erkekliklerinin onaylanması anlamına geldiğinden daha derin anlamlar ifade etmektedir.

Bu araştırmanın öznesi olan bireyler tamamen sağlıklı bir şekilde başladıkları askerlik görevleri esnasında çeşitli olaylarla yaralanarak belirli sağlık güçlükleri ile karşılaşan ve engelli grubu içine dahil olan gazilerdir. Bireylerin yaşadıkları bu ani değişim onlarda bir kriz yaratabilmekte, çeşitli güçlüklerle karşılaşmalarına sebep olabilmektedir. Bir sonraki başlıkta gazilerin maluliyet sonrasında karşılaştıkları güçlükler detaylı olarak ele alınacaktır.

2.4. GAZİLERİN MALULİYET SONRASINDA KARŞILAŞTIKLARI GÜÇLÜKLER

Gazilerin maluliyet sonrası yaşamlarının farklı alanlarında karşılaştıkları güçlüklerden bahsetmeden önde "maluliyet" kavramı üzerinde durmanın faydalı olacağı düşünülmüştür. Dünya Sağlık Örgütü'nün maluliyet/engellilik (handicap) kavramını "Bir

noksanlık veya sakatlık sonucunda, belirli bir kişide meydana gelen ve o kişinin yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel durumuna göre normal sayılabilecek faaliyette bulunma yeteneğini önleyen ve sınırlayan dezavantajlı bir durum" olarak tanımladığı görülmektedir. 5434 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu'nun 44. Maddesi'ne göre ise malul bireyler "Her ne sebep ve suretle olursa olsun vücutlarında hâsıl olan arızalar veya duçar oldukları tedavisi imkânsız hastalıklar yüzünden vazifelerini yapamayacak duruma giren iştirakçiler" olarak tanımlanmaktadır.

Bu tanımlardan yola çıkarak bireylerin maluliyet ile birlikte yaşamlarında belirli farklılıklar meydana geldiği ve bu sebeple günlük yaşamlarına devam ederken birtakım güçlüklerle karşılaşabilecekleri, önceden yapabildikleri aktiviteleri yerine getirirken sınırlanabildiklerini söylemek mümkündür. Bu durum elbet bireylerin yaşantısında birtakım güçlükler doğurabilmektedir.

Bir önceki başlıkta da belirtildiği üzere malul gaziler yaralanmaları ile başlıca bir zorlu deneyim edinmekte, ardından sağlık temelli güçlüklerle karşılaşmakta, tedavi sürecinin getirdiği belirsizliklerle mücadele etmekte, malul gazi ünvanı alma, yaşama ve topluma yeniden adapte olma gibi farklı süreçlerde psikolojik, fiziksel ve ekonomik boyutta çeşitli güçlüklerle karşılaşabilmektedir. Bu bölümde gazilerin maluliyet sonrası karşılaştıkları güçlükler öncelikli olarak fiziksel ve psikolojik sağlık temelinde, sonrasında gazilerin aile yaşantısında ve sosyal yaşam odağında ele alınacaktır.

2.4.1. Gazilerin Fiziksel ve Psikolojik Sağlık Güçlükleri

Mayına basarak, ateşli silah, el yapımı patlayıcı, füze, roket, havan saldırısı ve daha nice şekillerde gerçekleşen yaralanmalar direkt olarak gazilerin bedensel ve ruhsal sağlığını etkilemektedir. Yaralanma şekline bağlı olarak uzun süren tedaviler ardından bireylerde uzuv kaybı, organ veya işlev kaybı gibi sağlık güçlükleri ile karşılaşmak mümkündür. Nitekim malul gaziler bu tahribat gücü yüksek silahlarla yaralanmaları ardından askeri görevlerini tamamlayamamakta, önemli bir bölümü yaşamlarına engelli bireyler olarak devam etmektedir.

Yaralanma sonrasında gazilerde kol ya da bacak amputasyonu, hareket kısıtlılığı, görme kaybı, işitme problemi gibi organ ve işlev kayıpları meydana gelebilmektedir. Keten ve arkadaşlarının (2013) yaptıkları bir araştırmada araştırmaya katılan malül gazilerinin mayın patlamasına bağlı olarak bir ya da birden fazla ekstremitte kaybı yaşayanların oranı %63, en az bir göz kaybı yaşayanların oranı %12, hareket kısıtlılığı yaşayanların oranı %25, kuvvet kaybı yaşayanların oranı %12, işitme kaybı yaşayanların oranı ise %6,6 olarak belirlenmiştir. Türkiye’de yapılan bir araştırmada (Yazıcıoğlu ve ark., 2006) GATA Rehabilitasyon ve Bakım Merkezinde tedavi gören 79 malül gaziden %68,4’ünün ortopedik engelli, %25,3’ünün felçli, %3,8’inin ise görme engelli ve %2,5’inin beyin yaralanması geçirdiği tespit edilmiştir. Tahribat gücü ağır silahlarla yaralanma sonucunda ya da tedavi sürecinde cerrahi işlem ile amputé olan gazilerin amputasyon işleminden sonra kesilen kemiklerde yaşadıkları ağrı da gazilerin yaşamlarını zorlaştırmaktadır. Fantom ağrısı olarak da bilinen bu ağrı amputé olan uzuvların amputé olmamış gibi ağrması olarak ifade edilmektedir. Bu durum da korku ve acı duyguları ile beraber gazilerin sağlık anlamında yaşadıkları önemli sorunlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Ekici, 1995). Görüldüğü gibi askerlik deneyimine bağlı yaralanmalar bireylerin sağlığını önemli ölçüde etkileyebilmektedir.

Bireylerin maruz kaldıkları olaylar neticesinde tedavileri aylar hatta yıllar sürebilmekte ve bu süreç yıpratıcı olmaktadır. Bu bağlamda sunulan sağlık hizmetinin niteliği gaziler için önemlidir. Gazilerin tedavi gördükleri sağlık kuruluşlarında sağlık personelinin duyarsız ve ilgisiz olduğunu düşünmeleri, kuruluşlardaki tıbbi ve fiziki olanakların yetersiz olduğunu düşünmeleri, psikolojik destekten uzak kalmaları gibi nedenler bu belirsiz tedavi sürecini daha da güçleştirebilmektedir (Hatun, 2018). Dolayısıyla gazilerin sağlık kuruluşlarına ilişkin görüşleri odağında yapılacak düzenlemelerin etkin tedavi açısından önemi olduğu düşünülmektedir.

Gazilerin maluliyet sonrası karşılaştıkları bireysel güçlüklerin hegemonik erkeklik temelinde değerlendirilmesi de önemlidir. Daha önce de bahsedildiği gibi hegemonik erkeklik, erkeklerle erkekler arasında ve erkeklerle kadınlar arasındaki cinsiyet ilişkileri ile ilgili bir kavramdır. Buradaki hegemonya ifadesi farklı erkeklikler arasında inşa edilen hiyerarşik bir ilişki olduğunu vurgulamaktadır. Beden hegemonik erkeklikte oldukça

merkezi bir konumdadır. Sağlıklı ve orantılı bedensel özellikler hegemoniktir (Sünbuloğlu, 2012). Askerlik deneyimi ile birlikte gelen engellilik sürecinde erkeklerin kusursuz, sağlam ve orantılı bedenleri değişebilmekte, beden bütünlüğü bozulabilmekte ve bu durum bireyin yaşantısında bir kriz meydana getirebilmektedir. Hegemonik erkeklik bağlamında bir erkeğin hastalıkla ya da engellilikle karşılaşması erkeklik statüsünde düşüşe, kadınlarla olan güç ilişkilerinin yönünün değişmesine ve erkekliğiyle ilgili şüphelerin artmasına sebep olabilmektedir (Charmaz, 1955:268 akt. Akçay, 2018:34). Dolayısıyla bu bireyler yaşadıkları fiziksel acılara ek olarak kendilerini varoluşsal bir krizin eşiğinde bulabilmektedirler. Dünya Sağlık Örgütü sağlığı, "Sağlık sadece hastalık ve sakatlığın olmayışı değil, bedence, ruhça ve sosyal yönden tam bir iyilik halidir." ifadesiyle tanımlamaktadır. Dolayısıyla gazilerin fizyolojik sağlık sorunlarının çözülmesinin yanı sıra ruhsal ve sosyal yönden de tam bir iyilik hali içerisinde olmaları önemli görülmektedir. Savaş ya da terör saldırısı sonucu yaralanmak çoğu birey için başlıca bir travma deneyimi olarak kendini göstermektedir. Nitekim mayın, füze, el yapımı patlayıcı gibi ağır silahlar ile yaralanma gibi deneyimler henüz o anda bireylerin yaşantısını etkilemekte, bireyleri ölüm korkusuna sürüklemektedir. Dolayısıyla gazilerin maluliyet sonrası karşılaştığı bireysel güçlükler ele alınırken yaşanan ruhsal güçlükleri göz ardı etmemek gerekmektedir.

Kolluk kuvvetlerinin yaşadığı çeşitli yararlanma şekillerinin kendilerinde kaygı bozukluğu, depresyon ve özellikle travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) gibi çeşitli ruhsal güçlükler yol açabildiği bilinmektedir. Literatüre bakıldığında 1. Dünya Savaşı'nda Amerika Birleşik Devletleri ordusunda 100.000'den fazla savaş deneyimi olan askeri personel ve gazinin birtakım ruh sağlığı sorunları sebebiyle askeri hastanelere başvurduğu görülmektedir (Harris, 2000). Bu ruh sağlığı sorunlarının en yaygınlarından biri olan TSSB; DSM-5'te, gerçek bir ölüm ya da ölüm tehdidi, ağır yaralanma, bireyin fiziksel bütünlüğünü tehdit eden bir durumla karşılaşması, böyle bir duruma tanık olması gibi ağır travmatik olaylardan sonra ortaya çıkabilen, çeşitli semptomlarla kendini gösteren bir rahatsızlık olarak tanımlanmaktadır. Bu semptomlardan bazıları öfke kontrolünde sorun yaşama, yaşamdan zevk alamama, olayı hatırlatan ses ya da görüntüler ile ilgili sıkıntı duyma ve olayı hatırlayınca fiziksel belirtiler yaşama olarak sıralanabilir. TSSB yaşayan bireyler etraflarında gördükleri imgeler ve duydukları sesler sebebiyle

flashback yoluyla istemsiz bir şekilde travmayı hatırlayabilmekte ve travmatik olayı tekrar yaşıyormuş gibi tepki verebilmektedir. Tanı koyulabilmesi için bu semptomların bir aydan uzun süre devam etmesi gerektiği bilinmektedir (APA, 2013: 271-280). Anı yaşayamamak ve travmatik olaya adeta hapsolmek bireylerin günlük yaşamlarının olağan akışını oldukça etkilemektedir.

Bessel A. Van. Der Kolk (2020) *Beden Kayıt Tutar* kitabında savaşın ardından bireyleri anlamsızlık duygusunun kapladığını, eskiden öyle olmasalar da içine kapanık bir ruh haline büründüklerini ve etraftan koptuklarını belirtmektedir. TSSB'ye ilişkin yapılan başka bir çalışmada bireylerin kendilerini kontrol etmedeki güçlüğüne farkına varmalarının ardından enerjilerini dış dünyadan çekerek kendilerine yönelttikleri belirlenmiş ve bu durum heyecansal sınırlılık olarak adlandırılmıştır (Özgen & Aydın, 1999). Tüm bunlar TSSB'nin bireyler üzerinde yarattığı olumsuz etkilerin hayatlarını olağan akışında sürdürme noktasındaki etkisini göstermektedir.

Mehmet Başcılar (2021), terör gazilerinin ve aile üyelerinin yaşam deneyimlerini incelediği doktora tezi çalışmasında yaralanmanın gaziler üzerindeki başlıca psikososyal etkilerinin şoka girme, uyku sorunları, yeniden hatırlama ve kendini suçlama olarak ortaya çıkabileceğini belirtmiştir. Diğer yandan gazilik ile birlikte görevi yerine getirememiş olma düşüncesi ve şehit olan arkadaşlarına yardım etme konusunda çaresiz hissetme nedeniyle sağkalım suçluluğu da gazilerin bireysel boyutta yaşadığı sorunların arasında yer almaktadır. Nitekim gaziler bir savaş ya da çatışma deneyimi ardından hayatta kalmakta, fakat silah arkadaşlarını kaybedebilmektedir (Başcılar & Karataş, 2021). Bahsi geçen kayıp verme ve yas sürecinde işler daha da karmaşıklaşabilmektedir. Sezgin ve arkadaşlarının (2004) belirttiği gibi kayıp verdikten sonra ortaya çıkan yas süreci normal ve doğal bir tepki iken, kaybın beklenmedik ve dehşet verici bir şekilde gerçekleşmesi bu doğal süreci travmatik bir hale getirmektedir. Savaş esnasında çeşitli şekillerde silah arkadaşlarını kaybeden askerlerde sık sık bu durumla karşılaşılabilir. *Beden Kayıt Tutar* kitabında bahsi geçen Vietnam Gazisi Tom'un bir travmatik yas sürecinden geçtiği söylenebilir. Tom; savaşta deneyimlediği silahlı çatışmada etrafındaki herkesin nasıl yaralandığına tanıklık etmiş ve birçok arkadaşını o olayda kaybetmiş bir gazidir. Kendisiyle yapılan görüşmelerde o anda nasıl çaresiz

kaldığını unutamadığını, rüyalarında sürekli arkadaşlarının çığlıklarını duyduğunu ve öldürüldüğünü gördüğünü, olayı hatırlatan bir ses, koku ya da imgeyle karşılaştığında kendini felç olmuş gibi hissettiğini ve çok korktuğunu belirtmektedir. Bununla birlikte doktoru tarafından kendisine verilen ilaçları kullanmadığını, eğer ilaçları kullanırsa kabuslarının yok olacağını ve böylece dostlarını terk etmiş olacağını düşündüğünü ifade etmektedir. Bu vakada da görüldüğü gibi savaşta silah arkadaşlarını kaybeden askerlerin onlara olan bağlılığı kimi zaman kendi hayatlarını sürdürmelerine izin vermeyecek derecede etkili olabilmektedir.

Gazilerin maluliyet sonrasındaki bireysel boyutta karşılaştıkları güçlüklerle baş edebilmeleri için psikolojik destek almalarının önemi ortadayken hegemonik erkeklik nedeniyle psikolojik destek almaktan kendilerini geri çeken birçok gazinin var olduğu öngörülmektedir. Nitekim erkekliğin inşa edilmesinde güç ve başarı gibi özellikler hegemonik erkeklik özellikleriyken ruhsal hastalığa sahip olma durumu ise güçsüzlük ve incinebilirlikle eşleştirilmektedir; erkeklerin erkekliklerini ortaya koyabilmeleri için güçlü ve sağlıklı olmaları beklenmektedir (Akçay, 2018). Bu noktada gazilerin maluliyet ile birlikte olumsuz benlik algıları geliştirmeleri ve erkekliklerinden ödün vermemek adına yaşadıkları travmatik, olumsuz psikolojik semptomları göz ardı edebildikleri düşünülmektedir.

Bahsedilen tüm bu varoluşsal ve ruhsal kriz durumu bireyin yaşantısını önemli ölçüde etkileyebilecek boyutta değerlendirilmektedir. Gazilerin maluliyet sonrasında kendi benlikleriyle ilgili yaşadıkları içsel güçlükler aile içi ilişkilerinde, sosyal yaşamlarının her anında etkisini gösterebilmektedir. Bir sonraki başlıkta bu durumun aile içerisindeki yaşantıya yansımalarına değinilecektir.

2.4.2. Gazilerin Maluliyet Sonrasında Aile İçerisinde Karşılaştıkları Güçlükler

Birtakım özel durumlar haricinde her birey bir ailenin içinde dünyaya gelmekte ve yaşamının büyük bir çoğunluğunu ailesiyle birlikte geçirmektedir. Aile içerisindeki bir ferdin çatışma esnasında yaralanması, mayına basması veya roket saldırısı sonucu ani bir şekilde yaralanarak gazi olması daha önce de belirtildiği gibi bireyin yaşamında adeta bir

kriz yaratmakta, doğal olarak bu durumdan diğer aile üyeleri de etkilenmekte, aile üyeleri de bireyi etkilemektedir. Gazilik sonrasında eve dönen bireylerin yaşama uyumla sağlayabilmeleri aile üyeleriyle olan ilişkilerini başarılı bir şekilde sürdürebilmeleri, sosyal yaşamda yeni arkadaşlıklar kurmaları, yeni bir işe başlamaları, iş veya eğitim hayatının gerekliliklerini yerine getirmeleri, sivil yaşamına karşı aidiyet hissetmeleri ve hayata dair anlamlı bir hedefe sahip olmaları ile yakından ilişkilidir (Sayer ve diğerleri, 2011:665). Askerlik sırasında yaşadıkları özel deneyimler sebebiyle sahip oldukları sağlık sorunları, tamamen sağlam bir bedendeyken içerisinde bulunan toplum tarafından yardıma muhtaç olarak görülen "engelli" grubuna dahil olma gibi durumlar bireylerin aile yaşantısında da belirli sorunlar yaşamalarına sebep olmaktadır.

Türkiye’de yapılan bir çalışma (Yılmaz, 2004) patlayıcılar nedeniyle yaralanan malul gazilerin yaklaşık %76'sının hayatlarının geri kalanında protez, ortez veya tekerlekli sandalyeden en az birisini kullanmak zorunda kaldıkları, %28,9'unun ise bir başkasının yardım ve desteğine ihtiyacı olduğunu ortaya koymuştur. Yaşanan işlev ve organ kaybı bireylerin önceki yaşamlarında kolayca yerine getirebildikleri aktiviteleri yapamadıklarını ve desteğe ihtiyaç duyabildiklerini ortaya koymaktadır; bireyler organ veya işlev kaybı, hareket kabiliyetinin sınırlanması ile birlikte maluliyet sonrasında kendi ihtiyaçlarını bağımsız bir şekilde giderebilme konusunda zorlanabilmekte, yetersizlik duygusu yaşayabilmekte ve desteğe ihtiyaç duyabilmektedir. Bu noktada bahsi geçen destek kaynaklarından en önemlisi bireyin aile üyeleri olarak kendini göstermektedir. Fakat gazilerin sahip oldukları zorlu deneyimler eve dönüş sonrası yaşadığı olumsuz deneyimler sosyal yaşamlarına uyumunu zorlaştırmalarına, kendilerini uzaklaştırmalarına, yalnızlaşmalarına ve yabancılaşmalarına da sebep olabilmektedir.

Ataerkil toplumlarda yetişen erkek çocuklarının yetişkinlikte aileye maddi anlamda destek sağlayan, eşine ve çocuklarına karşı aile içi sorumluluk olarak onlara bakım veren bir role sahip olması beklenirken bu bireylerin askerlik deneyimi sonucunda yaralanarak bakıma ve desteğe ihtiyaç duyabilen tarafa geçiş yapmaları bir kriz durumunu beraberinde getirebilmektedir. Örneğin maluliyet sonrasında yaşadıkları organ ve işlev kaybı, hareket sınırlılığı sebebiyle çocuklarını kucağına alamayan babalar ebeveyn rolünü yerine getirme konusunda kendisini başarısız hissedebilmektedir. Diğer yandan gazilerin

aile üyelerinin kendilerine aşırı korumacı bir şekilde yaklaşması bireylerin sosyal yaşama katılmasını zorlaştırabilmektedir. Kendini yetersiz bir baba - eş olarak gören gazilerin iç çatışmaları zamanla aile içi çatışmalara, tartışmalara sebep olabilmekte; bu durum yalnızlaşma, hissizleşme gibi süreçleri beraberinde getirerek gazilerin daha geleneksel ritüellere katılmada isteksiz olmaları, aile ortamından uzaklaşmaları ve evli bireylerde boşanma gibi durumlarla sonuçlanabilmektedir (Yıldırım, 2021). Dolayısıyla gazilik sonrasında aile içi ilişki dinamiklerinin niteliği gazilerin toplumsal yaşama yeniden uyum sağlayabilmeleri açısından önemlidir.

Irak ve Afganistan gazileri ile yapılan bir çalışmada (Sayers ve ark., 2009) eve dönüş sonrasında gazilerin %75'inin aile içi ilişkilerde güçlüklerle karşılaştığını, %41'inin kendi evinde bir yabancı gibi hissettiğini, %37'sinin ailedeki rolü ile ilgili belirsizlikler ve çatışmalar yaşadığı, %25'inin çocuklarına karşı soğuk hissettiğini belirttiği görülmektedir. Buna ek olarak yapılan literatür taramasında yaşanan travmaya bağlı gelişen psikolojik güçlüklerin, alkol-madde bağımlılığının gazilerin evliliklerinde güçlüklerle yol açtığı görülmüştür.

Yapılan literatür taramasında terörle mücadele sonrasında organ veya işlev kaybı yaşayan malül gazilerin TSSB ile de bağlantılı olarak romantik ve cinsel birliktelik yaşama konusunda çeşitli güçlüklerle karşılaşabildikleri görülmüştür. Ataerkil bir toplum olan Türkiye'de genç erkeklerin evlenebilmesi için öncelikle askerlik görevini yerine getirmesi gerekirken malül gaziler toplumda engelli bireylere karşı olumsuz tutum ve davranışları nedeniyle romantik ve cinsel birliktelik kurmakta zorlanabilmektedir (Açıksöz, 2011; Yılmaz, 2009).

Özetlenecek olursa zorlu askerlik ve savaş deneyimleri sırasında yaralanmanın getirdiği travmatik yaşam deneyimleri sebebiyle gazilerin yaşama yeniden adapte olmaya çalışırken, aile üyeleriyle iletişim kurarken zorlandığını, aile içi ilişkilerin zedelendiğini, evliliklerin son bulabildiği söylenebilir. Yaşanan bu gelişmelerde gaziler mevcut destek mekanizmalarını kaybedebilmekte, dolayısıyla bir önceki başlıkta ele alınan yalnızlaşma, hissizleşme ve yabancılaşma gibi bireysel güçlükler kendini tekrar gösterebilmektedir.

Bu durum gazilerin sosyal yaşantılarını da etkilemekte, bir sonraki başlıkta gazilerin maluliyet sonrasında sosyal yaşamda karşılaştıkları güçlüklerden bahsedilecektir

2.4.3. Gazilerin Maluliyet Sonrasında Çalışma Yaşamında Karşılaştıkları Güçlükler

Gazilerin maluliyet sonrasında güçlük yaşayabildikleri önemli alanlardan biri de çalışma yaşamı olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim yaşama yeniden adapte olabilmenin önemli adımlarından birisi üretken bir birey olarak ekonomiye katılmaktır. Malul gazilerin eve dönüş sonrasında iş bulmada, buldukları işi istikrarlı bir şekilde sürdürmede güçlük yaşadıkları ve buna bağlı olarak ekonomik güçlüklerle karşılaşabildikleri bilinmektedir. MacLean'ın (2010) II. Dünya Savaşı, Kore ve Vietnam gazileriyle yaptığı araştırmada savaş deneyimi olan gazilerin eve dönüş sonrasında iş bulma konusunda problem yaşayabildikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan literatür taramasında Vietnam gazilerinin iş bırakma ve işsizlik düzeylerinin yüksek olduğu, bu durumun TSSB tanısı olan gazilerde daha yaygın olduğu; Irak ve Afganistan gazilerinin ise travmaya bağlı psikolojik güçlüklerden dolayı işsizlik sorunu ile karşılaşabildiği görülmektedir (Kulka ve ark., 2004). Türkiye'de ise yaralanan askeri personelin malul gazi ünvanı alması ardından kendilerine iş hakkı tanındığı bilinmektedir. Fakat sahip oldukları olumsuz benlik algısı, yaşadıkları psikolojik travmanın izlerinin sürmesi gibi nedenlerle gazilerin bu haklarını devredebildikleri ya da işlerine devam sağlayamadıkları için haklarının feshedilebildiği, çevreleri tarafından anlaşılamadıklarını, hak ettikleri değeri göremediklerini düşünmeleri sebebiyle istifa edebildikleri görülmektedir (Hatun, 2018).

Sancar (2011), Türkiye'de çalışarak var olmanın erkekliğin toplumsal inşası ile yakından ilişkili olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda bir iş sahibi olmamak, çalışmamak, erkekler için erkekliklerinin tehlikeye girmesine, statü ve saygınlık kaybı yaşanmasına ve değersizlik hissine neden olabilmektedir. Bu durum da bireylerin yaşantısında bir kriz durumu meydana getirebilmektedir.

Diğer yandan gazi ünvanının alınması süreci çeşitli sebeplerle uzadığında bireyler bu süreçte de ekonomik güçlükler yaşayabilmektedirler. Ekonomik güçlüklerin ise bireylerde yetersizlik hissi yaratması ve bu durumdan aile içi ilişkilerin olumsuz etkilenmesi gibi sonuçlar doğurabileceği öngörülmektedir.

Özetlenecek olursa gazilerin maluliyet sonrasında yaşadıkları fiziksel ve ruhsal sağlık sorunlarının etkileri aile üyeleri ve sosyal çevreleri ile ilişkilerini etkilemektedir. Diğer yandan bir iş bulma, bu işte devamlılık sağlama yolunda çeşitli güçlüklerle karşılaşabildikleri, bu güçlüklerin ekonomik güçlüklerle yol açtığı söylenebilir. Bu durum yine bireyin kendisini olumsuz etkilemekte, bu döngüsel etkileşim ise malul gazilerin ailesinden ve toplumdan kendilerini soyutlamalarına neden olabilmektedir. Tüm bunlar gazilerin sosyal yaşama aktif bir şekilde katılımlarını zorlaştırmaktadır.

2.4.4. Gazilerin Maluliyet Sonrasında Sosyal Yaşamda Karşılaştıkları Güçlükler

İnsan sosyal bir varlıktır; yaşamı boyunca çevresinden etkilenmekte ve çevresini etkilemektedir. Bu etkileşim aynı zamanda bir anlamlandırma sürecini de beraberinde getirmektedir. Özellikle toplumda baskın olan kimselerden "farklı" özelliklere sahip bireylerin yaşamı anlamlandırma sürecinde çeşitli güçlüklerle karşılaşabildikleri düşünülmektedir.

Daha önce de bahsedildiği gibi yaralanma deneyimi sonucu gazi olan bireyler yaşamlarına engelli olarak devam etmektedir. Yaşamlarının fiziksel bir engele, sınır hasarına, hareket kısıtlılığına sahip olarak devam eden bireylerin çoğunun toplum tarafından ötekileştirildiği öngörülmektedir. Nitekim Türkiye gibi geleneksel toplumlarda engelli bireylere nasıl bir varoluş biçimi sergilemek istedikleri sorulmamakta, aksine nasıl yaşamaları gerektiği dikte edilmektedir. Bireyler karşı karşıya kaldıkları bu baskıcı ve yönlendirici olumsuz tutumları bir süre sonra benimsemekte, kendilerini gerçekleştirmek yerine toplumun atfettiği engelli rolünü gerçekleştirmektedir. Böylelikle kendilerini toplumsal yaşamdan soyutlayarak yaşamlarına mutsuz devam

etmektedirler (Aykara & Çelik, 2012). Dolayısıyla sağlamlılığın beslediği engelli ayrımcılığının bireylerin sosyal yaşamlarını doğrudan etkilediği söylenilebilir.

Hastaneden taburculukları sonrasındaki yaşantılarına engelli bireyler olarak devam eden malul gazilerin engel durumuna uygun olmayan şehir yapılanmaları, toplum içerisinde engelli olmayan bireylerin engelli bireylere karşı olumsuz tutum, davranış ve söylemleri, sahip oldukları temel haklara erişimde güçlük yaşamaları, sosyal yaşamın aktif bir katılımcısı olmalarında güçlüklerle karşılaşmaları ve istihdama dahil olmaları noktasında sorun yaşamaları gazilerin sosyal yaşamlarında karşılaştıkları güçlüklerin arasında sıralanabilir.

Türkiye’de yapılan araştırmaların bulguları malul gazilerin her engelli bireyin yaşayabileceği deneyimleri deneyimleyebildiğini göstermektedir. Ancak bununla birlikte yapılan çalışmalar gazilerin kendilerini engelli grubu içerisinde farklı bir grupta gördüklerini, engelliliklerinden ziyade gaziliklerine vurgu yapılarak toplumda bu şekilde kabul görmek istediklerini, engelli olmalarından dolayı kendilerine acınması yerine vatan uğrunda engelli bireyler oldukları için kendileriyle gurur duyulması gerektiğini düşündüklerini ortaya koymaktadır (Hatun, 2018). Toplum tarafından bekledikleri değeri, ilgiyi görememelerine bağlı olarak hayal kırıklığı yaşayan bireylerin topluma karşı öfke duyabilmeleri, kendini toplumdan soyutlayabilmeleri söz konusudur. Buna ek olarak literatürde devletin malul gazilere tanıdığı haklar dolayısıyla bu bireylerin kendilerini damgalanmış hissedebildikleri ve bu haklar gerekçesiyle toplumda kendilerine yönelik olumsuz tutum ve davranışlarla karşılaşabildiklerini belirttikleri araştırmalar bulunmaktadır (Yıldırım, 2023).

Askerlik mesleğini icra eden bireyler ordu içerisinde normal yaşamlarında alışkın oldukları katı kurallar ve disiplin ardından sınırları belirli olmayan sivil yaşama geçtiklerinde karmaşık bir hayatla karşı karşıya kalabilmektedir. Diğer bireyler için ‘normal’ olan günlük yaşam, emir-komuta kültürü içerisinde yaşamını sürdüren askerler için normalden oldukça farklı karşılanabilmektedir (Yıldırım, 2023). Dolayısıyla gazilerin diğer engelli bireylerden farklı olarak sahip oldukları askerlik deneyimleri odağında da sosyal yaşama uyum sağlarken çeşitli güçlüklerle karşılaşabildikleri

söylenilebilir. Bu durumun erkeklik ile yakından ilişkili olduğu düşünülmektedir. Nitekim hegemonik erkeklik bağlamında düşünüldüğünde bireylerin ‘Sağlam(!)’ bir erkek bedeninde iken yaralanarak engelli grubuna dahil olmaları erkeklik statüsünde düşüş yaşamaları anlamına gelmektedir.

Diğer yandan yapılan literatür incelemesinde malul gazilerin terör, savaş ve yaralanma deneyimleri nedeniyle gündelik yaşamı sürdürürken aile üyeleri ve arkadaş çevreleriyle ilişkilerinde sorunlar yaşayabildikleri görülmüştür. Nitekim araştırmalar ruh hali değişiklikleri bulunan, yalnız, sinirli ve öfkeli hisseden gazilerin aile üyeleri ve arkadaşlarından uzaklaştıklarını göstermektedir (Resnick vd, 1989). Önemli bir sosyal destek mekanizması olabilecek yakın çevreden uzaklaşmak gazilerin bireysel güçlükleriyle baş etmelerini güçleştirmektedir.

Yaralandıkları andan itibaren yaşamın farklı alanlarında çeşitli güçlüklerle karşılaşabilen gazilerin bu güçlüklerle nasıl baş ettiklerini anlayabilmek kendilerine uygun sosyal politikaların hazırlanması ve sosyal hizmet uygulamalarının geliştirilebilmesi açısından önemlidir. Dolayısıyla bir sonraki başlıkta gazilerin baş etme stratejilerine ilişkin bilgilere yer verilecektir.

2.5. GAZİLERİN KARŞILAŞTIKLARI GÜÇLÜKLERLE BAŞ ETME STRATEJİLERİ

İnsan yaşamı boyu psikolojik, biyolojik ve sosyal yönden var olmaktadır, bu üç temel yön karşılıklı ilişki içerisinde olup birbirini etkilemektedir. Böyle bir sistem içerisinde bulunan birey, beklemediği deneyimler edindiğinde uzun ya da kısa süreli, yoğun veya hafif şiddette zorlanmalar yaşayabilmektedir. Bu zorlanmaların yarattığı gerilim veya baskı stres olarak adlandırılmaktadır. Stres kişinin yaşamını fiziksel, sosyal, psikolojik olarak etkilemekte ve bununla baş edilmesi gerekmektedir. Baş etme kavramını Lazarus ve Folkman (1984), “kişinin öz kaynaklarını aşan ya da güç durumunda bırakan belirli içsel ve/veya dışsal taleplere yanıt vermek için kullandığı, değişim gösterebilen bilişsel ve davranışsal çabalar” olarak tanımlamıştır.

Gazilerin maluliyet sonrasında karşılaştıkları güçlükler bir önceki başlıkta detaylı olarak ele alındığı üzere bireyin fiziksel ve ruhsal sağlık sorunları yaşamasına, aile ilişkilerinin bozulmasına ve kendilerini toplumdan uzaklaştırmalarına sebep olabilmektedir. Dolayısıyla bireylerin maluliyet sonrasında yaşamlarına yeniden sağlıklı bir şekilde uyum sağlayabilmeleri için bazı gerekliliklerin olduğu görülmektedir. Yıldırım (2021), bu gereklilikleri pozitif benlik saygısı, güçlü özgüven, ekonomik özgürlük, aile birlikteliği ve sosyal ilişkilere katılım sağlama olarak ifade etmektedir.

Literatüre bakıldığında baş etmenin iki temel etkisinden bahsedilmektedir. Bunlar, stresli duyguları düzenlemek ve rahatsızlığa sebep olan çevreyle rahatsız olan bireyin ilişkisini değiştirmektir (Major ve ark., 1998). Bu iki etkiden yola çıkarak bireylerin baş etme çabaları genel olarak problem odaklı ve duygu odaklı olmak üzere iki grup altında toplanmaktadır. Bahsi geçen baş etme stratejilerini bilmek, bireylerin baş etme deneyimini anlayabilmek açısından önemli görülüşünden öncelikli olarak bu baş etme biçimlerinin detaylarından bahsedilecektir.

Duygu odaklı baş etme, problemi yaratan gerekçeleri değiştirmek yerine problemin kişide ortaya çıkardığı etkiler üzerine odaklanmayı içermekte ve stres ile duygusal olarak baş etme anlamına gelmektedir. Bireyin problem üzerine düşünmesi yerine kendini suçlaması, dikkatini başka noktaya çekmesi, zihinsel veya davranışsal olarak sorunu düşünmemesi gibi kaçınma davranışlarını içeren baş etme stratejilerinin bireylerin iyilik hallerini artırmak yerine bireyler üzerinde olumsuz bir etki yaratabildiği bilinmektedir (Carver ve Scheier, 1994).

Bilindiği üzere gaziler öncelikli olarak askerlik deneyimi esnasında çeşitli şekillerde yaralanmaktadır. Bu yaralanmaların ardından yaşanan organ ve uzuv kaybı beraberinde “gazi” ünvanını getirmektedir. Özellikle Türk toplumunda benimsenen “vatan sağolsun” anlayışı feragat duygusunu beraberinde getirmekte ve böylece gaziliğin genel anlamda gurur verici bir şeref kaynağı olarak değerlendirildiği görülmektedir. Gaziliğe ve gazilere yapılan bu anlam yüklemesi gaziler için önemli bir baş etme mekanizması olarak değerlendirilmektedir. Duygu odaklı olarak değerlendirilebilecek bu baş etme mekanizmasında bireyler yaşadıkları uzuv kaybı ve psikolojik yıpranma

sebebiyle yaşamlarına engelli bireyler olarak devam ederken diğer yandan “vatana olan borçlarını ödediklerini” düşünerek yaşadıkları kaybı bir gurur kaynağına dönüştürmektedir (Yıldırım, 2021). Toplum tarafından gazilere ve gaziliğe yüklenen manevi anlamların gazilerin baş etmelerinde önemli bir yeri olduğu düşünülmektedir. Fakat bireyler toplumdan bekledikleri ilgiyi ve saygıyı göremediklerinde bu savunma mekanizması öfkeye, hayal kırıklığına dönüşebilmektedir.

Gaziler için duygu odaklı bir diğer baş etme mekanizması da maneviyat olarak karşımıza çıkmaktadır. TDK maneviyatı ‘yürek gücü’ olarak tanımlamaktadır (TDK, 2020). Din, bireylerin yaşadıkları stresli olaylarda bir baş etme mekanizması olarak değerlendirilebilmektedir; maneviyatı ve dini eğilimleri yüksek kişilerin yaşadıkları olayları anlamlandırmaya çalışırken bir gerekçe bularak kendilerini daha iyi hissettikleri belirtilmektedir (Yıldırım, 2021). Gaziler de yaşanan olayların neden onların başına geldiğini düşünürken kadenci bir bakış açısıyla yaklaştıklarında bir anlam bulabilmektedir. Savaşa bağlı TSSB belirtileri gösteren 22 İranlı gaziyle yapılan bir araştırmada, travmatik savaş olaylarına tanık olan gazilerin, karşılaştıkları güçlükler veya yaşadıkları acılar nedeniyle şikayet etmedikleri ortaya konulmuştur (Nir ve ark., 2012). Araştırmacılar bu durumu din, maneviyat ve kader anlayışı ile açıklamaktadır. Hatun’un (2018) gazilerin psikososyal deneyimleri ve baş etmelerini inceleyen araştırmasında da malul gazilerin kader inancı ve ibadetleri ile yaşadıkları travmayı olumlu bir şekilde anlamlandırmaya çalıştıklarını belirtmektedir. Bu durum gazilerin sosyal yaşama uyumlarını kolaylaştırmaktadır. Dolayısıyla din ve maneviyatın da gazilerin karşılaştıkları güçlüklerle duygu odaklı baş etmelerine bir örnek olarak düşünülebilir.

Duygu odaklı baş etme becerilerinden farklı olarak problem odaklı baş etme, bireyi rahatsız eden olayı ortadan kaldırma veya onun etkisini azaltma amacı taşımaktadır. Gazilerin yaşadıkları maluliyet ardından kendilerinde ve hayatlarında meydana gelen değişimlere uyum sağlarken öncelikle bu süreçte karşılaştıkları fiziksel ve psikolojik güçlüklerle baş edebilmek için tıbbi ve psikolojik destek almaları ve tedavilerini sürdürmeleri gerekmektedir. Dolayısıyla gazilerin tedavi süreçlerine etkin katılımları, ekonomik ve sosyal güçlüklerle ve çözümlere yoğunlaşmaları problem odaklı başa çıkma stratejileri olarak değerlendirilebilir.

Diğer yandan gazilerin çeşitli dernekler, vakıflar veya sivil toplum örgütleri çatısı altında bir araya gelerek yaşam standartlarının artması amacıyla neler yapılabileceğini düşünmeleri ve ardından hak arayışına girmeleri de problem odaklı bir baş etme stratejisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim yapılan araştırmalar sosyal çevreleri içerisinde gazilere en fazla destek sağlayabilecek bireylerin yine gaziler olduğunu ortaya koymaktadır. Yeni yaralanan ve maluliyet süreci içerisine giren bir bireyin ondan daha önce benzer süreçlerden geçerek gazi ünvanı almış bir bireyle iletişime geçmesi yalnız olmadığını anlamasına, farklı başa çıkma yolları keşfetmesine olanak sağlamaktadır. Bu etkileşimin bir dernek veya sivil toplum örgütü çatısı altında gerçekleşmesi ise aynı zamanda bireylerin boş zaman faaliyetleri için uygun bir ortam sağlamakta, gazilerin sosyal yaşama adaptasyon sürecini kolaylaştırmaktadır.

Diğer yandan bireyin aile üyelerinden gelebilecek desteği atlamamak gerekmektedir. Sosyal bilimlerde sıklıkla ifade edildiği üzere aile, toplumun en küçük yapı taşı ve bireyleri dayanışma içerisinde bir araya getiren kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir önceki başlıkta gazilerin maluliyet sonrasında aile ilişkilerinin bozulabileceğinden bahsedilmiş olsa da yapılan literatür taramasında malul gaziler için aile üyelerinin desteğinin yapıcı bir rol oynadığı da görülmüştür. Nitekim aile üyeleri maluliyet sonrasında zorlandıkları işlerde onlara destek olmakta, diğer yandan toplumsal yaşama uyum sağlayabilmeleri için yardımcı olmaktadır. Destekleyici tavırlarının yanı sıra aile üyelerinin her koşulda kabul edici ve teşvik edici yaklaşımları gazilerin moral ve motivasyon kazanmasına, sosyal yaşama yeniden adapte olurken umutlarının çoğalmasına olanak sunmaktadır. Türkiye’de yapılan bir çalışma (Başçılar, 2017) aile üyelerinden alınan sosyal destek ile beraber malul gazilerin yaşam kalitesinin arttığını ortaya koymuştur. Bu bağlamda aile desteğinin gazilerin karşılaştıkları güçlüklerle baş etmeleri noktasında önemli bir destek kaynağı olduğunu söylemek mümkündür. Fakat diğer insanlara dayanan bir baş etme stratejisi olarak karşımıza çıkan yardım arama davranışları ile erkeklik inşasındaki ilişkiye bakıldığında güç ve iktidar çevresinde inşa edilen erkeklikte yardım aramanın güçsüzlük ve zayıflık olarak değerlendirilebileceği ve dolayısıyla erkeklerin yardım arama ve bu durumu kabullenme konusunda zorlandıkları söylenebilmektedir (Akçay, 2018). Nitekim gazilerin maluliyet sonrasında yaşadıkları güçlüklerle baş etmelerini incelerken ele alınması gereken önemli konulardan biri de

psikolojik destek olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaralanmanın getirdiği travma, uzun ve belirsiz tedavi süreci, aile içi ilişkilerde yaşanan güçlükler düşünüldüğünde gazilerin profesyonel ruh sağlığı çalışanları tarafından aldıkları psikolojik destek toplumsal yaşama sağlıklı bir birey olarak dahil olabilmeleri açısından önemlidir.

Gazilerin sağlıklı baş etme stratejileri kazanmaları için önemli ve gerekli hususlardan birisi de politikalar ile yakından ilişkilidir. Dünya genelinde gazilerin yaşamlarını kolaylaştırmak için çeşitli politikalar geliştirildiği ve böylece tedavilerinde öncelik hakkı sağlandığı, maaş, tazminat ve konut kredisi, rehabilitasyon ve istihdam destekleri sağlandığı görülmektedir (Hill ve ark., 2012). Türkiye’de de çeşitli şekillerde yaralanmaları ardından malul gazi ünvanı alan bireylere devletin birtakım haklar tanıdığı ve böylece gazilerin karşılaştıkları güçlüklerle baş edebilmelerini kolaylaştırmayı hedeflediği bilinmektedir. Nakdi tazminat, gazilik maaşı bağlanması, iş hakkı tanınması, devlet ve askeri hastanelerde ücretsiz tedavi, araç alımında ÖTV indirimi, çocuklarına eğitim bursu ve ücretsiz yurt hakkı tanınması gibi çeşitli haklar gazilerin yaşadıkları ekonomik güçlüklerin çözülmesi ve sosyal yaşama uyum sağlayabilmeleri için atılan adımlardan bazılarıdır. Malul gazilere çeşitli bakanlıklar tarafından sağlanan haklar çalışmanın başlarında "Gaziliğe İlişkin Genel Bilgiler" başlığında detaylı olarak ele alınmıştır. Bu haklara ek önemli konulardan biri de gazilere yönelik sosyal hizmet uygulamalarıdır.

2.6. ORDUDA SOSYAL HİZMET BAĞLAMINDA GAZİLERİN MALULİYET DENEYİMLERİ

Savaş ve terör insanlık tarihinden günümüze kadar süren, göz ardı edilemeyecek toplumsal bir gerçekliktir ve sayısız insan bu durumdan olumsuz bir şekilde etkilenmektedir. Türkiye’de de özellikle terörle aktif bir şekilde mücadele eden TSK ve JGK mensubu bireyler mayın, ateşli silah, el yapımı patlayıcı, füze, roket, havan saldırısı gibi tahribat gücü ağır silahlarla yaralanabilmektedir. Çeşitli şekillerde meydana gelen yaralanmalar askerlerde uzuv kaybına, organ veya sistemlerin olumsuz etkilenmesine, hareket kısıtlılığına sebep olmaktadır. Diğer yandan teknoloji ve tıptaki gelişmeler hayatta kalma oranını artırmaktadır (Peker & Özbesler, 2021). Bu çalışmanın öznelere

ilgili kanunda tanımlandığı üzere terörle mücadele esnasında; görevlerinin sebep ve tesiri ile yaralanan ve tedavi süreçlerinin ardından engelli oldukları rapor ile kesinleşen malul gazilerdir. Gazilerin maluliyet deneyimlerinin sağlamlılık ve hegemonik erkeklik temelinde değerlendirilmesi yaşamlarının farklı alanlarında çeşitli güçlüklerle karşılaşan gazilere sunulacak uygulamaların niteliğinin belirlenmesi açısından önemli görülmüştür.

Askerlik hizmetini gerçekleştiren her birey kanunda belirtilen sağlık ölçeklerini karşılıyor anlamına gelmektedir. Sağlık durumu sebebiyle "askerliğe elverişli değildir" raporu alan bireyler toplum tarafından damgalanabilmekte ve baskı altına alınmaktadır (Karacagil, 2017). Nitekim Tarhan (2018) askerliğini yapmayan erkeklere ‘tam olmayan’ gözüyle bakıldığını ifade etmektedir. Bu araştırmanın öznelere ise tamamen sağlıklı bir şekilde başladıkları askerlik görevleri esnasında çeşitli olaylarla yaralanarak belirli sağlık güçlükleri ile karşılaşan ve engelli grubu içine dahil olan malul gazilerdir.

Daha önceki başlıklarda ayrıntılı olarak ele alındığı üzere malul gaziler yaralanmaları ile başlıca bir zorlu deneyim edinmekte, ölüm ile burun buruna gelmekte, sağlık temelli güçlüklerle karşılaşmakta, tedavi sürecinin getirdiği belirsizliklerle mücadele etmekte, malul gazi ünvanı alma, yaşama ve topluma yeniden adapte olma, aile içi ilişkileri sürdürebilme, istihdama katılma gibi farklı süreçlerde psikolojik, fiziksel ve ekonomik boyutta çeşitli güçlüklerle karşılaşabilmektedir.

IFSW ve *IASSW* tarafından 2014 yılında yapılan tanıma göre; “Sosyal hizmet; sosyal değişimi ve gelişimi, sosyal bütünleşmeyi, insanların güçlendirilmesini ve özgürleşmelerini destekleyen uygulama temelli bir meslek ve akademik disiplindir. Sosyal hizmet, sosyal adalet, insan hakları, ortak sorumluluk ve farklılıklara saygı ilkelerini merkeze alır.” Bu tanımdan da yola çıkarak sosyal hizmet uygulamalarının dezavantajlı gruplar odağında şekillenerek bireylerin ve grupların iyilik hallerinin gelişmesini amaçladığı söylenebilir. Bahsi geçen dezavantajlı grup olarak adlandırılan müracaatçı grubu genellikle kadın, çocuk, yaşlı, göçmen, LGBT+ ve engelli bireylerden oluşmaktadır. Yaralanmaları ardından çeşitli tedavilerden geçen ve yaşamlarına engelli bireyler olarak devam eden malul gazilerin engelli bireylere yönelik sosyal hizmet uygulamalarından faydalanabildiği bilinmektedir. Diğer yandan malul gaziler her ne

kadar engelli grubu içinde yer alsalar da askerliğin sebep ve tesiri altında silahlı çatışma, mayına basma, roket ya da bomba saldırısına maruz kalma gibi deneyimler edinmeleri, kendilerini engelli olarak değil gazi olarak tanımlamaları bu müracaatçı grubu için engelli bireylere sunulan sosyal hizmet uygulamalarına ek olarak orduda sosyal hizmet uygulamalarına da gereksinim olduğunun düşünülmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla çalışmanın bu kısmında orduda sosyal hizmet uygulamalarının niteliğine, tarihteki gelişimine değinmenin faydalı olacağı düşünülmüştür. Gaziler bakanlığı

Literatüre bakıldığında sosyal hizmet ile askerlik mesleğinin değerleri arasında farklılıklar olabildiği görülmektedir. Fakat sosyal hizmetin insan hakları ve sosyal adalet temelinde şekillendiği göz önünde bulundurulduğunda öncelikli olarak sağlık hakkı temelinde her bireyin tıbbi tedavi hakkına sahip olduğu ve bu süreçte bir takım sosyal hizmet gereksinimlerine ihtiyaç duyabileceği öngörülmektedir. Bu bağlamda hizmet veren askeri hastaneler silahlı kuvvetler ile sosyal hizmet uygulamalarının kesiştiği alanlardan birisidir (Şahin & Sakarya, 2018). Nitekim sosyal hizmetin temel değerleri ile örtüşmeyen dünya koşulları içerisinde, hak temelli bakış açısı çerçevesinde her bireyin insan onuruna yaraşır bir yaşantı sürebilmesi için çeşitli gereksinimleri olabileceği düşünülmektedir. İnsanların sosyal işlevselliklerinin artırılması ve tam iyilik hallerinin sağlanması için de çaba gösterilmesi gerekebilmektedir. Bu bağlamda elbette tahribat gücü ağır silahlarla, mayın veya patlayıcılarla yaralanmaları ardından engelliliği rapor ile kesinleşen malul gazilerin de sosyal hizmetin temel müracaatçı grupları arasında yer aldığı düşünülmektedir.

NASW (2012: 19), gazilerin yaşama yeniden uyumunun, orduda sosyal hizmetin odağında yer aldığını belirtmektedir. Nitekim sosyal hizmet uzmanlarının orduda sosyal hizmet alanında gerçekleştirdiği uygulamanın temel hedefi, askerliğe bağlı özel deneyimler edinmiş olan bireylerin tıbbi, psikolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının giderilmesini sağlamak ve bireylerin etkin baş etme mekanizmaları kazanmalarını sağlamaktır. Bununla beraber terörle mücadele ortaya çıkabilecek TSSB, madde bağımlılığı, intihar ve şiddet eğilimi gibi sosyal işlev bozukluklarını ortadan kaldırmak diğer önemli amaçlardandır. Böylelikle bireyin sivil yaşantıya, ailesine ve topluma uyumlu hale gelmesi sağlanmaktadır (Şahin & Sakarya, 2018). Buna ek olarak gazilerle

yapılan çalışmalar depresif belirtiler ve intihar düşüncesi ile mücadelede psikolojik sağlamlığın son derece önemli olduğunu ortaya koymaktadır (Youssef ve ark., 2013). Yine bu noktada sosyal hizmet uygulamalarının önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir.

Orduda sosyal hizmet alanının tarihsel gelişimine bakıldığında ilk tohumların Birinci Dünya Savaşı ile yaşamını kaybeden milyonlarca insan, geride kalan aileler ve savaşın bıraktığı yıkım zemininde atıldığı görülmektedir. Literatür incelendiğinde orduda sosyal hizmet uygulamalarının öncelikli olarak ABD’de Kızıl Haç bünyesinde görevli sosyal hizmet uzmanlarının müdahaleleri ile başladığı görülmektedir. Ardından gönüllü sosyal hizmet uzmanları ordu içerisinde görevlendirilmiştir (Washington, 1957). Bunun yanı sıra Gaziler Bakanlığına sosyal hizmet uzmanı istihdamı sağlanmıştır (Dekle, 2018). Avrupa ülkelerinde ise orduda sosyal hizmet uygulamalarının yine 20. Yüzyılın başlarında Birinci Dünya Savaşı sonrasında ordudan eve dönen gazilerle çalışması planlanan sosyal hizmet uzmanlarının eğitimi ile başladığı söylenilebilir (CSWE, 2010:1).

Bu gelişmeler o yıllara ve mevcut koşullara göre önemli olarak değerlendirilirse de elbette orduda sosyal hizmetin kurumsallaşması açısından yetersiz olarak görülmektedir. Orduda sosyal hizmet uygulamalarının bir uzmanlık alanı olarak kendini göstermesi 1942 yılında psikiyatrik sosyal hizmet bölümünün kurulmasıyla başlamıştır (Şahin & Sakarya, 2018). Askeri personelin savaş deneyimlerine bağlı travmalarla baş etmesini ve kritik görevlerde yer alan askeri personelin stresle etkin mücadelesi ve destek çalışmalarıyla güçlendirilmesini sağlamak amacıyla görevli Sosyal Hizmet Uzmanları hem mesleki eğitim ve organizasyon çalışmalarını yürütmüş hem de hastanelerde özellikle psikiyatri kliniklerinde tedavi ekibinin önemli bir parçası olarak çalışmışlardır (Aktaş, 2002).

Alanın Türkiye’deki gelişimine baktığımızda ise orduda sosyal hizmet uygulamalarının Cumhuriyet öncesi döneme dayandığı görülmektedir. Gazilik ve şehitliğin manevi değerleri ile de paralel olarak gazilerin ve ailelerinin, şehit ailelerinin ihtiyaçları için toplumsal yardımlaşma ve dayanışma faaliyetleri, bu faaliyetlerin zamanla örgütlenmesi ile birlikte ordu ile ilgili vakıfların oluşumu orduda sosyal hizmet uygulamalarının

zeminini oluşturmuştur. Vakıf uygulamalarının devlet tarafından desteklenmesi ile mevzuat ve politikalar geliştirilmiştir (Başcılar, 2021).

1868’de ‘Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti’ adıyla kurulan, 1877’de ‘Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti’ adını alan Kızılay, tarihsel süreçte orduda görev alan askerlere yiyecek ve içecek desteği sağlanması yanı sıra askerlerin aileleri ile haberleşmeleri, yaralı askerlerin sevkıyatı, tedavisi devam eden yaralıların ziyareti, şehit ailelerine maddi destek sağlanması gibi uygulamalarda bulunmuştur (Küçükateş ve ark., 2018). Bu uygulamalar ile orduda sosyal hizmet uygulamalarının çerçevesi oluşmaya başlamıştır. Ardından bu gelişmeleri dünyadaki ile benzer şekilde Türkiye’de de psikiyatri odaklı sosyal hizmet uygulamaları takip etmiştir. Türkiye’de orduda psikoloji uygulamaları 1972’de başlamıştır. 1974’te ise Kıbrıs Barış Harekâtı ardından şehit yakınları ve gazilerin ihtiyaçları psikologların ordudaki öneminin daha iyi kavranmasına yol açmıştır (Öktem, 2020). Ordu alanında çalışan sosyal çalışmacılar ile ilgili kaynaklar ise oldukça sınırlıdır. Başcılar (2021) doktora tezinde, 1974 yılında Güllhane Askeri Tıp Akademisinde göreve başlayan sosyal çalışmacı Erol Zengin ile yaptığı görüşmeye atıfta bulunarak Türkiye’de orduda sosyal hizmet alanındaki ilk uygulamaların psikiyatri ve fizik tedavi ve rehabilitasyon kliniklerinde tedavisi devam eden askerlere yönelik sosyal aktivitelerin düzenlenmesi, yaralıların ihtiyaçları doğrultusunda kaynaklarla buluşturulmasının sağlanması ve sosyal hizmet öğrencilerinin uygulama danışmanlığının yapılması gibi uygulamalarla gerçekteştiğini belirtmiştir (Zengin, 2020).

Askeri hastanelerin orduda sosyal hizmetin gelişimi açasından oldukça önemli bir yere sahip olduğu düşünülmektedir. Fakat 2016 yılının temmuz ayında gerçekteşen darbe kalkışması sonucu hizmet veren tüm Askeri Hastaneler, Sağlık Bakanlığına bağlanarak sivil hastanelere dönüştürülmüştür. Dolayısıyla, Türkiye’de gazilere yönelik orduda sosyal hizmet uygulamaları ağırlıklı olarak Güllhane Eğitim ve Araştırma Hastanesi İç Güvenlik Gazi ve Yaralıları Sosyal Hizmet Destek Birimi ve SBÜ Ankara Gaziler Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Eğitim ve Araştırma Hastanesi bünyesindeki Gazi İletişim Birimi bünyesinde yürütölmektedir.

Terörle mücadelede; sıcak çatışmadayken, mayına basarak, el yapımı patlayıcı ile, füze / roket / havan atışı sonucu ve daha nice sebeplerle bir şekilde yaralanmış gerek psikososyal gerek fiziksel olarak bir mağduriyet yaşamış bireylerin baş etme mekanizmalarının kuvvetlenmesi, iyilik hallerinin artırılması ve gereksinimlerinin karşılanması ikinci bir mağduriyet yaşamamaları açısından oldukça önemlidir. Bununla beraber aile içerisindeki bir ferdin böyle bir deneyim edinmesi, diğer aile üyeleri için, ilişkiler bağlamında da farklı etkiler yaratabilmektedir. Bu duruma sosyal hizmet teorisi üzerinden baktığımızda yaralı ve gazilere ve ailelerine yönelik; bireylerle sosyal hizmet, ailelerle sosyal hizmet, krize müdahale, psikososyal destek, güçlendirme ve motivasyonel görüşme uygulamalarının gerekliliği gün yüzüne çıkmaktadır.

Türkiye’de yapılan araştırmaların bulguları malul gazilerin her engelli bireyin yaşayabileceği deneyimleri deneyimleyebildiğini göstermektedir. Ancak bununla birlikte gazilerin kendilerini engellilerden ayırabildikleri de görülmektedir. Bu durumun altında hegemonik erkeklikle yakından bağlantılı olarak gazilerin engelliliklerinden ziyade gaziliklerine vurgu yapılmasının istendiği, engelli olmalarından dolayı kendilerine acınması yerine vatan uğrunda engelli birer birey oldukları için kendileriyle gurur duyulması gerektiğini düşüncesi yer almaktadır (Hatun, 2018). Nitekim bir erkeğin hastalıkla ya da engellilikle karşılaşması erkeklik statüsünde düşüşe, kadınlarla olan güç ilişkilerinin yönünün değişmesine ve erkekliğiyle ilgili şüphelerin artmasına sebep olabilmektedir (Charmaz, 1955:268 akt. Akçay, 2018:34). Dolayısıyla bireyler yaşadıkları uzuv kaybı ve psikolojik yıpranma sebebiyle yaşamlarına engelli birer birey olarak devam ederken diğer yandan "vatana olan borçlarını ödediklerini" düşünerek yaşadıkları kaybı bir gurur kaynağına dönüştürmektedirler. Toplum tarafından gazilere ve gaziliğe yüklenen manevi anlamların bu umut ve iyimserlik için önemli bir konumda olduğu düşünülmektedir. Fakat bireyler toplumdaki beklentileri bu saygıyı göremediklerinde bu savunma mekanizması öfkeye, hayal kırıklığına dönüşebilmektedir.

Gazilerin maluliyet sonrasında yaşadıkları güçlüklerle nasıl baş ettikleri bu çalışma açısından önemli bir konudur. Nitekim karşılaştıkları güçlüklerle etkin baş etme mekanizmaları geliştirebilmeleri için orduda sosyal hizmet uygulamalarının kuvvetlenmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu bağlamda geliştirilecek uygulamaların

niteliğinin geliştirilebilmesi açısından gazilerin deneyimlerinin sağlamlılık ve hegemonik erkeklik temelinde değerlendirildiği araştırmalara ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın planlanma aşaması, sosyal hizmet ile ilişkisi ve diğer hususlara yöntem bölümünde yer verilecektir.

3. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. ARAŞTIRMA KONUSUNUN BELİRLENMESİ VE ÖZDÜŞÜNÜMSELLİK

Araştırmacı, sosyal hizmet lisans ve yüksek lisans eğitimi kapsamındaki uygulama derslerini müracaatçı grubu gaziler olan bir sosyal hizmet destek birimde gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda, terörle mücadele esnasında çeşitli şekillerde yaralanarak hastaneye getirilen yüzden fazla askeri personelin yaralanma öyküsüne, yaralanmaya bağlı hislerine, tedavi süreçlerine ve gazilik sonrası karşılaştıkları güçlüklerle yakından tanık olmuştur. İçerisinde bulunan ataerkil sistemin ve askeri kültürün de etkisiyle yetiştirilen erkeklerin, askerlik deneyimleri esnasında yaralanarak gazi olmalarının ardından yaşamlarına engelli bireyler olarak devam etmelerinin bir kriz durumu yaratabileceğini gözlemlemiştir. Tüm bunlar, gazilerin engelli bireyler olarak yaşama devam ederken karşılaştıkları güçlüklerle nasıl baş ettiklerine ilişkin bir araştırma yapılmasına ve öneriler geliştirilmesine gereksinim duyulduğu yönünde değerlendirilmiştir.

Bu bağlamda konuyu hangi kuramsal temel bağlamında ele almanın daha faydalı olacağı düşünülmüş olup sağlamlılık ve hegemonik erkeklik kapsamında bir değerlendirme yapmanın gazilerin maluliyet deneyimlerini anlayabilmek açısından uygun bir perspektif sunacağı düşünülmüştür. Araştırma kapsamında yürütülen görüşmelerde özneler arasında fikir ayrılıkları olduğu görülmüştür. Benzer deneyimleri olan öznelerin kendilerine yöneltilen sorulara birbirlerine tamamen zıt yanıtlar verebildikleri görülmüştür. Bu durumun, erkeklerle ‘kadın bir araştırmacı olarak’ erkeklik ve güçsüzlük çalışmanın zorluklarından kaynaklanabileceği düşünülmüştür. Örnek vermek gerekirse, özneler yaşamlarına engelli bir birey olarak devam etmelerine ilişkin his ve düşünceleri sorulduğunda bu soruya dakikalarca yanıt veren özneler olduğu gibi, tek bir cümle ile hayatında hiçbir şey değişmediğini ifade eden özneler de olmuştur. Bu noktada öznelerin sözel ifadelerine ek olarak bu cümleleri ifade ediş tarzını gözlemleyebilmek ve

yorumlayabilmek (göz teması kurmamak, sürekli bacağı sallamak, kısık sesli yanıt vermek vs.) araştırmanın analizi açısından önemli bir rol oynamıştır.

Araştırmacı kendisini hem kişisel yapısı gereği hem de almış olduğu sosyal hizmet lisans ve yüksek lisans eğitimi doğrultusunda insan haklarına ve insan onuruna saygılı bir birey olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda araştırma konusu belirlenirken Silahlı Kuvvetler ile sosyal hizmetin meslek ve uygulamalarının teorik temelde çatışabildiği noktalar olduğunu hissetmiştir. Fakat gerek literatür okumaları gerek saha çalışması sonrasında terörle mücadele esnasında yaralanarak gazi olan bireylerin başta sağlık hakkı temelinde, ardından insan onuruna yaraşır bir yaşam sürme temelinde belirli ihtiyaçları olabileceği görülmüştür. Tam da bu noktada sosyal hizmet uygulamalarının önemli bir rolü olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda araştırmayı planlayan araştırmacının amaçlarından birisi de terörün yaygın olduğu Türkiye’de görev yapan askeri personelin ve ailelerinin, görevleri esnasında yaralanan gazilerin ve ailelerinin, şehit ailelerinin ihtiyaçlarına yönelebilecek, bu ihtiyaçlara uygun uygulamalar geliştirilebilecek orduda sosyal hizmetin kuvvetlenmesidir.

3.2. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu çalışmada gazilerin maluliyet deneyimlerinin sağlamlılık ve hegemonik erkeklik temelinde değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu sebeple bireylerin biricik olan deneyimlerini ele alırken nitel araştırmadan faydalanılmasının daha verimli olacağı düşünülmüştür.

Sosyal bilimlerde önemli bir yere sahip olan nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi farklı nitel veri oluşturma yöntemlerinin kullanıldığı, bakış açılarının, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül biçimde ortaya konulmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma biçimi olarak ifade edilebilir (Yıldırım & Şimşek, 2016). Nitel araştırmada, disiplinler arası bütüncül bir bakış esas alınarak, araştırma problemi yorumlayıcı bir yaklaşımla incelenmektedir (Karataş, 2015).

Gazilerin maluliyet deneyimlerini anlamayı amaçlayan bu araştırmada tamamen sağlıklı ve ‘sağlam’ olduğu raporlaştırılarak askerlik görevine başlayan bireylerin çeşitli şekillerde yaralanmaları sonucu yaşamlarına engelli bireyler olarak devam etmelerine ilişkin deneyimleri, gaziliği ve engelliliği nasıl anlamlandırdıkları, nasıl güçlüklerle karşılaştıkları, bunlarla nasıl baş ettikleri ve ne gibi uygulamalara ihtiyaç duyduklarının saptanabilmesi için en uygun yöntemin nitel araştırma yöntemi olduğuna karar verilmiştir. Creswell (2014), bir sorunun özünü keşfetmek, karmaşık bir konuya ilişkin detaylı bir anlayış geliştirmek, hassas grupların seslerini duyurmak veya öznel bir durumu nasıl değerlendirdiğini ortaya koymak gibi amaçlar için nitel araştırma yönteminden faydalanılabileceğini ileri sürmüştür.

Bir nitel araştırma modeli olan fenomenolojik model deneyimlerin özüne odaklanmaktadır. Günlük yaşantıda sıklıkla karşılaşılan fakat tam olarak anlamı bilinmeyen olayları, deneyimleri, algıları kısacası olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için uygun bir araştırma zemini sunmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 69). Bu araştırmada hegemonik erkeklik ve sağlamlılık temelinde gazilik fenomenine odaklanılmaktadır. Dolayısıyla araştırma kapsamında gazilerin maluliyet deneyimlerini anlamak için en uygun modelin fenomenolojik model olduğu kanaatine varılmıştır.

Dolayısıyla nitel araştırmalarla ilgili elde edilen bilgiler doğrultusunda bu araştırma; gazilerin maluliyet deneyimlerini sağlamlılık ve hegemonik erkeklik temelinde analiz etmeyi amaçlayan, fenomenolojik modele dayalı nitel bir çalışmadır.

3.3. ARAŞTIRMANIN ÖZNELERİ

Bu çalışmada ilgili kanuna göre “malul gazi” ünvanı alan bireylerin maluliyet sonrası yaşam deneyimleri incelenmektedir. Öznelere içerme kriterlerinden biri yaşamlarını Ankara’da sürdürmeleridir. Türkiye’de direkt olarak gazilere hizmet sunan köklü birimlerden Gülhane Eğitim ve Araştırma Hastanesi bünyesindeki İç Güvenlik Gazi ve Yaralıları Sosyal Hizmet Destek Birimi ve Gaziler Bilkent Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Eğitim ve Araştırma Hastanesi’nin Ankara’da bulunması bu kriterin belirlenmesinde etkili bir rol oynamıştır.

Diğer yandan bireylerin “malul gazi” ünvanı almalarının ardından en az bir yıl geçmiş olması da başka bir içerme kriteri olarak belirlenmiştir. Bunun nedeni ise gazilerin maluliyet deneyimleri incelemeyi hedefleyen bu çalışmada sağlıklı ve gerçekçi verilere ulaşabilmek için en az bir yıllık maluliyet deneyiminin gerekli olduğunun düşünülmesidir.

Araştırma öznelerinin seçiminde amaçlı örneklem kullanılmıştır. Amaçlı örneklem seçimi araştırmanın odaklandığı fenomene uygun bilgiler vereceği düşünülen öznelerin seçimi olarak ifade edilmektedir (Creswell, 2014). Öznelerin önemli bir kısmına Türkiye Harp Malulü Gaziler Şehit Dul ve Yetimleri Derneği Ankara Şubesi vasıtasıyla ulaşılmış, bir kısmına ise kartopu örnekleme yönteminden faydalanılarak ulaşılmıştır. Yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme formunun hazırlanması ardından sahaya çıkmıştır. Bu araştırma kapsamında toplamda 26 özneye ulaşılmıştır. Araştırma hakkında bir bilgilendirme yapılarak Ankara’da ikamet eden ve malul gazi ünvanı almalarının ardından en az bir sene geçmiş 3 özne ile ön görüşme yapılmıştır. Ön görüşmelerin sonunda soru formunda birtakım düzeltmeler yapılmıştır. Yapılan bu düzenlemelerin ardından esas görüşmeler başlatılmış ve 26 malul terör gazisi ile görüşülmüştür.

Veri zenginliğini elde edebilmek amacıyla öznelere ulaşırken Türkiye Harp Malulü Gaziler, Şehit Dul ve Yetimleri Derneği Ankara Şubesi başkanları ve başkan yardımcılarının yardım istenmiştir. Araştırmacı dernek ziyaretinde bulunarak öncelikli olarak kendisini tanıtmış, araştırmanın temel amacı ve konusu hakkında bilgilendirme yapmıştır. Bu doğrultuda araştırmanın odaklandığı fenomene uygun anlatılarda bulunabileceği düşünülen öznelere ulaşma noktasında dernek başkan ve başkan yardımcılarının desteği alınmıştır. Dernek üyelerinden araştırmaya gönüllü katılabileceği düşünülen gaziler başkan yardımcıları tarafından telefon ile aranmış, araştırma hakkında bilgi verilmiştir. Gönüllü katılmayı kabul edenler ile beraber ortak gün ve saat belirlenerek randevu oluşturulmuştur. Bu bağlamda 18 özne araştırmaya katılmayı kabul etmiştir. Bu görüşmelerden 14’ü Türkiye Harp Malulü Gaziler, Şehit Dul ve Yetimleri Derneği Ankara Şubesi’nde, 4’ü öznelerin iş yerlerinde gerçekleştirilmiştir. Diğer 5 özneye ise kartopu örnekleme yöntemiyle başka bir özne aracılığıyla ulaşılmış olup

görüşmelerden 4'ü tedavi gördükleri Gaziler Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde, 1'i ise görev yapmakta olduğu Gülhane Eğitim ve Araştırma Hastanesinde gerçekleştirilmiştir.

Görüşmeye katılım sağlayan öznelere birisinin bipolar bozukluk tanısı ile tedavisinin sürdüğü sonradan öğrenilmiş olup kendisi ile gerçekleştirilen görüşme kapsam dışı bırakılmıştır. Araştırma öznelere belirlenmesi aşamasında ruh sağlığı bir içerme ya da dışlama kriteri olarak belirlenmemiştir. Gazilerin maluliyet deneyimlerini sağlamlık odağında ele almayı amaçlayan bu çalışmada ruh sağlığının bir dışlama kriteri olması çelişki yaratabilecek bir durum olarak değerlendirilmektedir. Nitekim yapılan görüşmelerde bazı gazilerin anlatılarının belirgin TSSB semptomları ile örtüştüğü yönünde bir değerlendirme yapılmıştır. Fakat analiz aşamasında bahsi geçen öznenin kendisine yöneltilen sorulara verdiği yanıtlar arasında belirgin tutarsızlıklar olduğu gözlemlenmiş olup araştırma verileri arasında bir sapma yaratmaması amacıyla kapsam dışı bırakılması daha uygun görülmüştür.

Buna ek olarak iki özne ile gerçekleştirilen görüşmeler oldukça kısa sürmüş, öznelere kendilerine yöneltilen sorulara oldukça yüzeysel ve kısa yanıtlar vermelerinden dolayı bu iki görüşme de kapsam dışı bırakılmıştır. Dolayısıyla araştırma kapsamında 23 terör gazisi ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler kullanılmıştır.

Öznelere nasıl yaralandıklarına, gaziliği ve engelliliği anlamlandırmalarına, maluliyet sonrasında karşılaştıkları güçlüklerle ve bu güçlüklerle nasıl baş ettiklerine dair sorular sorulmuştur. Bununla birlikte araştırma kapsamında yaş, cinsiyet, eğitim durumu, medeni durum, askeri rütbe ve terörle mücadelede geçirilen süre gibi özellikler öznelere deneyimleriyle ilişki olabilecek olması nedeniyle önemli görülmüş olup elde edilen sosyodemografik veriler Tablo 2'de bir araya getirilmiştir.

Öznelere kimliklerinin korunması bakımından isimleri gizli tutulmuş ve bunun yerine şehir isimleri kullanılmıştır. Araştırmacı hem literatür taramasında hem saha çalışmasında gazilerin 'vatan' uğruna yaralanarak gazi olduklarını vurgulamalarını dikkat çekici bulmuş, bu doğrultuda analiz aşamasında öznelere için Türkiye'nin doğusundan batısına

farklı şehir isimleri kullanmaya karar vermiştir. Tabloda ve ‘Analiz’ kısmında yer alan şehir isimleri öznelere kişisel verilerinden bağımsız takma isimleridir.

Tablo 2. Öznelere Tanıtıcı Bilgiler

	ÖZNELER	YAŞ	MEDENİ DURUM	EĞİTİM DURUMU	ÇALIŞMA DURUMU	ASKERİ SINIF	ENGEL DURUMU
1	İstanbul	49	Evli	İlkokul	Çalışıyor	Er	Ortopedik (Parmak kaybı)
2	İzmir	56	Evli	Yüksekokul	Çalışmıyor	Erbaş	Fizyolojik (Omurilik)
3	Ankara	44	Evli	Lise	Çalışmıyor	Erbaş	Fizyolojik (Beyin)
4	Kayseri	54	Evli	Yüksek Lisans	Çalışıyor	Subay	Ortopedik (Ayak)
5	Tokat	50	Evli	İlkokul	Çalışmıyor	Er	Ortopedik (Ayak)
6	Bursa	30	Evli	Yüksekokul	Çalışıyor	Erbaş	Ortopedik (Ayak)
7	Van	50	Evli	Ortaokul	Çalışmıyor	Er	Ortopedik (Ayak)
8	Antalya	50	Evli	Lise	Çalışıyor	Er	Ortopedik (Ayak)
9	Kocaeli	48	Evli	Lise	Memur Emeklisi	Er	Ortopedik (Kol)
10	Sivas	48	Evli	Lise	Çalışmıyor	Erbaş	Görme (Tek Göz)
11	Iğdır	31	Bekar	Lise	Çalışıyor	Erbaş	Fizyolojik (Omurilik)
12	Çanakkale	35	Evli	Lise	Çalışıyor	Erbaş	Fizyolojik (Omurilik)
13	Diyarbakır	33	Evli	Lisans (Devam ediyor)	Çalışıyor	Erbaş	Ortopedik (Kol ve ayak)
14	Hatay	33	Bekar	Lisans	Çalışmıyor	Er	Ortopedik (Ayak)
15	Adıyaman	35	Evli	Lisans	Çalışıyor	Er	Ortopedik (Kol ve ayak)

16	Muğla	32	Evli	Lise	Çalışıyor	Erbaş	Ortopedik (Kol)
17	Eskişehir	41	Evli	Lise	Çalışıyor	Er	Ortopedik (Kol ve bacak)
18	Gaziantep	49	Evli	İlkokul	Çalışıyor	Er	Ortopedik (Bacak)
19	Şanlıurfa	50	Evli	Lise	Çalışıyor	Er	Fizyolojik (Beyin)
20	Sinop	31	Bekar	Ön Lisans	Çalışmıyor	Erbaş	Ortopedik (El ve kol)
21	Kırşehir	30	Bekar	Yüksek Lisans	Çalışıyor	Subay	Ortopedik (El ve kol)
22	Samsun	35	Evli	Yüksek Lisans	Çalışıyor	Er	Fizyolojik ve Ortopedik (Ayak, el, akciğer)
23	Şırnak	40	Evli	Lisans	Çalışmıyor	Erbaş	İşitme, Ortopedik (Bacak)

Tabloda görüldüğü üzere araştırma öznelere yaş aralığı 30-56'dır, 19 özne evli, 4 özne bekar. 10 özne zorunlu askerlik görevini yerine getirirken yaralanmış, 13 özne ise askerliği meslek olarak icra ederken yaralanmıştır. Öznelere öğrenim durumları ilköğretim, ortaöğretim, lise, ön lisans, lisans ve yüksek lisans olarak dağılım göstermektedir. Öznelerden 7'si çatışma esnasında ateşli silahla yaralanma sonucu, 6'sı el yapımı patlayıcı sonucu, 4'ü roketatar saldırısı sonucu, 3'ü mayına basma sonucu, 1'i füze saldırısı sonucu, 1'i havan isabeti sonucu, 1'i helikopterden atlama sonucu yaralanarak gazi olmuştur.

3.4. VERİ OLUŞTURMA SÜRECİ

Araştırmanın amacını çeşitli bağlamlarda ortaya koyabilmek için her bir gazi ile derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiş ve bu görüşmelerde yarı yapılandırılmış form kullanılmıştır. Nitel araştırmada görüşme formu, görüşme boyunca araştırmacının başvurduğu bir kontrol aracı olarak değerlendirilmekte ve araştırma kapsamında ortaya

çıkması planlanan veriler için görüşme sürecine rehberlik etmektedir (Kümbetoğlu, 2008).

Görüşme soruları hazırlanmadan önce, araştırmanın konusuyla ilgili ulusal ve uluslararası alanyazın taraması yapılmıştır. Ardından öznelere sosyo-demografik özelliklerine, gaziliği ve engelliliği anlamlandırmalarına, maluliyet sonrasında karşılaştıkları güçlükler, baş etme mekanizmalarına ve gazilik sonrası yaşamlarında meydana gelen olumlu değişikliklere yönelik açık uçlu sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Bu kapsamda hazırlanan sorular görüşmeye rehberlik etmesi amacıyla tasarlanmış ve gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerde bireylerin algıladıkları gerçeğin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Bu aşamalardan sonra elde edilen bilgilerden yararlanılarak yarı yapılandırılmış forma son hali verilmiş olup, görüşme soruları öznelere yöneltilmiştir.

Araştırma kapsamında öncelikle Türkiye Harp Malulü Gaziler, Şehit Dul ve Yetimleri Derneği Ankara Şubesi desteği ile araştırmaya gönüllü katılmayı kabul eden öznelere ortak gün ve saat belirlenerek randevu oluşturulmuştur. Bu bağlamda toplam 14 görüşme derneğin toplantı odasında gerçekleştirilmiştir. 4 görüşme öznelere iş yerlerinde gerçekleştirilmiştir. Diğer 5 özneye ise başka bir özne aracılığıyla ulaşılmış olup bunlardan 4'ü tedavi gördükleri Gaziler Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Eğitim ve Araştırma Hastanesi bahçesinde, 1'i ise öznenin görev yapmakta olduğu Gülhane Eğitim ve Araştırma Hastanesinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin tamamı sessiz bir ortamda, öznelere birebir olacak şekilde planlanmış ve bu şekilde gerçekleştirilmiştir.

Öznelere deneyimlerini sözlü olarak ifade etmeleri sebebiyle görüşme esnasında anlatıların kaydedilmesi için bir ses kayıt cihazından yararlanılmıştır. Bu bağlamda Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'nun konuya ilişkin onayı alınmıştır. Görüşmelere başlamadan önce öznelere bilgilendirilmiş onam formu doldurulmuş, görüşmelerin ses kaydının alınabilmesi için kendilerinden onay alınmıştır.

Elde edilen veriler yeni öznelere tarafından tekrar edilmeye başlandığında doygunluk noktasına ulaşıldığı hissedilerek veri toplama süreci tamamlanmıştır.

Bu araştırmanın öznelere malul terör gazileridir. Dolayısıyla araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde öznelere sahip oldukları yaralanma deneyimleri bir travma niteliği taşımaktadır. Bu sebeple öznelere bazıları görüşme esnasında kendilerine yöneltilen sorularda yaralanma öykülerini hatırlayarak görüşmeden uzaklaşabilmiştir. Benzer şekilde öznelere erkek, araştırmacının kadın olması bazı görüşmelerde veri toplama sürecini olumsuz etkilemiştir. Nitekim araştırma konusu gereği gazilerin maluliyet deneyimlerine odaklanılmakta olup bu deneyimleri güçsüzlük olarak değerlendiren öznelere kendilerine yöneltilen sorulara kestirme ve kısa yanıtlar verdiği görülmüştür. Bu aşamada belirli görüşme teknikleri kullanılarak öznelere açılmaya çalışılmıştır. Bu teknikler bazı öznelere kendilerini açmasına yardımcı olsa da bazıları aynı cevapları vermeye devam etmiştir.

Diğer yandan araştırmacı veri toplama sürecinde kadın bir araştırmacı olarak erkeklerle çalışmanın zorluklarını çeşitli boyutlarda yaşamıştır. Öznelere bazıları görüşme sürecinde kadınları aşağılayıcı ifadelerde bulunmuştur. Örneğin araştırmacı bir görüşme esnasında tüm kadınları kasteden ve direkt olarak kendisine yöneltilen ‘Sizin türünüz şeytani’ gibi bir ifadeye tanık olmuştur. Araştırmacı, araştırmacı kimliğiyle orada bulunduğunu unutmuyarak bu gibi ifadelerle sessiz kalmıştır. Diğer yandan görüşme sürecinin sonlanması ardından bazı öznelere tarafından sosyal medya hesaplarının istenmesi de bir güçlük olarak değerlendirilmiştir.

3.5. VERİLERİN ANALİZİ

Araştırma kapsamında malul gazi ünvanı almalarının ardından en az bir sene geçmiş ve Ankara’da yaşayan erkek öznelere bireysel görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda askerlik görevleri esnasında yaralanarak engelli grubu içine dahil olan gazilerin yaralanma anından başlayarak yaşama yeniden uyum sağlayana kadar geçen süreçte neler yaşadıkları anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda nitel veri analizlerinden olan betimsel analiz yönteminden faydalanılmıştır. Betimsel analiz, görüşme sürecinde öznelere anlatılarından doğrusal alıntılar yapılarak verimleri betimsel bir yaklaşımla sunmayı kapsamaktadır. Bu bağlamda betimsel analizde görüşme sürecinde öznelere kullandığı

dil, diyalogların yapısı ve kullanılan sembolik anlatılar önemli görülmektedir (Kümbetoğlu, 2008).

Veri analizine, öznelere gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen ses kayıtlarının bir transkripsiyon programı yardımıyla Microsoft Word programına aktarılmasıyla başlanmıştır. 23 özne ile gerçekleşen görüşmelerin deşifresi toplamda 315 sayfadan ve 89.239 sözcükten oluşmuştur. En kısa görüşmenin deşifresi 13 sayfa ve 3133 sözcükten oluşmuş, en uzun görüşmenin deşifresi 17 sayfa ve 4447 sözcükten oluşmuştur. En kısa görüşme 39 dakika, en uzun görüşme 73 dakika olmak üzere tüm görüşmelerin toplam süresi 1127 dakika (yaklaşık 18 saat) sürmüştür. Ortalama görüşme süresi 49 dakika olarak hesaplanmıştır.

Her deşifrenin sonunda ses kayıtları tekrar dinlenmiş ve deşifrelerle ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Ses kayıtlarının dinlenmesi esnasında yazılar kontrol edilirken diğer yandan öznelere ifadelerinden önemli görülen yerlerin altı çizilmiştir. Bu aşamada verilerle ilgili kodların belirlenmesi sırasında oluşabilecek başlıklar ve kategorilerle ilgili analiz süreci başlamıştır.

Görüşmelerin tamamının yazıya aktarılmasının ardından bu deşifreler defalarca kez okunmuş ve altı çizilen ifadeler gözden geçirilmiştir. Bu aşamada kodlar, kategoriler, ana temalar ve alt temalara ilişkin ilk düşünceler araştırmacının zihninde belirmeye başlamıştır. Kodlamaların ardından gruplandırmalar yapılarak kategorilere ulaşılmış ve alt temalar belirlenmiştir. Bu süreçte araştırmacının bütünlüğünün bozulmaması ve konu dışına çıkılmaması için yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorular ve alt amaçlardaki sorular gözden geçirilmiştir. Öncelikle bir ilk analiz gerçekleştirilmiş olup bu kapsamda temalar yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme formunda yer alan sorularda olduğu gibi yaşanan sürecin zaman akışına uygun olacak şekilde analiz edilmiştir. Bu bağlamda temalar öznelere yaralanmalarına ve tedavi süreçlerine ilişkin deneyimleri, gazi ünvanı alma sürecindeki deneyimleri, gazi ünvanı aldıktan sonra karşılaştıkları güçlükler ve baş etme mekanizmaları, son olarak da gaziliğin yaşamlarına kattığı olumlu değişiklikler olarak belirlenmiştir. Fakat sonrasında tema ve alt temalarda düzenleme yapılarak bulguların farklı bir kategorileşme ile sunulmasının daha faydalı

olacağı düşünülerek son analize geçilmiştir. Bu aşamada bir başka araştırmacıdan daha görüş alınarak araştırma kapsamında toplanan veriler "Gazilerin Gaziliği ve Engelliliği Anlamlandırma Biçimleri", "Gazilerin Maluliyet Deneyimleri" ve "Gazilerin Baş Etme Mekanizmaları" olmak üzere 3 ana tema altında toplanmıştır. Gazilerin gaziliği ve engelliliği anlamlandırma biçimleri “Kabullenme”, “Gazilik” ve “Engellilik” olmak üzere 3 alt tema ile incelenmiştir. Gazilerin maluliyet deneyimleri “Gazi Ünvanını ‘Hak Etme’ Süreci”, “Aile İçinde Gazilik”, “Sağlık Güçlükleri ve Yararlandıkları Sağlık Hizmetine İlişkin Görüşleri”, “Psikolojik Güçlükler”, “Ekonomik Güçlükler”, “Çalışma Deneyimleri” ve “Toplumsal Yaşam Deneyimleri” olmak üzere 7 alt tema ile ele alınmıştır. Gazilerin baş etme mekanizmaları ise “İçindeki Güç”, “Maneviyat”, “Aile ve Sosyal Çevre Desteği”, “Psikolojik Destek” ve “Kaçınma Davranışları” olmak üzere 5 alt tema ile incelenmiştir. Analiz kısmında alt temaların başlıkları ifade edilirken öznelerin anlatılarından faydalanılmıştır.

Özetle bu araştırmada yönteme uygun olarak analiz; verilerin gözden geçirilerek düzenlenmesi, ilk kodların belirlenmesi, kodlar ile uygun kategorilerin oluşturulması, ulaşılan kategorilerin uygun temaların çatısı altında toplanması ve verilerin kuramsal temel ile örtüşen iç ve dış yorumlarla bir tartışma halinde ileri sürülmesi ile gerçekleşmiştir. Bu bağlamda öncelikle veriler açık ve anlaşılır bir biçimde belirlenmiş, betimsel analiz yöntemiyle elde edilen veriler ilgili literatür ışığında yorumlanmıştır.

3.6. ETİK KONULAR

Bu araştırma, gazilerin maluliyet deneyimlerinin sağlamlılık ve hegemonik erkeklik temelinde değerlendirilmesini amaçlayan fenomenolojik modele dayalı niteliksel bir araştırmadır. Araştırmanın amacına uygun olarak öznelerle görüşmelerin etik ilke ve değerler ışığında gerçekleştirilmesi gerekliliği dikkate alındığında araştırmanın etik açıdan uygunluğunun ortaya konulması önemli görülmüştür. Bu kapsamda araştırmanın veri toplama sürecinden önce Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu’na başvuru yapılarak, araştırma hakkında bilgiler ve yarı yapılandırılmış görüşme formunu içeren bir “Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyon Başvuru Formu” sunulmuştur. Bunun sonucunda

08/02/2023 tarihinde Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu tarafından araştırmanın uygun bulunduğuna dair izin yazısı alınmıştır. İlgili izin yazısı ekte yer almaktadır.

Bilimsel bir araştırmanın etik açıdan uygun olması gerekliliği bakımından veri toplama süreci, öncesi ve sonrasını da içeren bir şekilde etik ilkelerin gözetilmesi gereken bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda bilimsel araştırmaların ve sosyal hizmet disiplininin etik ilkeleri doğrultusunda verilerin toplanması aşamasından önce özneler ulaşırken referans kişilere ve araştırma hakkında bilgi verilen herkese araştırmanın etik açıdan uygunluğu vurgulanmıştır. Yapılmak istenen görüşmelerde kişisel verilerin korunması, gizlilik, mahremiyet gibi konulara önem verildiğinin altı çizilerek anlatılara saygı duyulacağı, görüşmenin hiçbir aşamasında herhangi bir baskı hissetmemeleri gerektiği, isimlerinin her zaman için gizli tutulacağı ifade edilerek özneler etik konularla ilgili bilgi verilmiştir.

Araştırmanın güvenilirliği ve hesap verilebilirliği açısından, bu araştırma özelinde hazırlanan “Araştırmaya Gönüllü Katılım Formu”nun özneler tarafından okunması rica edilerek öznelerin onayının alınması doğrultusunda veri kaybı yaşamamak için görüşmelerin ses kayıt cihazıyla kaydedileceği bilgisi verilmiştir. Öznelerin sözlü onaylarının alınmasının ardından bu form hem araştırmacı hem de özneler tarafından imzalanmıştır.

Öznelerden biri yazılı olarak isim soy isim belirtmek ve imza atmaktan çekindiğini belirtmiş, özneye herhangi bir zorlama yapılmamış, sözlü onay alınması yeterli görülmüştür.

Özneler ile gerçekleştirilen görüşmelerin çoğunluğu Türkiye Harp Malulü Gaziler Şehit Dul ve Yetimleri Derneği Ankara Şube binasında gerçekleştirilmiştir. Kimi zaman görüşmeye beraber gelen öznelere gizlilik ilkesi açısından görüşmelerin yalnız gerçekleştirilmesinin önemi vurgulanmış, görüşmeler dernek içerisindeki boş bir odada yalnız gerçekleştirilmiştir.

Görüşmelerden sonra yapılan transkripsiyon sürecinde öznelerin kişisel bilgileri gizli tutulmuş olup özneler Türkiye'nin farklı şehir isimleri ile bu çalışmanın “Yöntem” bölümünde, “Araştırmanın Özneleri” başlığı altında yer almıştır. İfade edilen bilgilerin dışında hiçbir kişisel bilgi ve ses kaydında yer alan deneyimlerin, hiçbir koşulda bir başkasıyla paylaşılmayacağına ve tüm bilgilerin gizli tutulacağına EK’te yer alan Araştırmaya Gönüllü Katılım Formunda ayrıntılı biçimde yer verilmiştir.

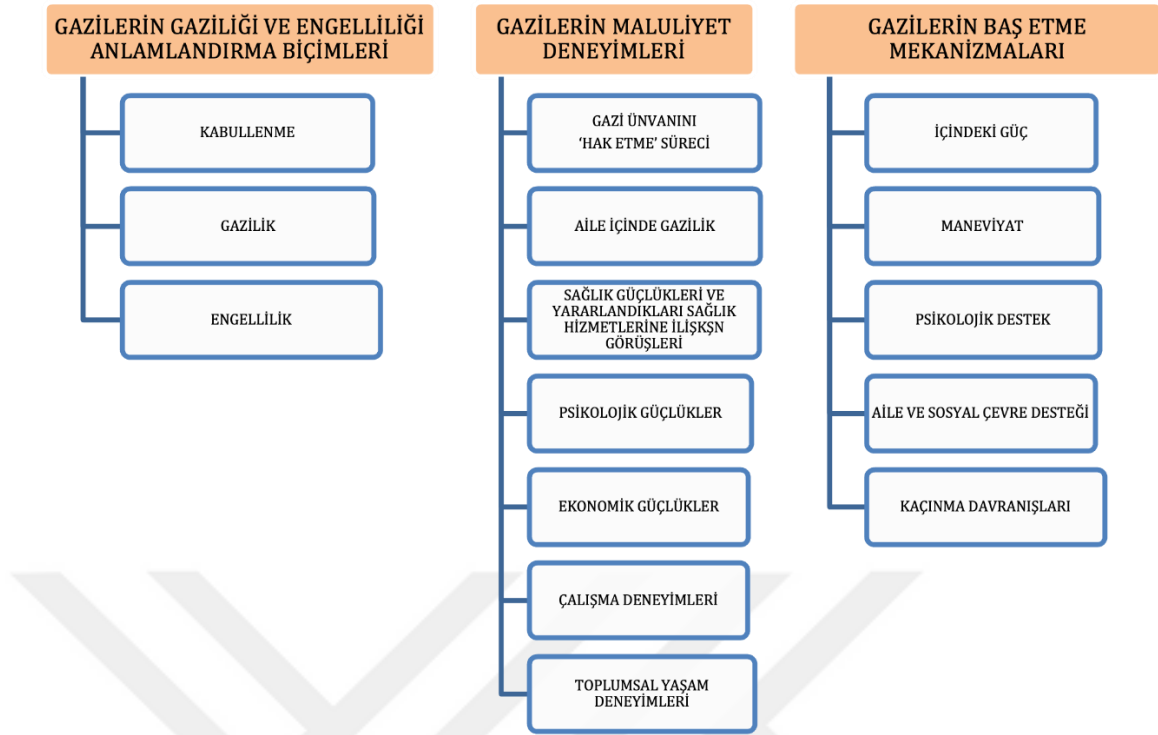
Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı’nda yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmada öznelere ulaşılma konusunda Türkiye Harp Malulü Gaziler Şehit Dul ve Yetimleri Ankara Derneği Ankara Şubesinden destek alınmış olup derneğin araştırmacıya beşeri kaynak sağlama konusundaki izin yazısı Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonuna sunulurken konu ile ilgili onay alınmıştır. Bunun haricinde araştırmanın hiçbir aşamasında herhangi bir kuruluştan maddi/manevi yardım ve destek alınmamış, herhangi bir kuruluş veya tüzel kişiyle işbirliği yapılmamıştır.

4. BÖLÜM

ANALİZ

Bu araştırmanın amacı gazilerin maluliyet deneyimlerinin hegemonik erkeklik ve sağlamlılık temelinde incelenmesidir. Bu bağlamda öznelere gerçekleştirilen görüşmelerde kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan sorular belirli bir akışa göre hazırlanmıştır. Öznelerin kendilerinden bahsetmeleri ardından konuya giriş yapabilmek amacıyla kendilerine öncelikle gaziliği nasıl anlamlandırdıkları ardından engelliliği nasıl anlamlandırdıkları sorulmuştur. Böylece bireylerin maluliyet deneyimlerinin derinine inmeden konuya ilişkin bir iç bakış sağlamaları hedeflenmiştir. Ardından gazilik sonrasında hayatlarına engelli bir birey olarak devam etmelerine ilişkin his ve düşünceleri sorulmuş olup konuya girizgah yapılmıştır. Bu bağlamda öznelere anlatılarından belirli kodlar çıkartılmış, bu kodlar kategorilere, temalara ve alt temalara dönüştürülerek analiz süreci başlanmıştır. Tema ve alt temalar Şekil 1’de yer almaktadır.

Araştırma kapsamında toplanan veriler "Gazilerin Gaziliği ve Engelliliği Anlamlandırma Biçimleri", "Gazilerin Maluliyet Deneyimleri" ve "Gazilerin Baş Etme Mekanizmaları" olmak üzere 3 ana tema altında toplanmıştır. Gazilerin gaziliği ve engelliliği anlamlandırma biçimleri “Kabullenme”, “Gazilik” ve “Engellilik” olmak üzere 3 alt tema ile incelenmiştir. Gazilerin maluliyet deneyimleri “Gazi Ünvanını ‘Hak Etme’ Süreci”, “Sağlık Güçlükleri ve Yararlandıkları Sağlık Hizmetlerine İlişkin Görüşleri”, “Psikolojik Güçlükler”, “Ekonomik Güçlükler”, “Çalışma Deneyimleri” ve “Toplumsal Yaşam Deneyimleri” olmak üzere 7 alt tema ile ele alınmıştır. Gazilerin baş etme mekanizmaları ise “İçindeki Güç”, “Maneviyat”, “Psikolojik Destek”, “Aile ve Sosyal Çevre Desteği”, ve “Kaçınma Davranışları” olmak üzere 5 alt tema ile incelenmiştir. Alt temaların başlıklarında öznelere anlatılarına yer verilmiştir.

Şekil 1. Temalar ve Alt Temalar

4.1. GAZİLERİN GAZİLİĞİ VE ENGELLİLİĞİ ANLAMLANDIRMA BİÇİMLERİ

Araştırma kapsamında öznelere öncelikle gaziliği nasıl anlamlandırıdıkları sorulmuş olup ardından gazilik sonrası yaşama engelli bir birey olarak devam etmek ile ilgili his ve düşünceleri sorulmuştur. Bu bağlamda öznelere çoğunun gazilik ve engelliliği oldukça farklı biçimlerde yorumlayabildikleri görülmüştür. Özellikle gaziliğin kahramanlık ile ilişkilendirilmesine karşı engelliliğin acizlik olarak değerlendirilmesi dikkat çekici bulunmuştur. Bu kapsamda öznelere gazilik ve engellilik ile ilgili anlatıları üç alt tema altında daha detaylı ele alınmıştır.

4.1.1. Kabullenme: "Dün sağlamdınız bugün sakatsınız"

Bu araştırmanın öznelere tamamen sağlıklı bir şekilde başladıkları askerlik görevleri esnasında çeşitli olaylarla yaralanarak belirli sağlık güçlükleri ile karşılaşan ve engelli grubu içine dahil olan gazilerdir. Yaralanmaları itibarıyla "sağlam/normal (!)"

bedenlerden "kusurlu (!)" bedenlere geçişleri oldukça ani bir şekilde gerçekleşen bu bireylerin önceden çoğu eylemi kolay bir şekilde yapıp edebilirken maluliyet ile birlikte günlük yaşamlarını sürdürürken çeşitli sınırlanmalar ile karşılaşabildikleri bilinmektedir. Bu durumun yaşantılarında psikososyal yönden bir kriz durumuna yol açabileceği görülmüştür. Kabullenme ise çeşitli güçlüklerle karşılaşan gazilerin yaşantılarının olağan akışında devam edebilmesi için önemlidir.

"Yani çok da aslında şey değil, insanın başına geldiğinde kabulleniyor. Hani sorsalar bu şekilde yaşar mısın diye yaşayamam diyebilir belki insan ama artık alışkanlık haline geliyor, onu kabulleniyorsun belirli bir zaman sonra kabullenmek zorunda kalıyorsun." (İzmir, 56, Erbaş, Fizyolojik)

Özneler ağırlıklı olarak yaşadıkları bu ani değişimi ve yeni yaşamlarını kabullenirken zorlandıklarını dile getirmişlerdir.

"Dün sağlamdınız, bugün sakatsınız. Dün istediğinizi yapabiliyordunuz, bugün yapamıyorsunuz. Yani bunları yaşıyorsunuz. Bir de 20 yaşındasınız. Zor..." (Antalya, 50, Er, Ortopedik)

"Kolay değil şimdi bir gün öncesinde dağlarda sırtında 70 kiloya yakın çantayla gezerken bir gün sonra tekerlekli sandalyeye düşmek her kişinin kaldırabileceği bir psikoloji değil." (Bursa, 30, Erbaş, Ortopedik)

Ataerkil bir toplumda yaşayan bu bireylerin yaralanmaları itibarıyla ani bir şekilde "sağlam" olan bedenleri zarar görmektedir. Böylece bu bireyler toplum tarafından yardıma muhtaç olarak görülen ve bir dezavantajlı grup olarak nitelendirilen engelli grubu içine dahil olmaktadır. Öznelerden bazılarının bu durumu kabullenemedikleri oldukça net olarak görülmüştür, mevcut durumlarını acizlik, eksiklik olarak ifade etmişlerdir.

"Engelli birey olmak, bir yerde engelli ibaresi ile geçmek benim için tek kelimedede nefret ettirici bir şeydir [...] Acizlik. Yani tek kelimeyle anlatmak istersem o acizlik. Başka bir açıklaması yok yani benim için. Eksiklik." (Muğla, 32, Erbaş, Ortopedik)

"Yani ne bileyim ağrı çekiyorsun, her gün ilaç içiyorsun, ilaçlar kullanıyorsun, istediğini yapamıyorsun, gezemiyorsun, ne bileyim atraksiyonlu bir hayattan çıkmışsın, her gün operasyonlara katılmışsın, ondan sonra eve bağlı kaldık. [...] Hani ne olacağım diyorsun. Ben bunu bu şekilde nasıl idare edeceğim. Hayatı nasıl getirebileceğim..." (Hatay, 33, Er, Ortopedik)

Erkekler doğumları itibarıyla ataerkil dünyanın kendilerine sunduğu avantajlı görülen fakat problemlili süreçleri deneyimleyerek yaşamlarına devam etmektedir. Bu bağlamda toplum tarafından inşa edilen hegemonik erkeklik kurgusu bireylere çeşitli roller biçmektedir. "Kadınısı" olarak nitelendirilen davranış kalıplarından uzak durma, zorunlu askerlik gibi erkekliğin tanımlandığı ve geliştirildiği alanlarda bulunma, düzenli bir işte çalışma ve sürekli olarak güçlü olma bu rollerden bazılarıdır (Çelik, 2016). Maluliyet ile birlikte çeşitli güçlükler yaşayan gaziler bu sebeple yaşadıkları güçlükleri çevrelerinden gizleme eğiliminde olabilmektedir. Öznelerden İzmir güçlü olması gerektiğini, yaşadıklarının ve hissettiklerinin bilinmesinin kendini zayıf göstereceğini ifade etmiştir.

"Herkes ne kadar fırtına yaşıyor ancak kendi biliyor, dışardan kimse bilmiyor. Yani annen de olsa, baban da olsa, eşin de olsa, çocuğun da olsa bazı şeyleri yansıtmıyorum, yansıtmak istemiyorum. Zayıflık görüyorum kendime, bir insan olarak zayıflık görüyorum." (İzmir, 56, Erbaş, Fizyolojik)

Sayın (2000), bedenin batı düşüncesinde güzel ve ahlaklı olanı ya da olmayanı simgelediğini, bu bağlamda insan bedeninin yalnızca organik bütünlüğü korunduğu müddetçe güzel olduğunu ifade etmektedir. Bununla bağlantılı olarak çeşitli şekillerde yaralanmaları ardından beden bütünlüğü bozulan gazilerin kaygı seviyelerinin arttığı görülmektedir. Öznelerin bedensel yapılarındaki değişim, sağlık güçlükleri ile karşılaşmaları ve geleceklerine ilişkin belirsizlikler birtakım duygusal ve psikolojik süreçleri de beraberinde getirmektedir. Uzun yıllar Silahlı Kuvvetlerde keskin nişancı olarak görev yapan Ankara, maluliyet sonrasında işini yapamamanın kendisinde yarattığı hissi dikkat çekici bir meteorla ifade etmiştir.

"Sinir var, sudan çıkmış balık gibi hani... Askerlik mesleği var, çok önemli ve meşhur bi adamdım işimi yaparken, kolumla bilinirdim. Birdenbire portakal gibi hissettim işte. Hani suyu sıkılır da posası kalır ya." (Ankara, 44, Erbaş, Fizyolojik)

Maluliyet ile birlikte gazilerin günlük hayatta önceden kolaylıkla yapabildikleri faaliyetleri yaparken zorlanmaya başlamalarının, başkalarının desteğine ihtiyaç duymalarının kendilerini olumsuz etkilediği görülmüştür.

"İlk başta tabi çok zor yani normal hayatında yaşayacağın şeyleri bir kenara bırakıyorsun. Bunlar artık geride kalıyor. Yani muhtaç duruma düşüyorsun [...] Eski huylarını veya alışkanlıklarını bir kenara bırakıp yeni hayata alışmak zorundasın ister istemez." (İzmir, 56, Erbaş, Fizyolojik)

"Kendi işini yapamıyorsun, sol kol el tutmuyor yani. Yiyemiyorsun, içemiyorsun, üstünü giyemiyorsun. Nasıl desem sana, ihtiyaçlarını gideremiyorsun. Desteğe çok ihtiyacım oldu ilk zamanlar." (Diyarbakır, 33, Erbaş, Ortopedik)

"Ben fiziksel olarak zorlanıyorum. Yani ağır bir şey kaldıramıyorum, bir iş yapamıyorum. O da benim biraz ağrıma gidiyor yani." (Van, 50, Er, Ortopedik)

Bozok (2011), erkeğin kendisine 'bağımlı' olanların bakımını sağlamasının, ailesini korumasının ve erkeğin kişisel özerkliğinin erkekliğin ahlaki şartlarından olduğunu ifade etmektedir. Bu koşulları yerine getirirken güçlük yaşayan erkeklerin erkeklik statüsünde düşüş yaşadığı söylenebilir. Gazilerin de yaralanmaları ardından yaşamlarına engelli bireyler olarak devam ederken birtakım gereksinimlere ihtiyaç duyabildikleri bilinmektedir. Önceden aile üyelerinin geçimini sağlamakla yükümlü olan gazilerin maluliyet sonrası desteğe ve bakıma ihtiyaç duyabilmeleri kendilerini kötü hissetmelerine neden olabilmektedir.

Bu durumla benzer şekilde, yapılan literatür taramasında da gaziler ile gerçekleştirilen çalışmalarda fizyolojik sorunlar sebebiyle yaşanan işlev kaybının iş ve aile hayatında, sosyal ilişkilerde güçlükler yaşanmasına neden olabileceği görülmektedir (Breslau, 2001; Yılmaz, 2004; Hoşoğlu, 2005). Özneler yaralanmaları ile birlikte yaşam standartlarının değişmesinin, önceden yapmaktan keyif aldıkları aktiviteleri artık yerine getirememelerinin kendilerini olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir.

"En sevdiğim işi yapamaz duruma geldim. Benim asıl işim spor eğitmenliği idi. Uzakdoğu spor sanatlarıyla ilgileniyordum ve kendi salonlarım vardı. Oraları bırakmak durumunda kaldım." (Şanlıurfa, 50, Er, Fizyolojik)

"Beni en zorlayan şey futbol hastasıyım ben. İyi de oynarım. İyi oynardım. Futbolu severim. Oynamayı da severdim. Artık oynamıyorum. Beni en çok üzen nokta o, maç, halı sahalara gidememek. Mesela bizim arkadaşlarımız var işte burada. Halı saha maçları yapıyorlar falan. Ben izleyici oluyorum bu beni üzüyor gerçekten. Yıpratıyor yani. Oynamak isterim." (Hatay, 33, Er, Ortopedik)

"Bazen şey yapıyorum yani anormal olan hareketler veya yavaş hareketlerde bulunuyorum. [...] Zaten belirli hareketler yapamıyorsun. Kısıtlı yani, bir normal koşup işte top oynamak, atlamak, zıplamak falan yok. Ters hareket yok, sağa sola dönüşlerim yok, Aşağı eğilişlerim yok. Mesela tırnaklarımı kesmede eşim yardımcı oluyor. [...] Normal insan dönüp bakabilir ama sen bakamıyorsun." (İzmir, 56, Erbaş, Fizyolojik)

İzmir'in bu anlatısında kullandığı 'anormal olan hareketler' ve 'normal insan' ifadeleri sağlamlılık çerçevesinde engelli bireyler ile engelli olmayan bireyler arasındaki farkın, engelli bir bireyin düşüncelerine nasıl sindiğini göstermektedir. Bu durum, engelli bireylerin maruz kaldığı ötekileştirmenin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

Yapılan görüşmelerde öznelere maluliyet sonrası süreçte yaşama adapte olmaları ile yaralanma dereceleri ve başkalarının desteğine ihtiyaç duyma düzeyleri arasında yakından bir ilişki olduğu görülmüştür. Uzun süre tedavi görmeleri gereken, belirli bir süre yaşamlarına yatağa bağlı devam eden ve sürekli desteğe ihtiyaç duyan gazilerin, engel derecesi daha düşük olan ve tedavi süreci daha hızlı ilerleyen öznelere göre yaşama adapte olurken daha çok zorlandıklarını ifade ettikleri görülmüştür.

"Böyle bir elimi kullanamıyordum tamamen yatağa bağlı ya da tamamen birine muhtaç kalmış olsaydım belki bu söylemleri o zaman böyle rahat anlatamayırdım. Belki yaşadığım o sıkıntılar kat kat artabilirdi. Çevremi etkileyebilirdi, ailemi etkileyebilirdi, belki bir ailem olmayabilirdi. Yani bunlar hep bir şeyle yaralanmanın pozisyonuyla alakalı." (Kocaeli, 48, Er, Ortopedik)

"Bir senenin sonuna doğru hani sürekli yattığım için dedim ki Allah'ım artık dedim, hani tekerlekli sandalyeye bineyim ona bile razıyım. Hani kendi tekerlekli sandalyeye... Hayatta kalmanın en güzel yolu ayakta durmak." (Çanakkale, 35, Erbaş, Fizyolojik)

"8 aylık bir süreç... Sürekli tavana bakmak... İşte 'engelli kaldın artık, hayatına böyle devam edeceksin...' Bu beni yordu." (Iğdır, 31, Erbaş, Fizyolojik)

"Öküz gibi bir gücüm vardı. 11 kiloluk da bir silah taşıyorum. O gücün %20'sine düşüyorsunuz birdenbire. Hani bunun bir de psikolojikmen de bir çöküntüsü var. Hani arabanız var, içinde çok az bir şey yakıt var yani. İşte benim durum öyle. Az bi yakıtla devam ediyorum ve bunun için de sürekli hastane, kontrol, kontrol, kontrol... Ben diyorum keşke kolum bacağım kopsaydı. En azından demir plastik bir şey takıyorlar, devam. Hani kaportada sıkıntılar çözülüyor ama motor sıkıntısı problem." (Ankara, 44, Erbaş, Fizyolojik)

Görüldüğü gibi özneler yaralanmaları ardından yaşamlarında meydana gelen değişiklikleri kabullenirken zorlanabilmekte, bu durum bireyleri fiziksel, ruhsal ve sosyal anlamda etkileyebilmektedir.

4.1.2. Gazilik: "Çok büyük bir onur"

"Gazi" kavramı Türkiye'de önemli ölçüde benimsenmiş bir değer olarak kendini göstermektedir. Tarih boyunca gaziliğe toplumsal, kültürel, dini, milli anlamlar yüklenmiştir. Bu durumla bağlantılı olarak gaziler de gaziliğe ilişkin çeşitli bakış açıları geliştirebilmektedir. Gazilerin maluliyet deneyimlerini incelemeyi hedefleyen bu araştırmada öznelerin gaziliği nasıl anlamlandırdıklarını ortaya koymak önemli görülmüştür. Bu doğrultuda kendilerine yöneltilen sorular karşısında öznelerin gaziliği çeşitli şekillerde anlamlandırabildikleri görülmüştür.

Gazilik bir yaralanma süreci ile birlikte geldiğinden bu bireylerin ölümle burun buruna geldikleri ve ölümden döndükleri söylenilebilir. Bu bağlamda özneler gazilik ile birlikte yaşama yeniden dönüklerini ifade etmişlerdir.

"Hayatın değerini anlıyorsun. Daha da kendini yaşama veriyor insan. Mal mülk derdine düşmüyorsun. Sadece kendi hayatını düşünüyorsun. Başkaları ne demiş, ne etmiş düşünmüyorsun. Bu yani. Kendimi yeniden kazandım diyebilirim." (Diyarbakır, 33, Erbaş, Ortopedik)

"Ya şöyle bir şey hani kefenin bir yerinden yırtıp tekrar hayata dönmenizle alakalı bir şey. Yani öyle bir şey ki artıları yaşıyorsunuz sanki. Yani çok karmakarışık bir olaydan kurtulup gelmenin o mutluluğu... İkinci bir şansın verilmesi gibi bir şey yani ben kendimde bunu hissediyorum mesela." (Şanlıurfa, 50, Er, Fizyolojik)

Buna ek olarak öznelardan bazıları gaziliğın kendileri için ne ifade ettiğine dair soruları yanıtlarken bunu vatani görev ile ilişkilendirmiştir.

"Yani şimdi belki bu göreve giderken normal hepimiz bize verilen, bir erkek çocuğuna verilen bir görevi yapmak için yola çıktık. Nedir? Belli bir yaşa gelip askerliğini yapıp gelip evlenmek, hayatını devam ettirmek bir süreçti bir erkek çocuğu için." (Kocaeli, 48, Er, Ortopedik)

"Gaziyiz, gururluyuz. Vatan için savaştık. Vatan için her yere gideriz." (Gaziantep, 49, Er, Ortopedik)

Erkekliğin toplumsal inşa sürecine bakıldığında askerliğin oldukça önemli bir konumda olduğu görülmektedir. Türk kültürü içerisinde yer alan erkeklik ile birlikte devletin “baba”, askerliğin “peygamber ocağı”, askeri personelin ise “Mehmetçik” olarak adlandırıldığı bilinmektedir. Bu durum dinin ve toplumsal yapının da etkisiyle askerliğin bireyler için “kutsal” bir görev olarak görülmesine neden olmaktadır. Özellikle zorunlu askerlik uygulaması vasıtasıyla erkeklerin toplumsallaşma süreçleri şekillenmekte, devlet ile kurdukları vatandaşlık ilişkisi düzenlenmektedir (Sünbuloğlu, 2012). Türkiye’de uzun yıllar varlığını sürdüren zorunlu askerlik uygulaması, ‘Her Türk asker doğar’, ‘Askerliğini yapmayana kız/iş verilmez’ gibi söylemler askerliğin erkekliğin toplumsal inşa sürecindeki yerini göstermektedir. Bu araştırmanın özneları de benzer düşüncelere sahiptir. Nitekim öznelarin askerlik görevinin yerine getirilmesinden gururla bahsettikleri görülmüştür.

"Türkiye'de biz vatanımıza, milletimize, devletimize sadakatle hizmetimizi ettik. Elhamdülillah bununla da gurur duyuyoruz her daim. [...] Yani zor zamanlardan geçtik. Bildiğimiz tek bir gerçek var. Evet. Biz bu vatan için ülkemiz için, bayrağımız için, kutsal değerlerimiz uğruna gazi olduk." (Şırnak, 40, Erbaş, İşitme ve Ortopedik)

Askerlik deneyiminin hegemonik erkekliğin oluşumunda da etkili olduğu söylenilebilir. Erkekler askerlik sürecinde diğer erkeklerle deneyim aktarımı gerçekleştirmekte ve hangi erkeklik pratiklerinin kabul gördüğü noktasında fikir sahibi olmaktadır (Karacagil, 2017). Askerlik hizmetinin sonlanması itibarıyla sosyal yaşamda bu pratikleri uygulayarak kendi erkeklik modelini üretmeye başlayan bireylerin erkeklikleri onaylanmış, bu bireyler artık 'erkek adam(!)' olmuşlardır. Türkiye gibi cinsiyetlerin kadın ve erkek olmak üzere ikiye ayrıldığı toplumlarda erkekler için "erkek olamamak" çeşitli yönlerden aşağılanmayı ve dışlanmayı beraberinde getiren, taşınması zor bir yük olarak değerlendirilmektedir (Yavuz, 2014). Bu bağlamda erkekliklerini ispatlamaya çalışan bireyler için askerlik son derece önemli bir eşik olarak görülmektedir. Nitekim şehit çocuğu olması sebebiyle istemesi halinde askerlikten muafiyet hakkı bulunan Antalya, kendi tercihi ile terörün yoğun olduğu bölgede görev yapmak istediğini şu şekilde ifade etmiştir.

"Ben vatanımı seviyorum. Vatani seven birisiyim. Ben gönüllü gittim. Şehit çocuğu olduğum için gitmemem gerekirdi, askerlik yapmadı diyebilirlerdi. [...] Ama biz Karadenizliyiz ya bizde şey vardır. Yani askerliğini yapmayanı adam görmezler, kız vermezler, sözünü dinlemezler. Böyle şeyler olduğu için şimdi biz bununla yetiştik. O yüzden hepimiz gönüllü olarak askere gittik. Ben özellikle Güneydoğu'yu kendim tercih ettim." (Antalya, 50, Er, Ortopedik)

Burada da görüldüğü gibi Türkiye'de askerlik yaygın olarak vatan borcu olarak görülmektedir. Bu doğrultuda askerlik, pek çok erkeğin evlilik kurabilmesi, iş yaşamına dahil olabilmesi için aşılması gereken bir eşik olarak görülmekte ve askere gitmeyen kişilere kız verilmemekte, işe alınmamaktadır (Yavuz, 2014). Askerliğin vatan görevi olarak değerlendirilmesi ile bağlantılı olarak vatani görevlerini yerine getirirken yaralanan gazilerin yaralanmalarının 'vatan uğruna' gerçekleşmesi bağlamında gaziliklerini onur, gurur ve şeref kaynağı olarak da anlamlandırabildikleri görülmüştür.

"Gazilik insanlar için bir onur biliyorsunuz. Biz de dışardan o şekilde gördük. Şehitlik nur, gazilik onurdur. İnancımızla da paralel olarak ben gazi olduğuma muthuyum yani. Yani herkese nasip olmuyor biliyorsunuz gazi ünvanı." (İzmir, 56, Erbaş, Fizyolojik)

"Çok büyük bir gurur. Sözlerle tarif edilemeyecek bir şey gazi olmak." (Bursa, 30, Erbaş, Ortopedik)

Bu araştırmanın öznelere ile benzer şekilde Yıldırım (2021) da gazilerin maluliyet sonrasında sosyal kimliklerini yeniden inşa etme sürecini incelediği araştırmasında öznelere gaziliğin kendileri için ne ifade ettiği ve gaziliği nasıl tanımladıklarına ilişkin sorduğu sorularda genel anlamda ‘üzüntü verici bir gurur’ yanıtını aldığını belirtmiştir.

Öznelere onur, gurur söylemlerine ek olarak gazi olduktan sonra toplum içerisinde saygınlık kazandıklarını ifade etmişlerdir.

"Gazi olduktan sonra tabi yaklaşımlar daha farklı. Çevrendeki arkadaşların, seni tanıyanlar, sonradan tanıyanlar [...] İlçeye gittiğim zaman öyle mesela. Yani başkanından, kaymakamlığından yani çevremdeki arkadaşlarımdan dolayı gazi olduğumuz için belli bir saygı var yani." (Çanakkale, 35, Erbaş, Fizyolojik)

"İnsanlar içerisinde daha bir değerli, en üst seviyede ilgi alaka görür oldum yani. Şimdi mesela gazilik büyük bir onurdur. Yani gittiğin her mercide saygıyla, övgüyle karşılaşıyorsun yani." (Sinop, 31, Erbaş, Ortopedik)

Yaralanmaları ve tedavi süreçleri ardından gazi ünvanı alan bireylerin yaşantılarındaki en baskın statünün gazi olduğu görülmektedir. Toplum içerisinde saygınlık ile karşılandığını belirten gaziler buna ek olarak bu saygınlığa yakışır şekilde bir yaşantı sürmeleri gerektiğini düşünebilmektedir. Bu doğrultuda gaziliğin vatan görevi, gurur ve şeref kaynağı olarak değerlendirilmesine ek olarak bu şerefe layık olma endişesi taşıyan öznelere olduğu görülmüştür. Nitekim öznelere bazıları gaziliği taşınması gereken bir ünvan olarak değerlendirmiştir.

"Taşınması gereken, üstlenmesi gereken, sorumluluk sahibi olunması gereken zor bir ünvan diyelim. Eski rahatlığın olmuyor çünkü ünvan taşıyosun ya gaziyim diye, laylylom yapamıyon yani, ona göre onun bir şeyini taşıman lazım." (Diyarbakır, 33, Erbaş, Ortopedik)

"Gazi, gazilik onurdur diye düşünüyorum. Tabii hak edene. İnşallah hak etmeye layık olmuşuzdur." (Şanlıurfa, 50, Er, Fizyolojik)

Görüldüğü üzere öznel gazilik ile birlikte kendilerine birtakım roller biçildiğini, gazi oldukları için taşımalarını gereken bazı özellikler olduğunu düşünebilmektedir. Öznelerden Sivas, toplum ve devlet tarafından bu ünvana adapte edildiğini düşündüğünü belirtmiştir.

"İlk başlarda çok zordu gerçekten de. İnsanlar yanına geliyor, diyor ki sana 'Sayın Gazim'. Sayın gazim... Ya diyosun tamam, gazi olmuşuz biz. Seni ona adapte ediyorlar." (Sivas, 48, Erbaş, Görme)

Genel anlamda gerçekleştirilen görüşmelerde öznel gazi ünvanı almaları ardından birtakım sorumlulukları olduğunu düşündüklerini ve buna uygun yaşamaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

4.1.3. Engellilik: "Kimsenin engelli hale gelmesini isteyecek hali yok"

Yasal boyutta bakıldığında Türkiye’de çeşitli gazilik türleri olduğu görülmektedir. Bu araştırmanın özneli olan malul gaziler ise ilgili kanunda belirtildiği üzere askerliğin sebep ve tesiri ile yaralanarak tedavilerinin sonuçlanması ardından engelliliği rapor ile kesinleşen bireyleri ifade etmektedir. Dolayısıyla gazilerin yaşamlarına engelli bireyler olarak devam ettiklerini söylemek mümkündür. Araştırmanın amacına ulaşabilmesi için öznelerin engelliliğe bakışlarının önemli olabileceği değerlendirilmiş olup görüşmelerde kullanılan yarı yapılandırılmış formda bu konuya ilişkin bazı sorulara yer verilmiştir. Alınan cevaplar doğrultusunda öznelerin engelliliği ‘istenmeyen fakat herkesin başına gelebilecek bir durum’ olarak değerlendirdikleri görülmüştür.

"Yani sonuçta kimsenin engelli hale gelmesini isteyecek hali yok. Ancak bu kader." (Kayseri, 54, Subay, Ortopedik)

"Şimdi baktığınız zaman herkes bir engelli adayı. Herkes bir engelli olabilir. Burdan çıkarken şurada gidip de Allah göstermesin bir araba çarpsa veya düşseniz bir yerinizi kırsanız bir engelli adayı olabiliyorsunuz." (Tokat, 50, Er, Ortopedik)

‘Herkes bir gün engelli olabilir’ düşüncesinin altında engelliliği ceza olarak görmenin yattığı düşünülmektedir. Bu düşünce yapısı bireylerin kendinden farklı olan bireyleri düşük statüde görmesine neden olabilmektedir. Bireylerin kendilerini potansiyel bir engelli aday olarak görmesi ve bu düşünce ile hareket etmesi engelliliğin bir kimlik değil acizlik sembolü olarak görüldüğüne işaret etmektedir (Yılmaz, 2016). Bu ifadenin engelli bir birey tarafından kullanılması ise sağlamlılığın topluma ne kadar sindiğinin göstergesi olarak değerlendirilmiştir.

Öznelerden Van, engellilik ile ilgili düşüncelerini anlatırken maluliyetinin altını çizerek askeri alanda yaygın bir kullanım alanı olan ‘çürük’ kavramına dikkat çekmiştir.

"Ben iyileştim, ben geri gideceğim dedim. Babam oğlum dedi artık yarım bir adamsın, sen nereye gidiyorsun dedi. Dedim ben gideceğim. Yani ben kendimi iyi hissediyorum [...] Bir tane doktor vardı. Odasına gittik ortopedi bölümüne dedi sana çürük veriyorum dedi. Bu çürük lafı benim çok zoruma gitti. Yahu dedim. Çürük ne ki? Yani küfür, yani daha 20 yaşında çocuksun. Pek hayatı da görmemişiz. Çürük... Böyle deyince neyse ben bir şey demedim. Çıktım dışarı. Baba dedim, çürük verdi, çürük ne ki dedim. Tamam oğlum dedi. Askerliğin gitmiş senin dedi." (Van, 50, Er, Ortopedik)

Türk Silahlı Kuvvetleri Sağlık Yeteneği Yönetmeliği kapsamında fiziksel bir engeli ya da bulaşıcı bir hastalığı olmayanlar için "askerliğe elverişlidir" raporu verilmektedir. Bu rapor erkekler için erkekliklerinin onaylanmasını temsil ettiğinden daha derin anlamlar ifade etmektedir. Askerlik hizmetini gerçekleştiren her birey kanunda belirtilen sağlık ölçeklerini karşıladığı anlamına gelmektedir. ‘Çürük’ raporu ise askeri tıbbın eril bedensel görünüm ile ilgili yargılarını gün yüzüne çıkartmaktadır (Biricik, 2008). Sağlıklı bir şekilde başladıkları askerlik görevleri esnasında çeşitli olaylarla yaralanarak belirli

sağlık sorunları ile karşılaşan ve engelli grubu içine dahil olan gaziler için bahsi geçen ‘çürük’ kavramı bireyin artık askerliğe elverişli olmadığını ifade etmektedir. Toplumda yaygın olarak kullanılan bu kavram sağlamlık temelinde engelli bireylere yönelik ayrımcılığın bir örneği olarak değerlendirilebilir.

Gazilerin bir kısmının engelliliği fiziksel görünüş, uzuv kaybı, ortopedik engellilik ve engel derecesi ile ilişkilendirildiği görülmüştür. Fiziksel bir engele sahip olmayanlar, diğer insanlar tarafından engelli olduğu anlaşılmayan öznel kendilerini engelli olarak görmediklerini ifade etmektedirler.

"Yani ben kendime engelli bireyim diyemiyorum. Çünkü benim ortopedik bir engelim yok. Hani vücudumda bazı şeyler eksik, tamam eksik ama. İnsanlar beni engelli olarak görmüyor. Ben de kendimi öyle ifade etmek istemiyorum." (Sivas, 48, Erbaş, Görme)

"Engelli gibi görmüyorum işin açıkçası. Çünkü beni de karşıdan gören yani... Ben sadece elimi uzattığımda benim engelli olduğumu anlayabilir adam." (Kocaeli, 48, Er, Ortopedik)

Tüm bu anlatılara ek olarak öznelin önemli bir kısmı kendilerini engelli bir birey olarak görmediklerini, engelliliklerini kabul etmeyerek gazi olarak anılmak istediklerinin altını çizmişlerdir.

"Benim en çok kızdığım nokta şu. Ben gazi oldum bu vatan için, ben engelli olmadım. Beni engelli statüsüne koymasınlar. Ben otobüse bindim mi engelli gibi biniyorum, binmek istemiyorum engelli gibi. [...] Ben çünkü engelli değilim. Ben gaziyim. Engellilere karşı saygım sonsuz, Rabbim hepsinin yardımcısı olsun ama ben engelli değilim. Çünkü ben bu vatan için mücadele ederken uzvumu kaybettim, kanımı verdim." (Samsun, 35, Er, Fizyolojik ve Ortopedik)

"Yani engellilik durumunuz var. Tamam. Hani bir yaralanma durumumuz var, bir geçmişimiz var. Sokakta taşla, sopayla da olmadı tabi bu. Bir hikayesi var, onur verici bir hikayesi var." (Kocaeli, 48, Er, Ortopedik)

Bu durumun hegemonik erkeklikle bağlantısı olduğu düşünülmektedir. Nitekim hegemonik erkeklikte bir erkeğin hasta olması, bir engele sahip olması erkeklik

statüsünde düşüşe ve erkekliğiyle ilgili şüphelerin artmasına sebep olabilmektedir (Charmaz, 1955:268 akt. Akçay, 2018:34). Erkek olmak fiziksel olarak “bedenin biçimi ve boyutu, duruşu ve hareketleri, belli fiziksel becerilere sahip olma ve bunun dışında kalanlara sahip olmama, kişinin kendi beden algısı, bedenin diğer insanlara sunulma biçimi ve insanların buna gösterdiği tepki, bedenin işte ve cinsel ilişkilerdeki işleyişi” ile ilgili karmaşık bir söylemsel ve eylemsel alanı ifade etmektedir (Connell, 1998 akt. Sünbuloğlu, 2012). Joanna Bourke İngiltere’de Birinci ve İkinci Dünya Savaşına katılan erkeklerin bedenleri üzerindeki etkilerini incelediği çalışmasında, toplum ve devlet tarafından doğuştan engelli erkeklerle savaşta yaralanarak engelli olanlara atfedilen değerler arasında önemli bir fark olduğunu altını çizmektedir (Bourke, 1996 akt, Sünbuloğlu, 2012). Kusurlu bir beden erkeklikte olumsuz karşılanabilecek bir durumken bu bedenin bir askere ait olması sahip olunan engelin ‘gurur, onur, şeref’ gibi kavramlarla eşleştirmesine olanak sağlayabilmektedir. Bu araştırmanın özneleri de bu doğrultuda toplum içerisinde gaziliğe atfedilen değerden ötürü kendilerini engelli olarak değil gazi olarak gördüklerini ifade etmektedir.

4.2. GAZİLERİN MALULİYET DENEYİMLERİ

Bu araştırmanın özneleri sağlıklı ve ‘sağlam’ bireylerken askerlik deneyimlerinde yaralanarak yaşamlarına engelli bireyler olarak devam eden gazilerdir. Araştırmanın temel amacı ise gazilerin maluliyet deneyimlerini anlayabilmektir. Gazilerin engelli grubu içine dahil olmaları oldukça ani ve travmatik bir şekilde gerçekleşmektedir. Yaralanmalarının ardından hastaneye sevk edilen öznelerin tedavi süreçlerinde, resmi olarak ‘gazi’ ünvanı alma sürecinde ve gazi olduktan sonraki süreçte çeşitli güçlüklerle karşılaşabildikleri görülmüştür. Bu bağlamda öznelerin maluliyet deneyimleri gazi ünvanını ‘hak etme’ süreci, sağlık güçlükleri ve yararlandıkları sağlık hizmetine ilişkin görüşleri, psikolojik güçlükler, ekonomik güçlükler, çalışma deneyimleri ve toplumsal yaşam deneyimleri olmak üzere 6 alt tema altında toplanmıştır.

4.2.1. Gazi Ünvanını ‘Hak Etme’ Süreci: "Devlet vermiyor bana bunu, hükümet vermiyor. Bu gaziliği ben kendim aldım"

Askerlik sürecinde yaralanarak yaşamlarına engelli olarak devam eden gaziler ve aileleri hayatın çeşitli alanlarında farklı güçlüklerle karşılaşabilmektedir. Sosyal devlet olmanın da bir gerekliliği olarak bireylerin yaşamlarının kolaylaşabilmesi için ilgili kanunlar çerçevesinde gazilere ve ailelerine birtakım hak ve hizmetler sunulmaktadır. Bu uygulamaların temel amacı; gazilerin yaralanmaları ardından topluma adapte olabilmeleri, insan onuruna yakışır bir yaşam sürebilmeleri ve refah düzeylerinin artmasını sağlamaktır (Seyyar & Köleoğlu, 2011). Gazilerin bu uygulamalara, sunulan hak ve hizmetlere erişebilmeleri için hukuki olarak 'gazi' ünvanı almaları gerekmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nde yaralanan askeri personel direkt olarak gazi ünvanı almamakta, tedavilerinin sonlanması ve belirli prosedürlerin uygulanması sonrasında bu ünvana ve getirdiği çeşitli haklara sahip olmaktadır.

Yapılan görüşmelerde yaralanmaları ardından gazi ünvanı alma aşamasına kadarki süreçte gazilerin çeşitli güçlüklerle karşılaşabildikleri görülmüştür. Tedavileri sonlandıktan sonra doktorların kendilerini kesin işlem sürecine yönlendirdiği bu bireyler, öncelikle çeşitli sağlık polikliniklerinde sağlık kurullarına girmekte, engelliliklerinin rapor ile kesinleşmesinin ardından bu raporları SGK'ya iletilmekte ve gazilikleri için onay beklenmektedir. Özneler bu süreçte çeşitli güçlüklerle karşılaştıklarını ifade etmektedirler. Bunlardan en önemlisi bilgilendirme ve yönlendirilme eksikliği olarak kendini göstermektedir.

"Ya adamın işte bir çocuğu var, şehit olmuş. Hiçbir şey bilmiyor. Ya da gazi... Ya kaç defa yaralandın? Ya işte adam emekli olacak değil mi... [...] Sayın devlet, koysana oraya 5 tane adam gibi adam koy, adamı al bütün haklarını anlat." (Ankara, 44, Erbaş, Fizyolojik)

"Vallahi şöyle bir şey söyleyeyim. Ben gazi olmadan hani bu kadar hakkın, hukukun olduğunu bilmiyordum. Bizim hatta en büyük sıkıntımız yararlandıktan sonra hakkını hukukunu bilmemek, araştırmak. Bu yönden yönlendirme konusunda mesela çok sıkıntımız vardı. Çok sıkıntı yaşadık." (Sinop, 31, Erbaş, Ortopedik)

Bir özne yaralanmasının ardından ‘gazi’ ünvanı alması için gerekli işlemlerin yapılması esnasında devlet desteğinin eksikliğini şu şekilde ifade etmiştir.

"Devlet vermiyor bana bunu. Hükümet vermiyor. Bu hakkı ben kendim alıyorum. Bu gaziliği ben kendim aldım. [...] Bütün evraklarımı ben kendim hazırladım, getir götürü ben kendim yaptım. Eksik yaptılar, gene ben tamamladım. Hadi dedim kızdım artık. Ben dedim yürüyebiliyorum, tek gözüüm görüyo. Ayağı olmayan, eli olmayan, gözü görmeyen hiçbir iş bilmeyen insanlar..." (Sivas, 48, Erbaş, Görme)

Araştırmacının lisans ve yüksek lisans uygulamalarını gerçekleştirmiş olduğu Gülhane Eğitim ve Araştırma Hastanesi bünyesinde hizmet veren İç Güvenlik Gazi ve Yaralıları Sosyal Hizmet Destek Birimi, yaralanarak görevden hastaneye gelen askeri personelin ihtiyaçları ile yakından ilgilenmekte, aynı zamanda yasal prosedür hakkında bireyleri bilgilendirmekte ve sahip olduğu haklar ile ilgili bilgilendirmektedir. Fakat 2016 yılı itibarıyla Türkiye’de hizmet veren askeri hastanelerin sivilleştirilerek Sağlık Bakanlığına bağlandığı da göz önünde bulundurulduğunda, yaralanmasının ardından herhangi bir hastanede tedavi olan askeri personelin bu tarz hizmetlere erişebilirliği bir soru işareti olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim bu araştırmada da bilgi ve yönlendirilme eksikliğinin öznelere zorlayan önemli hususlardan olduğu görülmüştür.

Gazilik ünvanı almak için gerekli işlemlerin yapılmasının ardından yaşanan bir diğer sorun ise sürecin belirsizliği olarak değerlendirilmiştir. Yaralanması ardından gazi ünvanı alması ve dolayısıyla gazilik haklarına kavuşması uzayan öznelere o dönem yıprandıklarını, yaşanan belirsizlik hissini kendilerini olumsuz etkilediklerini ifade etmişlerdir.

"Bu adamlar gaziliği almak için tedavi görüyor, tedavi bittikten sonra başvurusunu yapıyor gaziliğini alıyor, bu da 1 yıl sürüyor, 6 ay sürüyo, 2 yıl sürüyor, 3 yıl süren bile var. Bu adamın anası geliyo, babası geliyo, kardeşi geliyo yanına kalmak için. Bunların bir ihtiyacı var mı diye soruyor musunuz, sormuyorsunuz." (Sivas, 48, Erbaş, Görme)

"Bir 9 ay falan gazilik işlemleri sürdü. Ondan sonra maaşa falan bağlandım bir şekilde oldu ama o ara çok yıprandım." (Muğla, 32, Erbaş, Ortopedik)

"Gidiyon adama derdini anlatıyon iki saat örnek veriyorum ben size anlatıyorum diyorsunuz ki Murat Bey'e anlatın. Murat Bey'e anlatıyom, Ahmet Bey'e anlatın, Ahmet Bey'e anlatıyom, ona anlatın... Sürekli böyle bi kendimi anlatma çabası içerisinde oldum. Anlattım, çözüm aldım mı? Alamadım." (Muğla, 32, Erbaş, Ortopedik)

Görüldüğü üzere gazilerin kendilerine sunulan hizmetlerden mahrum kalması ve politikaların belirsiz bir süreç doğurması gazilerin yaşantısını olumsuz etkilemektedir.

4.2.2. Aile İçinde Gazilik: "Evli olan eşiyle kavga eder, bekar olan ana babasıyla kavga eder"

Yaralanma anı, tedavi ve toplumsal yaşama yeniden adaptasyon süreci gazileri çeşitli boyutlarda etkileyebildiği gibi ailelerini de etkilemektedir. Araştırma kapsamında maluliyet ile birlikte gazilerin kök aile, eş ve çocuklar olmak üzere farklı aile üyelerinde farklı etkiler yaratabildiği görülmüştür. Kök ailede yaralanmaya bağlı kaygı seviyelerinin yükselmesi dikkat çekerken, eşler arası anlaşmazlıkların yaşanabildiği, çocuklarla olan etkileşimin zarar görebildiği ve gazilerin baba rolünü yerine getirme hususunda yetersizlik hissi yaşayabildiği görülmüştür.

Gaziliğin aile üzerine etkisinden bahsederken değinilmesi gereken öncelikli nokta yaralanmanın aile üzerine etkisi olarak değerlendirilmiştir. Aile üyelerinden birinin tahribat gücü ağır silahlarla yaralanması, ölümle burun buruna gelmesi ailenin diğer üyelerini etkileyebilmektedir. Anne ve babaların çocuklarının engelli olması direkt olarak aile sistemini etkileyecek önemli bir durum olarak değerlendirilebilir (Özyürek, 2021). Yaralanma öyküsünün genç yaşta yaşanması, bireyin bu deneyimi edindiğinde henüz bekar olması yaralanmaya bağlı olumsuz etkilerin öncelikle kök ailenin etkilenmesine neden olmaktadır.

"Annem, annem çok korktu. Yani altı ay kadın kendine gelemedi. Zaten hep rüyasını görüyormuş." (Van, 50, Er, Ortopedik)

"Annem babam tabii ki etkilendi. Biraz böyle şey oldu ama sonra iyi olduğumu görünce. Bir de bu hastaneye gelip gittikten sonra... Ben kolumdan vuruldum. Kolu bacağı olmayan

adamları gördüler. Adamlar halimize şükretti. Öyle bir durum oldu yani. Beterin beteri vardır." (Kırşehir, 30, Subay, Ortopedik)

Görüldüğü üzere ölümle burun buruna gelmek, ağır yaralanmak gazileri olduğu gibi ailelerini de etkilemekte, korku ve kaygı hissedilmesine neden olmaktadır. Bu duruma ek olarak öznel tedavi süreçlerinin tamamlanmasının ardından yaşamlarına engelli bireyler olarak devam ederken günlük yaşam rutinlerinin değişmesiyle aile içi çatışmalar yaşayabildiklerini ifade etmişlerdir.

"Daha 20 yaşınızdasınız. Evli olan eşiyile kavga eder, bekar olan anası babasıyla kavga eder, kardeşiyle kavga eder. Çünkü şu odanın içerisindeyiz. Çalışmayacaksın, bunalırsın. Ne kadar da bir tarafında kopukluk olsa bile, vücudunda kayıplar olsa bile mutlaka dışarı çıkıp gezmek isteyeceksin, hava almak isteyeceksin, insanlarla oturmak isteyeceksin, sohbet etmek isteyeceksin." (Sivas, 48, Erbaş, Görme)

Sivas'ın da belirttiği gibi gaziler yaralanmaları ardından eve dönmeleriyle birlikte kök aileleriyle, eşleri ve çocuklarıyla olan ilişkilerinde çeşitli güçlükler yaşayabilmektedir. Maluliyet sonrası evlenmek istediğini belirten bir özne evlenme aşamasındaki deneyimini şu şekilde ifade etmiştir.

"Ben mesela evlenirken tabi biz görücü usulü evlendik eşimle. Ablam kayınvalidemle aynı yerde çalışıyordu. Görmeye gittik yani görüştük. Sonra ben gazi olduğumu söyledim. Eşim tabii ki o zaman bir tereddüt etmiş. Kendisi şimdi söylüyor bazen konu açılınca." (Tokat, 50, Er, Ortopedik)

Toplumsal yaşamda engelli bireylere yönelik olumsuz düşünce ve tutumlar malul gazilerin romantik ilişkiler geliştirmelerini, evlenerek aile kurmalarını güçleştirebilmektedir.

"İnsanlar yani tabi evlenirken bile yani gaziyle evlenirken bunları da düşünebiliyor ister istemez. Acaba evlendikten sonra bir sıkıntı olur mu? Ailede yani... Muhtaç mı? İşlerini ben yapabilir miyim? Tabii ki ona göre adım atıyorlar ister istemez. Yani kadınlar tarafından da böyle bir şey ister istemez düşünülüyor yani." (Tokat, 50, Er, Ortopedik)

Sağlamcılık çerçevesinde engellilerin bakıma ve başkasının yardımına muhtaç kişiler olarak değerlendirilmesi evlenerek aile kurmaları yolunda bir engel teşkil edebilmektedir. Tokat'ın anlatıları gazilerin de benzer deneyimler yaşayabildiklerini göstermektedir. Fakat bununla birlikte gazilerin farklı deneyimlere sahip olduğunu gösteren araştırmalar da bulunmaktadır. Doğuştan gelen nedenlerden dolayı bir engele sahip olan erkeklerle savaşta yaralanarak engelli olan erkeklere atfedilen değerler arasında önemli bir fark olduğunun altını çizen Joanna Bourke (1996) doğuştan engelli erkeklerin evlenerek bir aile kurmaları fikrinin 'itici' olarak değerlendirilirken gaziler için tam tersi olduğunun altını çizmektedir.

Bekar gaziler bir aile kurmada zorlanabilirken, evli gaziler ise maluliyet sonrasında mevcut evliliklerini sürdürebilme noktasında zorlanabilmektedir. Öznelerden Ankara, gazilik sonrasında eve döndüğünde eşi ile güçlükler yaşamaya başladığını, iki kez evden uzaklaştırıldığını ve boşanma aşamasına geldiklerini şu şekilde ifade etmiştir.

"Neşeli olmaya çalışıyorum ama değilim. Çocuklara belli etmemeye çalışıyorum ama ister istemez, surat yapısı da zaten biraz asık. Etkileniyor yani çocuklar da etkileniyor. Eşim baya bi etkilendi biz nerdeyse boşanma dönemine geldik. [...] Aile yaşantısı bozuluyor. Bu işin şeyi o. Boşananların sayısı yüksek. Hani karakol falan. 2016 yaralandığım sene karakol, evden uzaklaştırıldım, 2017'de de aynı şey oldu." (Ankara, 44, Erbaş, Fizyolojik)

Yapılan literatür incelemesinde de malül gazilerin organ veya işlev kaybı, hareket kısıtlılığı, psikolojik ve ekonomik güçlükler nedeniyle evlilik hayatında güçlükler yaşayabildikleri görülmüştür. Aile üyeleri ile sıklıkla devam eden tartışmalar ve iletişim güçlükleri şiddete, bu durum da boşanma veya ayrılığa yol açabilmektedir (Berghuis ve Jongsma, 2010). Bu durumun hegemonik erkeklikle de bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Hegemonik erkeklikte erkeklerin evin geçimini sağlaması, kendisine bağlı olan aile üyelerin bakımını sağlaması beklenmektedir. Yaralanma sonrasında gelişen maluliyet ile birlikte evde daha fazla vakit geçiren ve aile üyelerinin desteğine ihtiyaç duyabilen gaziler bu durumdan dolayı güçlük yaşayabilmektedir. Öznelerden Ankara bu durumu toplumsal cinsiyet rolleri vurgusuyla şu şekilde ifade etmiştir.

"Kadınlar, maalesef... İşine yaradığın kadar varsın. Evde erkek istemiyor kadınlar. Sıkıcı oluyor. Eşiniz çalışıyorsa, iş üç varsa iyi, yoksa Allah yardımcısı olsun." (Ankara, 44, Erbaş, Fizyolojik)

Ankara ile benzer şekilde Sivas da maluliyet sonrasında ev içerisinde geçirdiği zamanın artması ile birlikte eşi ve çocuklarıyla tartışmalar yaşadığını aktarmıştır.

"Sen kafayı yedin dediler evde dura dura. Tamam dedim. Evde durmayım ben arkadaş. Aldım arabanın anahtarını, çıktım dışarıya iki gün. Akşam geliyor hepsi. 'Baba neredesin?' Ne oldu arkadaş? Daha düne kadar kötüydüm, şimdi iyiyim. Yahu arkadaş evde durunca psikolojim bozulmuş benim. Kötüyüm ben, size bağıyorum, çağırıyorum..." (Sivas, 48, Erbaş, Görme)

Bu araştırmanın bulgularıyla benzer şekilde Irak ve Afganistan savaş gazileri ile gerçekleştirilen bir çalışmada (Sayers ve ark., 2009) öznelere yaklaşık %75'inin aile ilişkilerinde güçlükler yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır; gazilerin %41'i evinde bir yabancı gibi hissettiğini, %37'si ailedeki rolü hakkında belirsizlik ve çatışmalar yaşadığını, %25'inin çocuklarına karşı kendilerini soğuk hissettiğini veya çocuklarının duygularını fark edemediklerini ifade ettikleri görülmektedir. Nitekim bu çalışmada da öznelere yaşamlarına engelli bireyler olarak devam ederken çocuklarının bu durumdan etkilenebileceğini, çocukları ile olan ilişkilerinin değişebileceğini düşündüklerini ifade etmişlerdir.

"Çocuk bana soruyor, ben açıklayamıyorum. Şimdi ben çocuğa desem ki, kızım işte ben burada görev yaparken yaralandım. Ben şimdi çocuğa beni vurdular kelimesini filan kullanamam. Psikolojik açıdan. [...] Diyorum mesela kızım böyle oldu diyorum. Benlik bir şey değil diyorum. Bazı insanlar anneden doğma böyle olabilir diyorum." (Muğla, 32, Erbaş, Ortopedik)

"Mesela şimdi 'çocukların gözünün önünde hep böyle mi kalacağım?' Hani televizyonlarda görüyoruz ya 'Aa senin baban bu mu tekerlekli sandalyeye düşüyor' diyor. Bu sefer kendimi bırakıyorum, çocukları düşünmek zorunda kalıyorum." (Çanakkale, 35, Erbaş, Fizyolojik)

Bu anlatılarda engelli bireyler ve engelli olmayan bireyler arasındaki farkı vurgulayan sağlamlılığın etkisi görülmektedir. Engelli bireylerin tarih boyunca ekonomik,

psikolojik, sosyal ve siyasi yönden toplum baskısına maruz kaldığı bilinmektedir. Bu baskı engelli bireylerin fiziksel görünüşlerinin toplum tarafından yorumlaması ve buna bağlı olarak çeşitli anlamlar yüklenmesi ile de gerçekleşebilmektedir. Öznelerin sahip oldukları engelden dolayı çocuklarının olumsuz etkilendiklerini düşünmeleri engelli bireylere yönelik ayrımcılığın ve toplum baskısının onları nasıl etkileyebileceğini göstermektedir. Yine toplum baskısı ile ilintili olarak gazilerin ‘baba’ rolünü yerine getirme ile ilgili de güçlükler yaşayabildikleri görülmüştür.

"Çocuğunuzu parka götürüyorsunuz. Parkta çocuğunuz koşmak istiyor, top oynamak istiyor. Siz ona ayak uyduramıyorsunuz. Bazı eksik yönlerinizi onlara hissettirmemeye çalışsanız da, acı olan şeyleri gördüğünüzde tabii insan o ara böyle bir motivasyon olarak düşünüyor yani."
(Şırnak, 40, Erbaş, İşitme ve Ortopedik)

"Mesela şimdi sen çıkıyorsun, yürüyorsun ama öbürü koşuyor, sen çıkıyorsun top oynamaya. Sen koşamıyorsun. Çocuğunla top oynuyorsun ama öbürü koşarak top oynuyor mesela."
(Kayseri, 54, Subay, Ortopedik)

"Ben bunu çocuğuma izah edemiyorum. Mesela koluma alıyorum. Benim bu kolumdan da isabet var. Güç kaybı olduğu için belli bir süre taşıdıktan sonra hem sırtımdaki hem kolum sıkıştırıyor. Kolum ağrıyor diyemiyorum ama o acıyı yaşaya, yaşaya, yaşaya o çocuğu taşıyorum [...] Ben çocuğuma bakamıyorsam, ihtiyaçlarını karşılayamıyorsam ben niye varım ya da niye ben karşılayamıyorum? Aslında beni yıpratana o oldu." (Muğla, 32, Erbaş, Ortopedik)

Benzer şekilde gazilerin psikososyal deneyimleri ve baş etmelerini inceleyen nitel bir araştırmada (Hatun, 2018) katılımcılar kendileri ile gerçekleştirilen görüşmelerde çocuklarına zaman ayıramadıklarını, okulları ve dersleri ile ilgilenemediklerini, çocukları ile oynayamadıklarını ve onlarla yeterince ilgilenemediklerini düşünerek ebeveynlik rolünü yerine getirme konusunda yetersiz hissettiklerini ifade etmişlerdir.

Tüm bu anlatılara ek olarak gazilik ile birlikte aile ilişkilerinin geliştiğini belirten özneler de olmuştur.

"Zaten benim aile, herkes ayrı yaşıyordu. Ben tek yaşıyordum yani zaten sonra evlendim. Ben tek tabancaydım zaten, tek takılıyordum. Hatta aile birleşti benden sonra yani, öyle söyleyeyim yani. Bir araya gelmeyenler bir araya geldi o süreçte." (Diyarbakır, 33, Erbaş, Ortopedik)

Bakım gereksinimi ile ilgili aile üyelerinden destek alan Bursa, bu durumdan dolayı kendisini ailesine yük olarak gördüğünü dile getirmiştir.

"Anne babayla ilişkim yani her zaman bana çok düşkünlerdi, dört kardeşiz dördümüze de çok düşkünlerdi o zaman da gene çok düşkün oldular o dönemde tek sıkıntım onlara çok yük oldum. Ayağımdan olduğu için sakatlık bir süreyi tekerlekli sandalyeyle bir süreyi koltuk değnekleriyle geçirdiğim için onlara aşırı bir yük oldum yani benim tek şeyim onlara yük olmaktı onlar da bunun tam tersi olduğunu, yük değil lütuf olduğunu söylediler sürekli. Desteklediler." (Bursa, 30, Erbaş, Ortopedik).

Gazilerin aile üyeleri ile olan ilişkilerinin topluma ve yaşama adaptasyon sürecini etkileyen önemli faktörlerden olduğu görülmüştür. Aile içi etkileşimleri bozulan, eşleri ile problem yaşayan, çocuklarına karşı kendilerini yetersiz hisseden gazilerin psikososyal yönden olumsuz etkilendiği düşünülmektedir. Bununla bağlantılı olarak gazilik sonrası aile desteğinin birey için önemli bir baş etme mekanizması olabildiği de görülmüş olup bu kısım ‘Gazilerin Baş Etme Stratejileri’ başlıklı kısımda detaylı olarak ele alınacaktır.

4.2.3. Sağlık Güçlükleri ve Yararlandıkları Sağlık Hizmetlerine İlişkin Görüşleri: "Sağlık bir anda gidiyor, her şey bir anda değişiyor"

Bireylerin gaziliğe geçişleri bir yaralanma öyküsü ile başlamaktadır. Bu yaralanmalar ateşli silah, el yapımı patlayıcı, havan ve roketatar saldırıları gibi tahribat gücü ağır silahlarla gerçekleşebildiği gibi mayına basma şeklinde de gerçekleşebilmektedir. Bu durumdan elbette ilk olarak bireylerin sağlık durumları etkilenmekte ve çeşitli sağlık güçlükleri yaşayabildikleri görülmektedir. Öznelerden Hatay bu durumu şu şekilde ifade etmiştir.

"Yani sağlık birden, bir anda, bütün sağlığınız gidiyor. GemiŖe dair her Ŗey birden gidiyor. Yeni bir hayat yaŖamaya baŖlıyorsunuz artık. Bu sizi tabii ki etkiliyor doğal olarak. Sağlık bir anda gidiyor. Her Ŗey bir anda deđiŖiyor." (Hatay, 33, Er, Ortopedik)

Yaralanma ile baŖlayan süreç kiŖinin sağlık durumuna göre aylar ya da yıllar süren tedavilerle devam edebilmektedir. Bu tedaviler sonucunda engelliliği rapor ile kesinleŖen bireyler malul gazi nvanı almaktadır. Füze saldırısı sonucu ağır yaralanan ve uzun bir tedavi sürecinden geçen Ŗırnak, yaralanmasının kendisine yarattığı etkiyi Ŗu Ŗekilde ifade etmiŖtir.

"Kara Kuvvetlerinde İstihkam Uzman avuş rütbesinde görev yapıyordum. On yıl alıŖtım Türk Silahlı Kuvvetlerinde. İŖ makinesi kullanıyordum ben. Konkurs Tel Güdümlü füze attılar. Kapıdan içeriye girdi. YaklaŖık üç ay boyunca gözlerim görmüyordu. Sol kulakta yüzde doksan beŖ, sağ kulakta yüzde kırk beŖ duyu kaybı var. Sol bacakta da ağır tahribat var." (Ŗırnak, 40, ErbaŖ, İŖitme ve Ortopedik)

Öznelerin yaralanmalarının ardından yaŖadıkları sağlık güçlüklerinden ilki fiziksel acı olarak karŖımıza çıkmaktadır. Özneler yaralanmalarının ardından yıllar geçse dahi o zaman yaŖadıkları acıları Ŗu Ŗekilde ifade etmiŖlerdir.

"Zor. Bazen sancıyla uyanıyorsunuz sabahları ya da gece sizi bir sancı uyandırıyor. Yani o sancı dayanılmaz hale [...] İlk vurulduktan 3-4 ay sonra çok iyi hatırlıyorum. Annem beni yatağa bağladı. Sancılarım yüzünden. Yoksa ya kendine zarar veriyorsun ya da etrafındakilere yani dayanılmaz halde oluyor." (Antalya, 50, Er, Ortopedik)

"Yani sağa sola dnemiyordum onu söyleyeyim yani. Hastanede Ŗeyle eviriyorlardı, nevresimlerle eviriyorlardı. Kalkarken falan sanki hançer sokmuŖlar gibi bas bas bağırıyordu insan. Yani ben bağırıyordum hastanede yani... Bıçak sokuyorlar gibi, yle Ŗiddetli bir ağrı vardı." (İzmir, 56, ErbaŖ, Fizyolojik)

Tedavi sürecinde bahsedilmesi gereken önemli bir konu da fizyolojik sağlık problemi olarak karŖımıza çıkmaktadır. Tahribat gücü yüksek silahlarla yaralanan gazilerde uzuv kaybı, sinir hasarı, zorlu ameliyat süreçleri, uzun süre yatakta kalma gibi deneyimler

yıpratıcı olabilmektedir. Özneler, yaşadıkları fizyolojik sağlık güçlükleri sebebiyle uzun süren tedavi süreçlerinin kendilerini yıpratabildiklerini dile getirmişlerdir.

"Ben beyin hasarlıyım. İşte metabolizma hastası yaşam boyu iğneye mahkumum. Yani 3-4 varyasyonlu iğne kullanıyorum. Sürekli kontrol altında olmam gerekiyor. [...] 6 ayda bir MR'a giriyom zaten düzenli olarak da kan verip sürekli düzenli olarak kontrol altında olmam lazım o yüzden yaşam boyu bitmiyor benim tedavi işim hatta artık hastaneleri sevmiyorum."
(Ankara, 44, Erbaş, Fizyolojik)

Gaziliği ardından yaşam boyu tedavisinin devam edeceğini ve artık hastaneleri sevmediğini dile getiren Ankara'nın anlatıları gazilerin yaşadıkları fizyolojik sağlık güçlüklerine bir örnektir. Diğer yandan öznelerden bazıları ise yaralanmaları sebebiyle aylarca yatağa bağlı yaşadıklarını belirtmişlerdir.

"Omuriliğim kırıldı, L1'den L5'e kadar. Yaklaşık bir 8 aylık yatak sürecimiz oldu tamamen belden aşağı tutmayan. Ondan sonra belli ilerlemeler yaparak, fizik tedavi alarak Gaziler Rehabilitasyon Merkezinde, spinal bölümünde yaklaşık bir yıl yoğun bir tedaviyle sıralamalı olarak işte tekerlekli sandalye, kaledyen, walker ilerlererek en son şu an ayağımda karbon afo var sol ayağımda. Sol ayağımda bilek düşüklüğü var." (Iğdır, 31, Erbaş, Fizyolojik)

Bu anlatılar bir gazinin yaralanma sonrasında başlayan tedavi sürecinin en başından sonuna kadarki zorluğunu ortaya koymaktadır. Zorlu tedavi süreçlerinde gazilerin iyilik hallerini etkileyen önemli faktörlerden birisinin de sunulan sağlık hizmetinin niteliği olduğu söylenebilir. Gazilerin deneyimlediği tedavi sürecinin uzaması bu süreçte sunulan sağlık hizmetlerinin önemini artırmaktadır. Bilindiği üzere sağlık temel insan haklarından biridir. Bu temel hak doğrultusunda gazilere sahip oldukları özel durumları sebebiyle çeşitli kolaylıklar sağlamayı hedefleyen politikalar da mevcuttur. Bunlara muayene sırasında öncelik ve özel hastanelerden ücretsiz faydalanma örnek olarak gösterilebilir. Yaralanarak hastaneye kaldırılan ve tedavisi kimi zaman yıllar sürebilen öznelerin sağlık hizmetlerinin sunumu ile ilgili deneyimlerinin çeşitli olduğu görülmektedir. Öznelerin kimi sunulan sağlık hizmetinden memnun kaldıklarını, hayatlarının kolaylaştığını belirtirken kimi bu süreçte çeşitli güçlüklerle karşılaştığını ifade etmiştir.

"Ne zaman istesem fizik tedaviye gittim fizik tedavimi aldım. Hastalandığımda özel hastaneye gittim, tedavimi oldum." (Diyarbakır, 33, Erbaş, Ortopedik)

"Faydalandığımız hastaneler de var faydalanamadığımız hastaneler de var. Çok lüks hastanelerden mesela faydalandırmıyor. Ama işte bazılarında faydalaniyoruz, gayet de güzel yani [...] Bu tür şeylerde hastanelerin karşılamadığı şeyler de var. Diğer arkadaşlarım mesela... Ortez, protez kullanan arkadaşlarımız var. Bunların belirli standarttakileri karşılanıyor. (İstanbul, 49, Er, Ortopedik)

Özel hastanelerde ücretsiz muayene olma hakkına sahip olan gaziler bu haklarından faydalanırken sağlık personelinin olumsuz tutum ve davranışına tanık olabildiklerini ifade etmişlerdir.

"Çok sıkıntı yaşıyoruz şu an hastanelerde. Özellikle bazı doktorlar işte mesela 'Aa ücretsizmiş ya'. Tamam şunlar şunlar, hiç bakmıyor bile yüzünüze, şunlar şunlar o. İlgi alaka sıfır. Ama aynı doktora ücretli gidiyorum. Neredeyse bir çay kahve ikram etmediği kalıyor, özel hastane, paraya hizmet ediyorlar. Sonuçta böyle yani." (Antalya, 50, Er, Ortopedik)

"Özel hastaneye gidiyorum. Devlet hastanelerinde gerçekçi olmak gerekirse bu konuda pek umursamıyorlar. Bazı özel hastaneler de paraya döndürdüğü için o da seni istemiyor. Yani senden para alamadığı için onlar da biraz şey yapmıyor." (Hatay, 33, Er, Ortopedik)

"Şimdi sağlık sıfıra indi bizim şu anda. Bak bundan bir 6-7 sene önce çok iyidik. 7-8 sene önce. Şu an ki varıyorsun kurumlara. Bir özele varıyorsun anlaşılmam bitti bakamam diyor. [...] Askeri Hastane açılsaydı gazilere daha iyi gelebilirdi." (Gaziantep, 49, Er, Ortopedik)

Türkiye Cumhuriyeti'nde 2016 yılında gerçekleştirilen askeri darbe teşebbüsü nedeniyle tüm askeri hastaneler sivilleştirilerek Sağlık Bakanlığına bağlanmıştır. Öznelerin önemli bir bölümü askeri hastanelerin kendileri için elzem bir ihtiyaç olduğunu vurgulamışlardır. Özellikle eski adıyla Gülhane Askeri Tıp Akademisi'nin (GATA) gazilere sağladığı ve sağlayabileceği yararın görüşmelerde sıklıkla vurgulanması dikkat çekmiştir.

"Eskiden siz de biliyorsunuz GATA vardı çok iyiydi. Şimdi GATA'ya en son ben ne zaman gittim desem darbeden önceki sene gitmişimdir. Bir heralde 7-8 seneden beri GATA'ya

gitmiyorum. Çünkü sivil. Özel hastanelere gitmeyi tercih ediyoruz. Oradakiler de bizim durumlarımızla doktorlar sağolsun ilgileniyorlar ama bir askeri hastane gibi değil, GATA'da öyle değildi. Onlar da askerdi. Alanda uzmanlardı. Sizin en azından psikolojinizden anlıyorlardı, ona göre davranıyorlardı, o bizi mutlu ediyordu." (Eskişehir, 41, Er, Ortopedik)

"Askeri hastane kesinlikle gerekli acilen GATA'nın ve TSK Rehabilitasyon Merkezi'nin askeri düzenine geçmesi gerekiyor. Disipline ihtiyaç var. Türk Silahlı Kuvvetlerinde kışışleşmiş bir söz vardır: Disiplinin olmadığı yerde kan ve gözyaşı vardır. Liyakat çok önemli. Disiplin çok önemli." (Şırnak, 40, Erbaş, İşitme ve Ortopedik)

"GATA döneminde çok iyidik mesela. Dünyanın en kötü ülkesinde bile askeri hastaneler vardır. Yani bizim için bulunmaz bir velinimetti." (Antalya, 50, Er, Ortopedik)

Bu anlatılarda da görüldüğü gibi öznel askeri hastanelerin terörle aktif bir şekilde mücadele eden Türkiye Cumhuriyeti için elzem olduğunu vurgulamaktadır.

12 Eylül 2010 tarihinde kabul edilen 5982 sayılı “Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” kapsamında genel hizmet aksamayacak şekilde bazı nüfus gruplarının poliklinik muayenelerinde öncelik sırası bulunmaktadır. Bu sıralama acil vakalar, engelliler, hamileler, 65 yaş üstü yaşlılar, 7 yaşından küçük çocuklar, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler olarak ilerlemektedir. Günümüzde askeri ya da özel hastaneler yerine devlet hastanelerini kullandığını ifade eden öznel sağlık hizmetinin sunumu sırasında sahip oldukları bu hakkı kullanamadıklarını ifade etmektedirler.

"65 yaş üstü insanlara Suriyeli de olsa öncelik veriyorlar. Ondan sonra 7 yaş küçüklere öncelik veriyorlar. Ondan sonra gazilere öncelik veriyorlar. Ve biz GATA'ya bile gittiğimizde saatlerce bu yüzden sıra bekliyoruz [...] Ve siz de takdir edersiniz ki hastaneye genelde 65 yaş üstü ve 7 yaşından küçükler gittiği için sıradakilerin de zaten %80'i bu yönde olduğu için biz zaten hiç gazi olmasak da yine aynı sırada oluruz yani. Bir pozitif ayrımcılığa bize o yönden uygulanamıyor. (Kırşehir, 30, Subay, Ortopedik)

"Bakıyorum sıranın en sonundayım, niye böyleyim diyorum. Kardeşim önceliğiniz yok. Niye yok? Düne kadar vardı ya isim GATA iken var, sosyal bilimler bilmem nesi araştırma hastanesi olunca niye yok yani neden yok?" (Antalya, 50, Er, Ortopedik)

"İşte mesela GATA'ya gidiyoruz, bugün sıra bekliyoruz. Normal bir sivil hastane olduğu için. O tür şeyler tabii eksik bizim için. Eski askeri hastaneler gibi olmuyor." (Iğdır, 31, Erbaş, Fizyolojik)

Diğer yandan travmatik bir yaşam öyküsüne sahip olan ve karşılaştıkları güçlüklerle etkin bir şekilde baş edebilmek için psikolojik desteğe ihtiyaç duyan gaziler kamu kurumlarından sağlanan psikolojik desteği yetersiz ve işlevsiz gördüklerini ifade etmişlerdir.

"Psikolojik destek şu şekilde oldu. Şu an günümüzde gittiğinde ilaç veriyor direkt her şeyi ilaçla çözmeye çalışıyorlar. Yani konuşup rahatlatmak yerine ilaca yöneliyorlar. Bana verdiği ilaçlarla tabiricaizse ben mal gibi gezdim. [...] Hiçbir şekilde o ara kalkıp yemek falan bile yemek istemiyordum. Kimseyle konuşmak istemiyordum. Bazen sinir krizleri geçiriyordum." (Samsun, 35, Er, Fizyolojik ve Ortopedik)

"Psikolojik destek buradan mecburen aldık da bu hastaneye psikolojik destek veren birimleri de SGK'dan, devletten maaş alan tipler sadece görev için yaptıkları için, hani böyle Kırmızı Odadaki gibi bir performans beklemiyoruz ama 'Hadi bize olanları anlat, hadi içindekileri kağıda dök.' falan tipler olduğu için pek de verimli olmuyor [...] Mesela psikiyatrideki bir kadın vardı. Benim de kocam tekerlekli sandalyede diye bir örnekleme yaptı mesela, bu yanlış. Benim kolum kırıldı. Kardeşim bizim de kolumuz yok. Haline şükret der gibi bir tavır. Anladın mı? [...] 'Haline şükret.' O zaman sen oradan kalkacaksın kardeşim. Yerine bir tane cami imamı koyacağız, girene Allah'a şükür kardeşim dedirttireceğiz." (Kırşehir, 30, Subay, Ortopedik)

Kırşehir ile benzer düşüncelere sahip olan Sivas da yaşadığı sıkıntıların artması ardından psikolojik destek almaya karar verdiğini ancak deneyimlediği seans sonrasında vazgeçtiğini şu şekilde ifade etmiştir.

"Bana soru soruyorlar, yazıyorlar. Soru soruyorlar, yazıyorlar. Ne yapıyorsunuz siz dedim ya, evet hayır mı oynuyoruz. [...] Bakın dedim ben böyle bir anda agresif hale geliyorum.

Bağırıyorum, çağırıyorum. Normal mi? 'Normal.' Hap verir misiniz dedim buna. İstiyorsanız veririz dediler. Ya bunun istiyorsanı mı var dedim. Sizin psikoloğa ihtiyacınız var dedim çıktım." (Sivas, 48, Erbaş, Görme)

Sağlık hizmetinin sunumu ile ilgili olumsuz deneyimlerin yanı sıra olumlu deneyimler edinen özeneler de mevcuttur. Ankara'da gazilere yönelik sağlık hizmeti sunan önemli sağlık kuruluşlarından biri de Gaziler Bilkent Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Eğitim ve Araştırma Hastanesi olarak karşımıza çıkmaktadır. "Gazilerin fiziksel, psikolojik ve sosyal rehabilitasyonlarının çağdaş koşullarda yapılabilmesi; engelli duruma düşenlerin yaşam boyu devamlı bakımlarının sağlanabilmesi" amacıyla 2016 yılına kadar Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde "TSK Rehabilitasyon ve Bakım Merkezi" olarak hizmet vermiş olup, 31.07.2016 tarihli Kanun Hükmünde Kararname ile Sağlık Bakanlığına devredilmiş, günümüzde gazilere ve halka sağlık hizmeti sunmaya devam etmektedir. Gazilerin sosyal yaşama adapte olabilmeleri, fiziksel ve psikososyal gelişimlerine katkı sunabilmeleri ve meslek edinmelerine destek olunabilmesi amacıyla çeşitli branşlardaki spor takımlarından oluşan Engelliler Spor Kulübü; ampute futbol, okçuluk, atıcılık sahaları ile tesis binasından oluşan 19 Eylül Spor Tesisleri de hastane bünyesinde yer almaktadır.

Araştırmacının kartopu örnekleme yöntemiyle ulaştığı öznelere 4'ünün bu hastane içerisinde tedavilerinin devam etmesi sebebiyle görüşmeler hastanede gerçekleştirilmiş, böylelikle ortamı gözlemlene imkânı bulunmuştur. Yapılan görüşmelerde öznelere önemli bir kısmı Gaziler Bilkent Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nin kendilerinde yarattığı olumlu etkilerin altını çizmiştir.

"Bu çok zor bir süreçken bu kaldığımız TSK Rehabilitasyon Merkezine geldikten sonra, daha sonra, buraya geldikten sonra buna alıştım. Yani buranın en büyük amacı benim yaramdan daha büyük yararı olan abilerim, kardeşlerimin olduğunu görünce onlara üzülüp kendi derdini unutupsun." (Samsun, 35, Er, Fizyolojik ve Ortopedik)

"Tedavi bittikten sonra psikolojik anlamda, hayata kazandırma anlamında TSK Rehabilitasyon Merkezi iyi bir yer." (Kayseri, 54, Subay, Ortopedik)

"Bilkent Rehabilitasyon Hastanesi, çok güzel bir ortamdı. Çok mutlu olduğum bir zamandır, o bir sene. Beni olumlu etkiledi. [...] Güzel anlardı gerçekten. Çünkü gazi olmuştunuz, vurmuş gelmişsiniz, onlar da vurulmuş gelmiş işte. Sohbet, muhabbet, ilgilenilmesi... İnsanın hoşuna gidiyor. Bizi tiyatroya götürüyorlardı, sinemaya, ne bileyim. Yani böyle güzel aktiviteler yapıyorlardı insan o zaman kendini daha iyi hissediyor." (Hatay, 33, Er, Ortopedik)

Görüşmeler sırasında öznelere kendilerine yöneltilen sorulara verdikleri cevaplarda diğer gaziler ile iç içe olmanın kendilerine iyi geldiğini belirterek gazilerin birbirleri üzerinde yarattığı desteği vurgulamışlardır. Özellikle ilk yaralanma anında gerçekleşebilecek bu desteğin bireyi pozitif anlamda etkileyebileceği düşünülmektedir. Tam ve sağlam bedenin oldukça merkezi konumda olduğu hegemonik erkeklikte ‘eksik’ bir bedene sahip olmak kriz yaratabilecek bir durumken bunu yaşayan tek erkek olmadığını gören birey içinde olduğu kriz durumu ile daha kolay mücadele edebilmektedir.

4.2.4. Psikolojik Güçlükler: "Tekrar bir saldırı olacakmış gibi bir his içerisindeydim sürekli"

Gaziler yaralanma anlarından başlayarak gerek tedavi sürecinde gerek tedavilerinin sonlanmasının ardından sosyal yaşama yeniden adapte olurken çeşitli psikolojik güçlüklerle karşılaşabilmektedir. Yaralanma ile gelen travma, bireylerin bir anda önemli sağlık güçlükleri ile karşılaşmaları ve uzun süren tedavi süreçleri birtakım psikolojik güçlükleri de beraberinde getirebilmektedir. Tahribat gücü ağır silahlarla yaralanmak, silah arkadaşlarının ölümüne tanık olmak, çatışma deneyimlemek gibi travmatik yaşam olayları bireylerde travmatik ana hapsolme, belirsizliğe bağlı kaygı, olumsuz beden algısına sahip olma, kendini soyutlama ve uyku güçlükleri gibi durumlara yol açabilmektedir. Dolayısıyla bireylerin yaşam kalitesi tedavi sürecinde ve sonrasında etkilenebilmektedir. Savaş muhriplerinin genel nüfusla karşılaştırıldığında daha yüksek oranla ruhsal hastalık geçirme eğiliminde olduğu bilinmektedir (Zastrow, 2015). Bu araştırma öznelere de sahip oldukları travmatik yaşam deneyimlerinin etkilerinin en aza indirgenebilmesi için tıbbi psikolojik desteğin önemini yadsınamaz ölçüde olduğu söylenebilir. Bu konuya "Gazilerin Baş Etme Mekanizmaları" başlığı altında daha detaylı yer verilecektir.

Ölümle burun buruna gelen bireyler o an yaşadıkları travmanın izlerini olayın ardından aylar geçse dahi yaşayabilmektedir. Hatun (2018) savaş veya çatışma deneyimine sahip bireylerde en yaygın görülen tanının travma sonrası stres bozukluğu olduğunu ifade etmektedir. TSSB, DSM 5'te gerçek bir ölüm ya da ölüm tehdidi, ağır yaralanma, bireyin fiziksel bütünlüğünü tehdit eden bir durumla karşılaşması, böyle bir duruma tanık olması gibi ağır travmatik olaylardan sonra ortaya çıkabilen, kendine özgü semptomlarla kendini gösteren bir rahatsızlık olarak tanımlanmaktadır.

Güneydoğu gazilerinde travma sonrası stres bozukluğu gelişimini inceleyen bir araştırma; askeri personelin yaralanma şiddeti, yaralarının iyileşme durumu, saldırının meydana geldiği bölgede bulunmaları ve saldırıya tanık olmaları, saldırı sırasında tanıdıklarını kaybetmeleri, yaralanma sonrası ekonomik güçlükler yaşamaları gibi faktörlerin travma sonrası stres bozukluğu oluşumu için risk faktörleri olduğunu ortaya koymuştur (Güloğlu & Kararımak, 2013). TSSB semptomları bireylerde çabuk sinirlenme ve öfkelenme, yaşamdan zevk alamama, hatırlatıcılarla ilgili sıkıntı duyma, olayı hatırlayınca fiziksel belirtiler yaşama olarak sıralanabilir. TSSB yaşayan bireyler etraflarında gördükleri imgeler ve duydukları sesler sebebiyle flashback yoluyla istemsiz bir şekilde travmayı hatırlayabilmekte ve travmatik olayı tekrar yaşayabilmektedir. Anı yaşayamamak ve travmatik olaya adeta hapsolmek bireylerin günlük yaşamlarının olağan akışını oldukça etkilemektedir. Travmatik olayın istemsiz olarak akla gelmesi ve olayı tekrar yaşıyor hissine kapılma, öznelere karşılaştığı psikolojik güçlüklerden biri olarak kendini göstermektedir.

"Konvoy saldırısında yaralandım. Ateşli silah yaralanması ile akciğer, sol ayak ve sağ omzumdan yaralandım. Yaralanma sürecinden sonra ben otobüste saldırıya uğradığım için ondan sonra topluma karşı bir fobim oluştu. Dışarı çıkamıyordum, toplumun içine giremiyordum. Tekrar bir saldırı olacaktı gibi bir his içindeydim sürekli." (Samsun, 35, Er, Fizyolojik ve Ortopedik)

Benzer şekilde bir operasyon esnasında girdiği binanın patlaması sonucu yaralanarak gazi olan Ankara terörle mücadelede yaşadığı deneyimlerin tüm hayatını etkilediğini belirtmiştir.

"Sokağa çıkamıyorum, toplu taşıma kullanamıyorum, yolda yürürken biri arkamdan gelince onu önüme alma isteği var. Bir yere oturunca sırtımı duvara dayama... Kafetarya olur hani, sırtımı duvara dayama isteği, emniyette olma isteği... Ani seslere tepki... Hatta bir kere Bilkent tarafında bir transit dolmuşun işte şeyi patladı lastiği. Otomatikman hani kendimi yere attım. Millet baktı güldü falan, o zaman çok üzülmüştüm." (Ankara, 44, Erbaş, Fizyolojik)

Aynı özne, yaralanması ardından sürekli tetikte olduğunu, maluliyet ile birlikte sivil yaşama geçişte zorlandığını şu şekilde ifade etmiştir.

"Eskiden ben mesela Kızılcihamam, Kurtboğaz gibi yerlere çok giderdim, severdim. Bi de dağda yaşama alıştı insan. Gittiğim zaman eşim, çocuklar ya da arkadaşlar... Bundan keyif alıyorlardı hani ortman sessiz sakin. Ben illa ki tetikte oluyorum, bi bakan göz var mı? Yani tilki uykusu, tetikte... Mermi nerden gelir? Ben nereye yatarım? Kendimi geçtim çocuklar var. Diyom önüme siper olsam jul etkisi fazla, geçer. Ben onu yaşıyom ama çocuklara, eşime işte belli etmemeye çalışıyom. Bundan da kurtulamıyom bi türlü." (Ankara, 44, Erbaş, Fizyolojik)

Ankara ile benzer şekilde İstanbul da travmatik ana adeta hapsedildiğini, anı yaşamada ve günlük hayata devam etmede zorlandığını şu şekilde ifade etmiştir.

"Şimdi bazen şöyle oluyodu ki sanki işte şu an sohbet ettiğimiz gibi kendi evimde olsun veya işte araç kullandığım esnada olsun sanki aniden bir patlama olacak gibi... bir travma yaşayacağım gibi... Uzun yıllar bunu yaşadım." (İstanbul, 49, Er, Ortopedik)

Olayı hatırlatan bir ses ve imge ile karşılaşıldığında travmatik olayı adeta tekrar yaşamak travmatik ana hapsedilmek olarak değerlendirilebilir. Sürekli olarak ne zaman ve nereden geleceği belli olmayan, görünmeyen tehditlerle savaşmak yıpratıcıdır ve bireyleri depresif hissettirebilmektir. Yaralanma deneyimi gaziler için başlı başına bir travmatik deneyim olmakla beraber yaralandıkları olaylarda silah arkadaşının ölümüne tanık olan öznelere daha farklı psikolojik güçlükler yaşayabildiği öngörülmektedir. Yapılan görüşmelerde yaralandıkları olayda silah arkadaşlarını kaybeden öznelere yaşantılarının çeşitli boyutlarda etkilenebileceği görülmüştür. Yaşadıkları kaybın ani ve beklenmedik bir şekilde gerçekleşmesi bireyleri travmatik bir yas sürecine sürükleyebilmektedir.

Öznelerden Ankara, silahlı kuvvetlerde oldukça uzun bir süre görev yapmasından dolayı birçok arkadaşının şehit olduğunu ve bu durumun kendisini nasıl etkilendiğini şu şekilde ifade etmiştir.

"Kolay değil işte ya yanında çay içiyom, dağda pet şişeyi kesip çay içtiğin adam sabah var çay içtikten yarım saat sonra yok. Bazen parçasını topluyorsun arkadaşının. Orayı ifade edemiyom işte." (Ankara, 44, Erbaş, Fizyolojik)

Özneler beraber girdikleri operasyonda arkadaşlarının şehit olmasının kendilerini etkilediğini, onları hiçbir zaman unutmayacağını, unuttuklarında ise onlara ihanet ediyorlarmış gibi hissettiklerini ifade etmişlerdir.

"Çatışmanın içerisinde çıktık. Biz nefes alabiliyoruz çok şükür iyiyiz. Ama arkadaşlarımız şehit oldu. Onlar hiçbir şey geri getiremeyecek. Şimdi bana ne verirsiniz verin, bir yerde anlamsız kalacak çünkü unutulmayacak yani bir şeyler. O acı hep kalacak." (Adıyaman, 35, Er, Ortopedik)

"Emekli olduktan sonra hani gülmek sanki onlara ihanetmiş gibi oluyor, gülemiyorum. Gülünce arkadaşlarının ölümlerinden keyif alıyormuşum gibi oluyor [...] Tutup da bunu da kimseye diyemiyom. Manyak mısın diyecekler, hayatına bak diyecekler. Ama o dedikleri zaman da onlara saygısızlık gibi görüyorum." (Ankara, 44, Erbaş, Fizyolojik)

Öznelerin şehit olan arkadaşlarına yardım etme konusunda çaresiz hissetmeleri nedeniyle sağkalım suçluluğu da yaşayabildikleri görülmüştür.

"Bazen şehit olanın kızı arıyor. Küçük bir şeydi, burda işte memur olmuş. Kız bana bir şey sordu, ya dedim ben bilmiyom dedim, isim var dedim. Şimdi o çocukla konuşunca babası geliyo aklıma. O da kötü oluyor. Onlarla da irtibat kurmak istemiyorum. Çünkü o çocuk arayınca lan acaba kurtarabilir miydin oluyom. Çekseydim diyorum." (Ankara, 44, Erbaş, Fizyolojik)

Yaralanmaya ve arkadaşlarının kaybına bağlı olarak çeşitli travmatik deneyimler edinen öznelerin yaralanma ardından gelen tedavi sürecinin gazilerin gelecekleri ile ilgili

belirsizlik hissine kapılmasına neden olabilmektedir. Bu durumun öznelere kaygı seviyelerini yükseltebildiği görülmüştür.

"İlk yaralandığımda yani gazilik olaylarıyla ilgili hiçbir bilgim yoktu. O zaman insan kendini şöyle bir duyguya kapılıyor. Bundan sonra ne olacak? En önemli soru işareti. Yani bundan sonra ne olacak diye düşünüyor. Çünkü vuruluyorsunuz, sonuçta bir sıkıntı yaşıyorsunuz. Ne zaman ameliyat olacağım? Nasıl olacak? Yani çok sıkıntılı bir dönemdi. Psikolojik olarak gerçekten endişe çok müthiş seviyedeydi." (Hatay, 33, Er, Ortopedik)

Yaralanma ile birlikte beden bütünlüğünün bozulabilmesi sağlık güçlükleri ile mücadele ederken gazileri olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Antalya sahip olduğu olumsuz beden algısının kendisinde yarattığı psikolojik etkiyi şu şekilde ifade etmiştir.

"Kullandığım ilaçlar yüzünden saçım döküldü yani. Bu bile beni yıllarca şapkaya mahkum etti mesela. Çok utandım. Neden utandıysam onu da bilmiyorum, çok utandım. [...] Yeter yani zaten sakatım, zaten engelliyim, koltuk değneğiyle yürüyorsunuz, iki buçuk yıl o koltuk değneği elinize sürekli var. Ondan sonra bakıyorsunuz çok şeyler düşünüyorsunuz, aklınızdan çok şeyler geçiyor da iyi ki uygulamıyorsunuz." (Antalya, 50, Er, Ortopedik)

Hegemonik erkeklikte beden imgesinin oldukça merkezi bir yeri olduğu bilinmektedir, belirli bedensel özellikler hegemoniktir. Yaşama koltuk değneği ile devam etmek ile ilgili hislerini yukarıdaki gibi ifade eden Antalya'nın anlatıları engelli bireylerin mikro düzeyde karşılaştıkları güçlüklerle bir örnek niteliği taşımaktadır. Nitekim normatif olmayan fiziksel özelliklere sahip bireylerin toplum içerisinde yaşamlarına devam ederken psikolojik anlamda ne denli etkilenebileceği bu anlatılarda görülebilmektedir.

Öznelere bunlara ek olarak yaralandıktan sonra uzun bir süre uyku ile ilgili problem yaşayabildiklerini ifade etmişlerdir.

"Ben mesela 2017'de yaralandım, 2022 yılına kadar gece uykusu yoktu bende mesela. Yani gece dörde kadar oturuyordum, dörtten sonra yatıyordum." (Çanakkale, 35, Erbaş, Fizyolojik)

"Başta kabus, sayıklamalar da olmuş uyurken, ben bilmiyorum. Uyku problemim var hani. Baya bi uykuya dalamıyodum. Tilki uykusu derler. En ufak bir sese hemen teki halen işte askerlik şeyi içime kalmış yani o dağlarda yaşadığımız ortam." (Ankara, 44, Erbaş, Fizyolojik)

Araştırma bulgularına benzer şekilde Hatun (2018) da gazilerin psikososyal deneyimleri ve baş etmelerini incelediği çalışmasında gazilerle gerçekleştirdiği görüşmeler sonucunda öznelerin travmatik deneyimleri sivil yaşama döndüklerinde unutamadıklarını, bu durumun tetikleyici olaylar ve uyku güçlüklerini doğurduğunu ifade ettiklerini belirtmiştir.

Görüşme sürecinde araştırma öznelerine karşılaştıkları güçlüklerden dolayı psikolojik destek alıp almadıkları sorulmuştur. Yaşadıkları tüm bu psikolojik güçlükler dolayısıyla profesyonel destek aldıklarını belirten özneler olduğu gibi farklı sebeplerden dolayı psikolojik desteği reddettiklerini ifade eden özneler de olmuştur. İki durum da sebep ve sonuçları ile birlikte detaylı olarak ‘Gazilerin Baş Etme Mekanizmaları’ teması altında ele alınmıştır.

4.2.5. Ekonomik Güçlükler: "Engelli bir insanla, engelli olmayan bir insanın yaşam koşulları çok farklı"

Yapılan görüşmelerde terörle mücadelede yaralanarak gazi olan bireylerin tedavi süreçlerinde, ‘gazi’ ünvanı alma sürecinde ve sonrasında çeşitli ekonomik güçlüklerle karşılaşabildikleri görülmüştür. Bu tez çalışmasında gaziler de dahil olmak üzere her bir engelli bireyin insan haklarına erişimi, refah seviyesinin yükselmesi ve iyilik halinin geliştirilmesi önemli görülmektedir. Bu bağlamda engelli bireyler sağlamlılığın aksine acınması gereken, başkalarının yardımına muhtaç hastalar değil, hak temelli bakış açısı çerçevesinde; sahip oldukları farklı özellikler sebebiyle kendilerine daha işlevsel hizmetler ve uygulamalar geliştirilmesi gereken bireyler olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada refah düzeylerinin artması için ekonomik desteğe ihtiyaç duyabildikleri söylenebilir. Öznelerden Kayseri, bu durumu şu şekilde ifade etmiştir.

"Ama şu bir gerçek ki engelli bir insanla, engelli olmayan bir insanın yaşam koşulları çok farklı. Yani örneğin daha önce bir yere gideceğiniz zaman çıkıp çok rahat yürüyerek gidebilirsin. Otobüs bekleyebilirsin, minibüsü bekleyebilirsin. Ama uzun bir süre ayakta kalamazsın. Yürürken sıkıntı yaşarsın. Dolayısıyla kullandığın ev ortamındaki lavabosundan, tuvaletinden, banyosuna kadar biraz daha dikkat etmen gerekiyor. Yani merdivenlerden inmek çıkmak biraz daha zor olduğu için asansör biraz daha önemli oluyor [...] Dolayısıyla bir de bir engelli bireyle engelli olmayan birey aslında hayatını idame şeyini yaparken ekonomik anlamda biraz daha güçlenmesinde fayda var. Yani. Çünkü bireyin ev ortamı değişiyor, ulaşım şartları değişiyor. Bu senin biraz daha hayata bağlılığını artırmakla beraber kolaylaştırıyor." (Kayseri, 54, Subay, Ortopedik)

Benzer şekilde Hoşoğlu'nun (2005) malul gazi olan subay ve astsubaylarla gerçekleştirdiği çalışmada fiziksel yaralanmaların gazilerin iş ve ekonomik yaşamını olumsuz yönde etkilediği belirtilmektedir. Tam da bu noktada gazilerin toplumsal yaşama geçişleri ve toplumun aktif birer öznelere olabilmeleri için çeşitli düzenlemelerin gerekli olduğu söylenebilir. Örneğin yaralanmaları ardından gerek duyulan ilaç ve tedavi malzemelerinin bazılarının SGK tarafından karşılanmıyor oluşunun gazileri olumsuz etkileyebildikleri görülmüştür. Ankara, sahip olduğu rahatsızlığından dolayı yaşam boyu kullanması gereken iğnelerden kaynaklanan ödemeler ile ilgili güçlük yaşadığını şu şekilde ifade etmiştir.

"Yaralanmamla ilgili ilaçlarım var, iğnemi devlet karşılamıyor. İki doz iğne yaklaşık 5500 lira. E ben tek maaş alıyorum zaten ekonomik olarak zor. SGK karşılamıyor, devlet kurumlarına gidiyorsunuz sizi şeye gönderiyorlar, Kaymakamlığın Sosyal Yardımlaşma kurumu derneği gibi bir yer. Yani gariban, hiçbir şeyi olmayan vatandaşların olduğu yer. Orda böyle kıyafetimize bakıyorlar hani senin ihtiyacın mı var gibisinden. Ayrı bir rencide edici bir durum. [...] Benim yaralanmamla alaklı bir şeyse, kanunda da yazdılsa, neden uğraşıyorum ki ben? İğnem için kaymakamlığa gidiyorum Medine dilencisi gibi. Ödeme yapmıyor, keyfe keder de yazılmıyor. İlaçlarıma ücret ödemek istemiyorum. Sonradan bir hastalığım çıkarsa başım gözüm üstüme ama yaralanmamla alakalı." (Ankara, 44, Erbaş, Fizyolojik)

Ankara'nın sosyal yardım ile ilgili anlatılarında dikkat çeken bir diğer konu da sosyal yardıma bakışıdır. Bu anlatı, erkeklerin yaşadıkları ekonomik güçlükler doğrultusunda aldıkları ya da almayı düşündükleri desteğe bakış açılarını ortaya koymaktadır. Güç ve

iktidar çerçevesinde inşa edilen erkeklikte yardım, yetersizlik ve güçsüzlük ile bağdaştırılmaktadır. Hegemonik erkeklikte ekonomik gelir elde etmek erkeklik ispatlarından biri olarak değerlendirilmektedir ve bu gelirin güvence altında olmaması ve kaybedilebilme ihtimali bireyin yaşantısında önemli bir psikolojik baskı oluşturabilmektedir (Barutçu, 2013). Dolayısıyla gazilerin yaşadığı ekonomik güçlüklerin erkeklik krizine de yol açabildiği söylenilebilir.

Daha önce de belirtildiği gibi gazilere ekonomik destek sağlamayı amaçlayan belirli hak ve hizmetler bulunmaktadır. Fakat bu haklar resmi olarak ‘gazi’ ünvanı alınması ardından bireylere tanınmaktadır. Dolayısıyla gazilerin ekonomik anlamda öncelikli olarak güçlük yaşadıkları süreç ‘bekleme süreci’ olarak değerlendirilebilir. SGK tarafından yürütülen işlemlerin uzun ve meşakkatli oluşu öznelere ekonomik güçlüklerle karşılaşması yanı sıra psikolojik olarak yıpranmalarına da sebep olabilmektedir.

"Benim tedavim bitti, gazilik işlemlerim başladı benim kızım dünyaya geldi. 3.5 yaşında şu anda. Benim maaşım kesildi, ben o zaman kirada otuyordum. Ben 9 ay maaş almadım, 9 ay sonunda aldım. Ama o 9 ay ben dilenci oldum yani. Birilerine gidiyorum işte borç para ver, tazminatım yatınca vereceğim, maaş bağlanınca vereceğim..." (Muğla, 32, Erbaş, Ortopedik)

"SGK bu konuda genel olarak sıkıntı. Kolaylaştırmıyor. Çok zorlaştırıyor. Ya aşırı derecede zorlaştırıyor. Allah yani hani düşürmesin bu konulara bir daha. Ya beni SGK, hepsinden çok zorladı oradan. Yani hastane süreci filan ayrı da, bu da psikolojik olarak insanı yıpratıyor." (Hatay, 33, Er, Ortopedik)

Bu anlatılar ile benzer şekilde yapılan bir çalışma (Özgül ve ark., 1999) organ kaybı olan bireylerin ekonomik kaygılarının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Araştırma kapsamında öznelere kendilerine tanınan ekonomik hakların ihtiyaçlarını karşılama noktasında ne derece yeterli olduğu sorulmuştur. Bu konu ile ilgili gazilerin çeşitli görüşleri olduğu görülmüştür. Öznelere bir kısmı kendilerine sağlanan ekonomik haklarla yaşamlarını sürdürürken herhangi bir güçlükle karşılaşmadıklarını dile getirmiş bir kısmı ise sağlanan hakların mevcut gereksinimlerini karşılama noktasında yetersiz kaldığını ifade etmişlerdir.

"Toki'den sıfır faizli ev kredisi. Tamam da şimdi sıfır faizle ev kredisi ben şu an bilmiyorum yalan söylemeyim de o zaman bakıyordum, bir oda alamazsın ki..." (Kayseri, 54, Subay, Ortopedik).

"Dediler ki faizsiz konut kredin var. İyi dedim, çok iyi. Ne kadar? 105 bin lira. Ya dedim buna ben şimdi ev mi alayım, araba mı alayım, arsa mı alayım, villa mı alayım dedim ben bu parayla. Bu dedim çok iyi bir para (!) 105 bin lira, 2016'da." (Sivas, 48, Erbaş, Görme)

"2019-2020 yıllarında aldığımız maaşla gayet güzeldik. Birkaç sene önce bi düzenleme yapıldıydı, 2016'dan sonra baya bi iyiydik 2019-2020'ye kadar. Sonra işte bu yaşadığımız sıkıntılardan dolayı bizim maaşlarımız baya bi erimeye başladı." (İstanbul, 49, Ortopedik)

"3713 terörle mücadele gazisi olduğun için bir de rütbeli personel olduğun için bazı hakları daha iyi oluyor. İş hakkımı kullandım. Kira desteğini kullandım. İlk zamanlar tazminatımı aldım. Ondan sonra tabii ki o zamanlar alınan tazminat 2018'de bağlanmıştı bana. Aldığım tazminatta aracını alabiliyor bir de evin yarısını ödeyebiliyordum. Ama şu anki durumda öyle bir avantajın yok. Aldığın tazminatta bırak evi, araba bile alamıyorsun. Senin yani öyle pek faydası olan bir para yok yani." (Diyarbakır, 33, Erbaş, Ortopedik)

Öznelerin verilen ekonomik hakların yeterli ya da yetersiz olarak değerlendirmesindeki fikir ayrılığının altında rütbe farkına dayalı hak farklılıklarının yatabildiği düşünülmektedir. Askerlik görevini yerine getirirken yaralanan er gaziler ile askerliği meslek olarak icra ederken yaralanan rütbeli personel arasında hak farklılıkları mevcuttur. Öznelerden Samsun, gaziler arasında yaşanan hak farklılıklarını şu şekilde dile getirmiştir.

"Şimdi bir er gazi ile rütbeli bir değil. Aradaki maaş farkı uçurum. Bu bizi çok rahatsız ediyor. Çünkü ben yüksek lisans mezunuyum, gazi oldum. Bana verdiği maaşla ilkokul mezunu bir gaziye verdiği maaş aynı. Sıkıntı değil ben şey demiyorum ama. Ama bir Teğmen de yüksek lisans mezunu mesela ben de yüksek lisans mezunuyum, aradaki fark uçurum. Aynı yerde yaralandık, hatta ben daha ağır yaralandım." (Samsun, 35, Er, Fizyolojik ve Ortopedik)

Tüm bu anlatılara bakıldığında gazilere yönelik hak ve hizmetlerin şekillenmesinde gazilerin kendi yaşam deneyimleri, ihtiyaçları ve beklentileri doğrultusunda hareket edilmesinin daha yararlı olacağı yönünde bir değerlendirme yapılmıştır.

4.2.6. Çalışma Deneyimleri: "Orada oturuyorsun, sakatsın, ama yine de iş yapmaya çalışıyorsun"

Türkiye Cumhuriyeti'nde 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun Ek 1'inci maddesi kapsamında şehit yakınlarına, gazilere ve gazi yakınlarına istihdam hakkı sunulmaktadır. Bu hak şehit yakınlarına 2 adet verilmekte olup gazilere 1 adet verilmektedir. Gaziler isteklerine göre iş haklarını kendileri kullanabilmekte ya da eş, çocuk, kardeş, anne veya babaya devredebilmektedir. Askerlik esnasında yaralanarak gazi olan bireyler sağlık durumları, psikolojik güçlükleri sebebiyle kendilerini iş yaşamından geri çekebilmektedir. Öznelerden bazıları çeşitli nedenlerle iş hakkını kullanmak istemediklerini, yakınlarına devrettiğini ifade etmişlerdir. İş hakkını kullananlardan bazıları çeşitli güçlüklerle maruz kaldıklarını ifade ederken bazıları ise çalışmanın topluma adaptasyon sürecinde kendilerine iyi geldiğini belirtmişlerdir.

Öznelerden Şırnak, iş hakkını kullanan arkadaşlarının olumsuz deneyimlerine tanık olmasının kendisinde olumsuz bir algı oluşturduğunu dile getirmiştir.

"Adam şimdi diyor evet diyor gazi olabilirsiniz. Protez de kullanabilirsiniz ama diyor lütfen diyor mesai merhumuna dikkat edelim diyor. Personel de diyor disiplin zaafiyatı veriyorsunuz. Bunu söyleyen müdürlerin ismini de duyduk. Bu da ne oluyor biliyor musunuz? Sizde bir algı oluşturuyor." (Şırnak, 40, Erbaş, İşitme ve Ortopedik)

Benzer şekilde Sivas da toplumun gazilerin çift maaş almalarından dolayı ayrımcılık gösterebileceğini düşünerek çalışma yaşamından vazgeçtiğini ifade etmiştir.

"Gelip şu masaya oturacağım ben gelecek dışarıdan iş arkadaşım, kendi iş arkadaşım şurada çalışan, sana böyle bakacak, niye? Çünkü çift maaş alıyorsun. Ama sakatsın? Orada oturuyorsun sakatsın ama yine de iş yapmaya çalışıyorsun burada. Dışarıdan bir tane şey gelecek, vatandaş. 'Siz memurlar böylesiniz işte, çalışmıyorsunuz, bilmem ne' diyecek. Ben

ters adamım. Bundan sonra ortalık karışacak. Hiç gerek var mı dedim, yok." (Sivas, 48, Erbaş, Görme)

İş hayatında dahil olmaması ile birlikte ağırlıklı olarak evde vakit geçiren Sivas gündelik yaşantısını şu şekilde anlatmıştır.

"Evdeyim, ev hanımlığı yapıyorum. Sabah kalkıyorum kahvaltı, ondan sonra çocukları okula gönderiyorum. Hanım gidiyor. Ondan sonra ben öğlene kadar yatıyorum. Bazen yatmıyorum, temizlik, öğleden sonra yemek. İşte bu işlerin hepsi bana kaldı." (Sivas, 48, Erbaş, Görme)

Sancar (2011), Türkiye’de çalışma ve erkek olarak kabul edilme ilişkisi bağlamında çalışarak var olmanın erkekliğin toplumsal inşası ile yakından ilişkili olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda bir iş sahibi olmamak, çalışmamak, erkekler için erkekliklerinin tehlikeye girmesine, statü ve saygınlık kaybı yaşanmasına ve değersizlik hissine neden olabilmektedir.

Yıllarca Silahlı Kuvvetlerde keskin nişancı olarak görev yapan Ankara memur olarak çalışamayacağını düşünerek iş hakkını kullanmadığını, bu durumun eşi ile ilişkisini olumsuz etkilediğini dile getirmiştir.

"Şurdaki bilgisayarı anlamam ben, yazmayı da beceremem. Benim işim hayvani işler işte, dağ, silah... Rabbim bir yetenek vermiş atışla alakalı başka bir yeteneğim yok zaten. Benden memur olmaz. [...] Kadınlar, maalesef... İşine yaradığım kadar varsın. Evde erkek istemiyor kadınlar. Sıkıcı oluyor. Eşiniz çalışıyorsa, iş güç varsa iyi, yoksa Allah yardımcısı olsun." (Ankara, 44, Erbaş, Fizyolojik)

Burada da görüldüğü üzere maluliyet sonrasında iş yaşamına dahil olmama, bu durumun yol açtığı ekonomik güçlükler bireyin kendini yetersiz hissetmesine neden olabilmekte, aile yaşantısını olumsuz etkileyebilmektedir.

İş hakkını kullanarak yaşamına memur olarak devam eden gazilerin de çeşitli güçlüklerle karşılaşabildiği görülmektedir. Bunlar sahip oldukları haklar doğrultusunda çift maaş

almalarının çalışma arkadaşları tarafından hoş görülmemesi, yeni memur olmaları gerekçesiyle ayrımcılığa maruz kalmaları, mobbing ve baskıya uğramalarıdır.

"Şimdi ben sağ elden hani klavyedir mousetur falan fazla kullanamıyorum. Beni de ona göre bir yere verdiler zaten. Hani iş konusunda bana 'sen şunu yapacaksın, işte bu işe yetiştireceksin, çalışmak zorundasın' gibi benim üzerimdekiler bana kesinlikle öyle bir şey söylemedi. Ama çalıştığım iş ortamındaki memurlardan söyleyenler vardı." (Muğla, 32, Erbaş, Ortopedik)

"Bir gazi olarak üzerinize geliyorlar. Ahmet, Mehmet olduğunuz için değil, gazi olduğunuz için. Sizi sıkboğaz ediyorlar, size psikolojik baskı uyguluyorlar işyerinde ben bunu çok yaşamış bir insanım." (Antalya, 50, Er, Ortopedik)

Antalya'ya neden baskı hissettiği sorulduğunda kendisine devlet tarafından tanınmış olan engelli ve gazi haklarını iş yerinde kullanamadığını ifade etmiştir.

"Şimdi Ankara Valiliği diyor ki sıcak hava ya da soğuk hava nedeniyle şu tarihlerde idari tatil. Engelliler, hamileler... İdareye gidiyoruz diyoruz ki böyle. Sen engelli değilsin diyor. Kardeşim benim bir engelim olmasa devlet beni gazi yapar mı? Yani akıl var, mantık var. Yok kardeşim engelli belgeni getir diyor. Gazi belgesi var işte devlet seni onure etmek için gazi belgesi vermiş yani engelli diye mi yapsın? Zaten adam engeli yirmi yaşından sonra oluyor ya. Yani rencide etmemek için, onure etmek için sana bu kağıdı veriyor. Yani burada bir engel belgesi yok diyor ya. O belge olmasa ben seni göndermem." (Antalya 50, Er, Ortopedik)

Kamu kurumlarının gazi ve engellilere sunduğu haklardan bihaber olmaları gazileri olumsuz etkilemektedir. Diğer yandan işe yeni başlamak, yeni memur olması sebebiyle çalışma arkadaşları ve amiri tarafından iş yükünün artırılmaya çalışıldığını ifade etmiştir.

"Yani ara ara mobbinglere uğradığımız oldu zamanında. [...] Bana ilk başladığımda hafta sonları da geleceksin dediler, bayramda da gelebilirsin, çağırırsak gelmen lazım dediler, neden geleyim? İlk başlarda işi öğreteceğiz diye her şeyi bana yaptırmaya, yıkmaya çalıştılar. Bi yapınca da bana kaldı, ha sonradan şey yaptım yani. (Diyarbakır, 33, Erbaş, Ortopedik)

"Yani Türkiye'nin çok ayıbı var ama hangisinden bahsedelim? Keşke bu iş hakkını böyle vermese. Yani ben böyle rencide olacaksam, birileri benim sürekli gazi olduğum için rencide edecekse keşke almasaydım. Yani bu kadar net konuşuyorum." (Antalya, 50, Er, Ortopedik)

Sahip oldukları özel durumlar sebebiyle iş yaşamına adaptasyon sürecinde güçlük yaşayabilen öznelere amirlerinden hoşgörü bekledikleri, bekledikleri hoşgörüyü göremediklerinde bu durumdan olumsuz etkilendikleri görülmüştür.

"Kişiler gazileri ve mevzuatı bilmedikleri için, gazilere sunulan hakları tam bilmedikleri için gaziye sanki yeni başlamış bir memur gibi davranıp mobbing uyguluyorlar. Ben mesela kullandığım ilaçlardan dolayı geç kalkmak zorunda kalıyorum. Çünkü çok ağır ilaçlar kullanıyorum. Ve ister istemez bazen işe geç kalıyorum be her işe geç kaldığımda bununla ilgili fırça yiyordum. Bir türlü toplum gazilere karşı yani yeterli şekilde bilinçli değil [...] Devlet bu işi biz para kazanalım diye değil, topluma adapte olalım diye veriyor bize." (Samsun, 35, Er, Fizyolojik ve Ortopedik)

"Bir de gazilerden beklentiler yüksek olmamalı yani sonuçta. Zaten o kişi iş hakkını kendini engelli veya gereksiz hissetmesin diye rehabilite olması amacıyla verilen bir iş hakkı. Kendini rehabilite etsin diye yani. Toplum içinde kendini böyle işe yaramaz gibi hissetmesin diye bulunduğu engelden şundan dolayı. İş yerindeki insanların bunun bilincinde olması lazım. Hatta bunu tüm bütün kamu kuruluşlara bildirmeleri lazım, uyardmaları lazım. Denetlenmesi lazım." (Diyarbakır, 33, Erbaş, Ortopedik)

"Yani sonuçta o insanlar oraya çalışarak, bir şeyler okuyarak gelmediler. Yani birtakım acılar çekerek geldiler. En önemlisi o yani. Oradaki herkesin bunun bilincinde olması gerekiyor. Yani onlara iş hakkının, istihdam sağlanmasının amacı da bir yerde topluma yeniden uyum sağlaması." (Adıyaman, 35, Er, Ortopedik)

Tüm bunlara ek olarak maluliyet sonrasında memuriyet hakkını kullanarak yaşama daha iyi adapte olduğunu belirten, iş yaşamında herhangi bir güçlükle karşılaşmadığını dile getiren öznelere de mevcuttur.

"Şu an benim fiziksel olarak çok fazla problemim yok ama olan arkadaşlarım da var. Kulağı duymayan, gözü görmeyen, işte protezi olanlar da var. Yani bizim kurumda olarak biz

herhangi bir sıkıntı yaşamadık. İdarecilerimiz sağ olsun gayet bize imkanları sundular. Yani ellerinden ne geliyorsa sundular." (Eskişehir, 41, Er, Ortopedik)

"Kurumda çalışmayı istemiyordum. 10 yıl sonra başladım zaten geç başlayanlardan oldum. [...] İşte bir dönem ekonomik sıkıntılar, işte ne bileyim zorluklar karşısında girmek durumunda kaldım. Şu anda çok memnun olduğumu ifade edeyim yani. Keşke daha önce girseydim. (Şanlıurfa, 50, Er, Fizyolojik)

Sonuç olarak gazilerin bazılarının iş yaşamına adaptasyon sürecinde çeşitli güçlüklerle karşılaştıkları, bazılarının çeşitli sebeplerden dolayı çalışmak istemedikleri bazılarının ise iş yaşamı ile birlikte yaşama daha hızlı şekilde adapte oldukları görülmüştür. Çalışma yaşamında gözlemlenen bu deneyim farklılıklarının amirlerin ve çalışan personelin tutum ve davranışlarından kaynaklanabildiği yönünde bir değerlendirme yapılmıştır.

4.2.7. Toplumsal Yaşam Deneyimleri: "Kavga etmekten çok korkuyorum dışarıda"

Gaziler hastaneden taburcu olmaları ile birlikte toplumsal yaşama geçiş sağlarken çeşitli güçlüklerle karşılaşabilmektedir. Ataerkil bir toplumda avantajlı bir konumda yaşamlarını sürdürürken askerlik görevleri esnasında yaralanarak ani bir şekilde engelli grubu içine dahil olmaları bu güçlüklerin zeminini oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında öznelere gerçekleştirilen görüşmelerde gazilerin maluliyet ile birlikte benimsemiş oldukları askeri kültür ve yaşantıyı sivil yaşamda bulamamaları, toplum içerisinde engelli olmayan bireylerin engelli bireylere karşı olumsuz tutum, davranış ve söylemleri, toplumdan bekledikleri değer ve saygıyı görememeleri gazilerin sosyal yaşamın aktif bir katılımcısı olmalarında güçlüklerle karşılaşmalarına yol açabilmektedir.

Araştırmaya katılan gazilerin bir kısmı zorunlu askerlik görevini yerine getirirken yaralanmış er gazilerken bir kısmı ise askerliği meslek olarak sürdürürken yaralanan rütbeli askeri personeldir. Bu bağlamda gazilerin toplumsal yaşama geçiş sürecinde rütbeli personel ile er gaziler arasında bir farklılık olduğu, rütbelilerin uzun süren askeri yaşantıdan sivil yaşantıya dönerken zorlanabildiği görülmüştür.

"Güçlük yaşadım ama nasıl yaşadım çünkü sonuçta ben 4.5 yılımı hep dağlarda geçirdiğim için hani sivile biraz alışmam zor oldu. [...] İlk yılda çok sıkıntım oldu sivile alışma konusunda." (Sinop, 31, Erbaş, Ortopedik)

Silahlı Kuvvetlerde uzun yıllar görev yapan askeri personel maluliyet sonrasında eve döndüklerinde karşılaştıkları sivil yaşantı kendilerine yabancı gelebilmektedir. Askeri kültür içerisinde emir-komuta zinciri ve itaat kültürü çerçevesinde her şey nettir. Bu durum sivil yaşamı askeri yaşama göre daha karmaşık kılabilen, bireylerin sivil yaşama karşı yabancı hissetmelerine neden olabilmektedir (Ahern ve ark., 2015). Öznelerden Ankara, askeri yaşantının kendisi üzerinde yarattığı etkiyi maluliyet sonrasında sivil yaşantıda da devam ettiğini ve bunun kendisi için problem yaratmasından endişelendiğini ifade etmiştir.

"Kavga etmekten çok korkuyorum dışarda. [...] Bize öğretilen şu. Hani baskın basanıdır, ilk darbeyi sen vurursan ölmezsin. Hani karşımdakini tehdit olarak algılamama mücadelesi veriyorum. Çünkü tehdit olarak algılasam otomatikman bedenim, beynim onu etkisiz hale getirecek. Karşıya zarar veririm korkusunu çok yaşıyorum mesela. Sakin kal, sakin kal... Birine zarar vermek istemiyom. Hani böyle sinirli, sokaklarda patlamaya hazır el bombası gibi değilim, çok sakinim. Ama bazen insanın o kadar üstüne geliyorlar ki. Biliyorum onlara ne yapabileceğimi, ama onlar bilmiyorlar." (Ankara, 44, Erbaş, Fizyolojik)

Ankara'nın bu anlatıları gazilerin toplumsal yaşama yeniden adapte olabilmeleri için rehabilite edici uygulamaların önemini ortaya koymaktadır. Nitekim Ankara da bu konuda kendisi ile ilgili farkındalığının yüksek olduğunu, rehabilite olması gerektiğini düşündüğünü ancak mevcut imkanlarla bunun mümkün olmadığını sitemkâr bir şekilde ifade etmiştir.

"Biraz bu konuda devlete kırgınım. Kediye köpeği bile belediye alıyor rehabilite ediyor işte bir şeyler yapıyor. Bizi direkt emekli edip sokağa salmaları biraz yanlış. Rehabilite etmeleri, sivil yaşama adapte olmamızı sağlamaları lazım diye düşünüyorum." (Ankara, 44, Erbaş, Fizyolojik)

Dolayısıyla gazilerin toplumsal yaşama adaptasyonlarını hedefleyen rehabilite edici uygulamaların var olduğu bilinmekte fakat geliştirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Araştırma özneleri yaralanmaları ardından sosyal yaşama yeniden uyum sağlarken diğer insanların kendileri ile ilgili ne düşündüklerini önemsediklerini, bu durumun kendilerini yıpratıldığını ifade etmişlerdir.

"Dediğim gibi kendi içimde yaşıyordum. İnsanların çok bize bakış açısından değil ama kendi içinde... 'Böyle mi düşünüyorlar, Böyle mi yapıyorlar, böyle mi olur?' diyerek bi irdeleme oluyor. Bi yargılıyorsunuz yani insanlar insanların düşüncesini bilmeden." (Tokat, 50, Er, Ortopedik)

"İlk zamanlar kimseyi yanıma istemiyorum, kimse gelmesin yanıma diyordum. Şimdi yanına biri gelmeyince de hocam herkesi odadan gönderdim, gelmeyin yanıma dedim. Kimseyle görüşmek istemiyorum. Bu sefer de kişisel ihtiyaçlarınızı tek başınıza yapamıyorsunuz Dedim ki hani kişisel ihtiyaçlarım için mi buradalar yoksa beni sevdikleri için mi? İnsan onu ayırmaya çalışıyor." (Çanakkale, 35, Erbaş, Fizyolojik)

Gazilerin yaşadıklarını anlamlandırma sürecinde kendilerini ve çevrelerini sorgulayabildikleri, bu sorgulama dolayısıyla kendilerini çevrelerinden soyutlayabildikleri görülmektedir. Öznelerden Tokat, koltuk değneği ile yaşama devam ederken insanların kendisi ile ilgili ne düşündüğünü düşünerek yıprandıldığını dile getirmiştir.

"İlk dönemler biraz zorlandım, çünkü yürüyemiyon, koltuk değneyiyle geziyon, insanlar ne olduğunu bilmiyor. Hani çok, engelli bireylere bizim toplum olarak bakış açımız o kadar çok iyi değil yani... şey yapmıyoruz ne diyim yani önemsemiyoruz fazla. O zaman tabii biraz sıkılma, utangaçlık... aslında bizim için gurur verici bir şey ama tabii ki dışarıya çıktığın zaman bi koltuk değneyiyle giderken biraz şey yani toplumdan sanki uzaklaşıyorsunuz sanki orda" (Tokat, 50, Er, Ortopedik)

Sağlamcılık çerçevesinde engelli olmayan bireylerin engelli bireylerden üstün olduğu inancı, engelli bireylerin acıma ve merhamet etme duyguları ile beraber; zayıf, başkasının yardımına muhtaç bireyler olarak algılanması bireyleri olumsuz etkilemektedir. Öznelerin önemli bir bölümü yaşadıkları güçlüklerin dışarıdaki insanlar tarafından anlaşılamayacağını düşündüğünü, sosyal yaşama adapte olurken etraflarından gördükleri olumsuz tutum ve davranışların kendilerini etkileyebildiklerini belirtmişlerdir.

"Geçen bir tanesi dedi ki 'Öldürmeyen Allah öldürmüyor.' Ya tamam öldürmüyor da şimdi oturdum düşündüm. Kelimeyi araştırıyorum kendi içerisinde. Bana iyi bir şey mi dedi, kötü bir şey mi dedi..." (Muğla, 32, Erbaş, Ortopedik)

"Mesela kartımı gösterdiğimde 'Sen gazi misin, neren gazin? Bu kartı nereden aldın?' tarzında böyle. Densizce böyle yaklaşım gösteren insanlarla karşılaştım." (Şanlıurfa, 50, Er, Fizyolojik)

"Adam bakıyor şimdi engelim var, rahatsızlığım var ama bu benim hayatımda görünüş olarak etkilemiyor. Şurada normal yürüyebiliyorum. Bu etkilemiyor, adam karşıdan baktığı zaman seni devlet boşu boşuna gazi yapmış diyor, arkamdan saldırıyor duyuyorsun yani. Beni çok rahatsız ediyor." (Antalya, 50, Er, Ortopedik)

Bu anlatılar gazilerin sosyal yaşamlarında maruz kaldıkları mikro saldırılara birer örnek niteliği taşımaktadır.

Daha önce de belirtildiği gibi gazilerin önemli bir kısmı vatan uğruna yaralanarak uzuv kaybı yaşadıklarını, bu uğurda engelli duruma geldiklerini ifade etmektedir. Bu düşüncenin sosyal yaşamda toplumdaki diğer bireylere yönelik bir beklenti içine girmelerine neden olduğu düşünülmektedir. Toplum içerisinde bekledikleri hoşgörüyü ve saygıyı göremediklerinde öznelerin kuvvetli baş etme mekanizmalarından olan bu durum yerini topluma karşı öfkeye bırakabilmektedir.

"Sosyal yaşantıda diyorum ya, insanlar çok değişik. Bazıları benim için mi yararlıdır diyor. Gaziyse gazisin, bana ne diyor." (Gaziantep, 49, Er, Ortopedik)

"Ya ben ne için savaştım? Siz burda lüks arabalarınıza binin, gidin gezin tozun diye benim gençliğim... 20 yaşında çıktım ben 37 yaşında indim aşağıya. Gençliğim gitti benim helali hoş olsun devlete, o toprağa bayrağa helali hoş olsun. Ama bu vatandaşa demiyorum aynısını. (Ankara, 44, Erbaş, Fizyolojik)

"Türk toplumunda 45 saniyelik bir olay ya şehit olmak. Televizyonda çıkıyor işte dün işte. Daha yeni 21 tane şehit verdik. Onun için 30-45 saniye, 1 dakika konuşuluyor işte. 10 şehit

verdik, 5 şehit verdik şurda. Ondan sonra tamamen bitiriyorlar. Sonra onları hatırlayan yok." (Antalya, 50, Er, Ortopedik)

Bu durumla ilişkili olarak gazilerin toplum içerisinde yaşadıkları zorluklar, ödediklerini düşündükleri bedel ile değil sahip oldukları haklar ile tanınmalarından rahatsız oldukları görülmüştür. Zorlu yaşam deneyimlerinden ziyade sahip oldukları haklara vurgu yapılması gazileri olumsuz etkilemektedir.

"Yaralandıktan sonra yani soran insanlara diyorsun, hep maaşı soruyunuz, ömrümüz hangi dağlarda geçti diye soran yok." (Çanakkale, 35, Erbaş, Fizyolojik)

"Gazi deyince de insanlar mesela kendi akrabalarım dahi sormuyorlar neyin var diye. Hiçbir akrabam neyimin olduğunu bilmiyordur ama ne kadar maaş alıyorum, neyim var, sosyal haklarımı benden daha iyi takip ediyorlar." (Ankara, 44, Erbaş, Fizyolojik)

Yaşadıklarını anlamlandırma sürecinde toplum ve devlet tarafından gaziliğe yüklenen manevi anlamdan güç alan gaziler toplumdaki beklentileri ilgi ve saygıyı göremediklerinde kendilerini geri çekebilmektedir. Bu durumun yaşama yeniden uyum sürecini zorlaştırdığı düşünülmektedir.

Yukarıda bahsi geçen tüm güçlükler gazilerin yaşamlarına engelli bireyler olarak devam ederken kısa ya da uzun süreli zorlanmalar yaşamalarına yol açabilmektedir. Bu noktada değerlendirilmesi gereken önemli bir diğer husus ise gazilerin tüm bu güçlüklerle nasıl baş ettikleridir. Araştırma kapsamında öznelere karşılaştıkları güçlüklerle nasıl baş ettiklerine ilişkin sorular sorulmuş olup alınan yanıtlara bir sonraki başlıkta yer verilmiştir.

4.3. GAZİLERİN BAŞ ETME MEKANİZMALARI

Baş etme kavramı, strese neden olan olayların olumsuz etkileri ile mücadele etmek için kullanılan bireye özgü davranışsal ve psikolojik çabaları içeren bir kavramdır. Bu araştırmanın öznelere olan malul gaziler sağlıklı ve sağlam bir bedende başladıkları

askerlik görevleri esnasında yaralanarak dezavantajlı olarak nitelendirilen engelli grubu içine dahil olan gazilerdir. Bu sürecin getirisi olan her bir deneyim bireyin yaşantısında bir kriz durumu meydana getirebilmektedir. Literatüre bakıldığında gazilerin maluliyet sonrasında yaşamlarına yeniden uyum sağlayabilmeleri ve karşılaştıkları güçlüklerle etkin bir şekilde mücadele edebilmeleri için umut ve iyimserliğin korunmasının, içerisinde bulunulan durumunun kabullenilmesinin ve sosyal katılımın son derece önemli olduğunun vurgulandığı görülmektedir (Araten-Bergman vd., 2015).

Araştırma kapsamında öznelere maluliyet sonrasında karşılaştıkları güçlüklerle nasıl baş ettikleri sorulmuştur. Öznelerden sıklıkla ‘Kendi kendimi tedavi ettim.’ yanıtı alınmış, bu durum gazilerin olumlu kişilik özellikleri ve bireysel dayanıklılıklarının, içlerindeki gücün etkili bir baş etme mekanizması olduğu yönünde değerlendirilmiştir. Diğer yandan özneler kendilerini durumu daha ağır gazilerle kıyaslayarak hallerine şükrettiklerini ve başlarına gelen olayların kaderleri olduğunu düşündüklerini ifade etmiştir. Bu durum maneviyatın gazilerin benimsediği önemli bir diğer baş etme mekanizması olduğunu göstermektedir. Aile ve sosyal çevrenin bireyin fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını karşılama noktasında etkili olmasının da gazilerin baş etmelerini kolaylaştırdığı görülmüştür. Deneyimlenen travmatik yaşam olayları ile baş edebilmek için psikolojik destek aldığını ifade eden özneler olduğu gibi sağlıklı olmayan bir baş etme mekanizması olarak sosyal yaşamdan uzaklaşma, dışarı çıkmama gibi kaçınma davranışlar geliştiren öznelerin de var olduğu görülmüştür. Bu bağlamda gazilerin baş etme mekanizmaları içindeki güç, aile ve sosyal çevre desteği, maneviyat, psikolojik destek ve kaçınma davranışları olmak üzere beş alt tema altında toplanmıştır.

4.3.1. İçindeki Güç: "Kendi kendimi tedavi ettim"

Gaziler için önemli baş etme mekanizmalarından biri olumlu kişilik özellikleri ve bireysel dayanıklılık olarak kendini göstermektedir. Öznelerin önemli bir kısmı maluliyet deneyimlerine bağlı olarak yaşadığı güçlüklerle nasıl baş ettiklerine yönelik sorulara kendilerini vurgulayan yanıtlar vermiştir.

"Karşılaştığımız güçlüklerle sabır ile mücadele ettik. Sabrettik." (Samsun, 35, Er, Fizyolojik ve Ortopedik)

"Ama insan alışıyor. Sıkıntı olmuyor. Kişinin kendisinde, kendi bünyesinde, kendi kuvvetinde bitiyor yani böyle şeyler." (Diyarbakır, 33, Erbaş, Ortopedik)

Olumlu düşünerek yaşanan olayı kabullenmek, hayata yeniden tutunmak, güçlü ve dayanıklı olmak şüphesiz yaşama adapte olmayı kolaylaştırmaktadır. Böylece birey karşılaştığı sorunlarını atlatabilmekte, hayatın mevcut pozitif yanlarına odaklanabilmektedir. Buna ek olarak öznelerin karşılaştıkları güçlüklerle kendi kendilerine baş ettiklerini vurgulamalarının hegemonik erkeklik ile de yorumlanabileceği düşünülmektedir. Nitekim Diyarbakır'ın anlatılarında kimseden yardım istemediğini vurgulamasının hegemonik erkeklik ile yakından ilişkili olduğu düşünülmektedir.

"Ben soğukkanlı insanım. Kimseden de yardım istemedim. Kendi kendime halletmeye çalıştım. Çok zorda kalmadıkça ne ailemden ne yakınımından yardım istemedim." (Diyarbakır, 33, Erbaş, Ortopedik)

Diğer insanlara dayanan bir baş etme stratejisi olarak karşımıza çıkan yardım arama davranışları ile erkeklik inşasındaki ilişkiye bakıldığında güç ve iktidar çevresinde inşa edilen erkeklikte yardım aramanın güçsüzlük ve zayıflık olarak değerlendirilebileceği ve dolayısıyla erkeklerin yardım arama konusunda zorlandıkları söylenebilir (Akçay, 2018). Bu bağlamda tıpkı Diyarbakır gibi yaşadığı güçlükleri diğer insanlara gerek duymadan tek başına atlattıklarını belirten başka özneler de olmuştur.

"Çok şükür kendi kendime tedavi ettim." (Muğla, 32, Erbaş, Ortopedik)

"Ben kendimi iyileştirdim diye düşünüyorum." (İğdır, 31, Erbaş, Fizyolojik)

"Psikolojik destek de almadım o zaman. Ama kendi kendime mücadele ederek kurtuldum kendim." (Tokat, 50, Er, Ortopedik)

Kişinin kendi içine dönerek içinde bulunduğu durumla ilgili duygu, düşünce ve davranışlarının değerlendirmesi, diğer bir ifadeyle özmuhasabe yapması yaşadığı travmayla daha kolay baş etmesini sağlamaktadır (Hatun, 2018). Olumsuz duyguların en aza indirgenerek yaşanan olaylara bu şekilde iyimser yaklaşılması gazilerin yaşamlarını kolaylaştıran bir baş etme mekanizması olarak değerlendirilebilir.

4.3.2. Maneviyat: "Allah bunu lütfetti bize"

Din, yaşamı tehdit eden ve bireyi çeşitli güçlüklerle karşılaştıran yaşam olaylarını anlamlandırmaya çalışan bireyler için etkili bir yoldur. Dini yönelim, dini başa çıkma ve stresi değerlendirme arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmada dini baş etme mekanizması olarak kullanan bireylerin strese karşı pozitif bir bakış açısı kazandığı görülmüştür (Day & Maltby, 2003). Bu bağlamda kadere inanan ve başlarına gelen her şeyin Allah'tan geldiğini ifade eden öznelere bu düşünce yapısını benimsemeleri ile birlikte rahatladıklarını dile getirmişlerdir.

"Kader... Bir insan yaratıldıktan sonra belirli bir kaderi var. Ben o kaderimi yaşayacağım. Kaza bela da Allah-u Teala daha önceden yazıyor [...] Onun için inancımız doğrultusunda çok şükür böyle bir bela demeyim mükafat geldi aslında. Görüş açısı farklı olabilir yani ooo çok kötü oldu, yaralandı diyebilir dışardaki insan ama hani Allah-u Teala diyor ya sizin şer gördüklerinizde hayır, hayır gördüklerinizde şer olabilir." (İzmir, 56, Erbaş, Fizyolojik)

İzmir'in ifade etmiş olduğu "Sizin şer gördüklerinizde hayır, hayır gördüklerinizde şer olabilir." düşüncesini benimseyen başka öznelere de olduğu görülmüştür.

"Bizim şer gördüklerimiz bazen bizim için hayır olabiliyor. Yani Allah'ın bize bi lütfu bu. Bu gururu o bize yaşattı." (Tokat, 50, Er, Ortopedik)

Başkaları tarafından olumsuz olarak değerlendirilebilecek yaşam deneyimlerini öznelere 'rızık kapısı' olarak yorumlayabildikleri görülmüştür.

"Ben kayanın arkasında iken koluma bir roket parçası benim hayatımı değiştirdi. Yani ben bunları işte Allah'ın bir lütfu, bize bir rızık verecek ya bir yerlerden bir şey olacak, ona

bağlıyorum. Bu benim rızkımı orda çizdi Rabbim dedi ki sen senin rızkın, kaderin gazi olmak." (Kocaeli, 48, Er, Ortopedik)

"Valla nasıl işte o süreçte sabırla yani hani tevekkül diyelim, tevekkülle yani dini olarak, çünkü din bizim için önemli. Dedik ki yani Allah'ın bu bir lütfudur diye düşündüm hep. Biraz sabredeceğim demek ki Allah bunu lütfetti bize. Demek ki yaşayacağımız kaderimiz de burada varmış. Bunu yaşayacağız, sabredeceğiz dedik kendi kendimize." (Hatay, 33, Er, Ortopedik)

Bu düşünce yapısına sahip olan öznelerin yanı sıra Kayseri yaralanması ardından karşılaştığı güçlükleri kader çatısı altında yorumlayarak yaşadıklarıyla baş etmeye çalışan özneleri farklı şekilde yorumlamıştır.

"Bu şey hani argo deyimde polyannacılık diyoruz ya. Kader derken biz o şekilde topu üzerimizden atıyoruz psikolojik anlamda, yoksa işin içinden bir şekilde çıkamazsın yani." (Kayseri, 54, Subay, Ortopedik)

Kayseri'nin ifade ettiği gibi yaşadıkları olayı anlamlandırmaya çalışan gaziler için 'kader anlayışı' rahatlatıcı bir baş etme mekanizması olarak görülebilir.

Dini inanç ile bağlantılı olarak öznelerin maluliyet deneyimlerine bağlı karşılaştıkları güçlüklerle nasıl baş ettiklerine dair verdiği yanıtların önemli bir bölümü de haline şükretme ile ilişkilendirilmektedir. Araştırma kapsamında kendi engel derecesinden daha yüksek derecede engeli olan özneler onları görerek kendi sıkıntılarını görmezden geldiklerini ve hallerine şükrettiklerini ifade etmişlerdir.

"Üzliyodum kendi halime işte bana ne oldu, ben bundan sonra nasıl yaşayacağım derken tam o girişe bir gazi geldi karşıma, iki tane bacağı yoktu. Dedim bu kim, e bu da gazi. Ana dedim ben nasıl bi gaziyim o nasıl bi gazi. Halime şükrettim." (Samsun, 35, Er, Fizyolojik ve Ortopedik)

"Bu insanlar kalkamıyor, yürüyemiyor, kolu yok, bacak yok, takma bir bacak. Vücudunda yabancı bir cisim var. Bu insanlar bununla mutlu oluyorsa ben dedim yani onlardan çok şükretmek lazım." (Çanakkale, 35, Erbaş, Fizyolojik)

"Örnek veriyorum. Uzuvsal sıkıntıları var, sağlık sıkıntıları var. Yürümede, konuşmada kendini ifade etmede. Öyle arkadaşlarımız var. Bak şeyde yatıyordu, üstte. Kendini ifade edemiyordu, konuşamıyordu, havan kafasına düşmüştü. Çocuk annesini bile konuşamıyor. Şimdi onu gördüğünde diyorsun ki elhamdülillah ya aslan gibiyim diyorsun. Yürüyorum. Bak gidiyorum geliyorum. On ikinci ameliyatımı oldum. Üç hafta önce. Hiç pes etmedik." (Şırnak, 40, Erbaş, İşitme ve Ortopedik)

"Burda bir abimiz diz üstü ampute'di 2 bacağı yoktu ama kötü bir durumdaydı yani. İşte o süreçte bütün eşi çocuğu terk etti kendisini artık bakamayız sana diye. Sabah kalktım o adam mescitte sandalyenin üstünde namaz kılıyordu. Kendi kendime dedim ki yani bu insan bu şekildeyken Allah'a şükredip namazını kılıyor. Sen dedim neyin havasındasın, neyin tribindesin. Kalktım namaza başladım." (Samsun, 35, Er, Fizyolojik ve Ortopedik)

Şükretmenin mutluluğu çeşitli yollarla arttırdığı ifade edilmektedir. Buna göre şükran bireyin sahip olduğu yaşam koşullarının kıymetini anlayarak deneyimlediği travmatik yaşam olaylarını ve stresi yeniden yorumlamasını sağlamaktadır. Böylelikle birey olumsuzluklarla daha kolay baş edebilmektedir (Lyubomirsky, 2008 akt. Kardeş & Yalçın, 2018). Bu durum araştırma öznelerinin çoğunluğunda görülmüştür. Durumu kendinden daha ağır gazilerin varlığını bilmek şükrederek yaşamlarına daha sıkı sarılmalarını sağlamaktadır.

4.3.3. Psikolojik Destek: "Konuşmaya ihtiyacım varmış"

Daha önce bahsedildiği gibi gaziler öncelikle tahribat gücü ağır silahlarla yaralanmakta, belirsiz bir tedavi süreci içine girmekte, gazi ünvanı almak için belirli prosedürlerden geçmekte ve dezavantajlı olarak adlandırılan engelli grubu içine dahil olmaktadır. Bu süreçlerin her biri gaziler için yıpratıcı olabilmektedir. Bu bağlamda özneler psikolojik desteğe başvurabilmektedir. Öznelerden bazıları profesyonel meslek elemanlarından aldıkları psikolojik desteğin kendilerine iyi geldiği belirtmişlerdir.

"Yani olay sonrası o fizik tedavi süreçleri aşamasında tabii destek aldığımız hastanedeki psikologlar oluyordu. O dönem atlattığımı düşünüyorum bazı şeyleri." (Adıyaman, 35, Er, Ortopedik)

"Ben gazi olduktan sonra psikiyatriye gittim uyuyamıyorum diye. Psikoloğa yönlendirdiler. Açıkçası konuşmaya ihtiyacım varmış. Ayten Hanım da çok iyi bir dinleyiciydi. Rahatlattı."
(Ankara, 44, Erbaş, Fizyolojik)

Özneler, dönemin önemli askeri hastanelerinden olan Gülhane Askeri Tıp Akademisi Psikiyatri Kliniğinde Harp Psikolojisi Bölümü çatısında kendilerine sağlanan bireysel terapileri ve grup terapileri ile sosyal yaşama daha iyi adapte olduklarını ifade etmişlerdir.

"Çok psikolojik destek aldım. Çok psikolojik destek aldım bu konuyla ilgili. Özellikle GATA [...]Bir dönem Harp Psikiyatrisi Anabilim Dalı vardı. Orada böyle bir birim kuruldu. Ondan sonra yaklaşık 40 kişilik grup Ankara Üniversitesi psikologları tarafından bu harp psikiyatrisinde işte savaşıyor, çatışan, sakatlanan gazilerle ilgili grupsal seanslar düzenlendi ve yaklaşık iki, iki buçuk yıl gittik. Piknik yaptık, yeri geri ağladık, yeri geldi güldük yeri geldi birbirimize dalga geçtik böylelikle yani bu rahatsızlıklarımızı atmaya çalıştık. Çok iyi geldi yani." (Antalya, 50, Er, Ortopedik)

"Psikolojik destek aldım. Gülhane Hastanesi'nde o dönem askeriye bağlılığı söz konusuysen harp psikolojisi bölümü vardı. O olumlu oldu açıkçası. " (Samsun, 50, Er, Fizyolojik ve Ortopedik)

Araştırmanın bulgularına benzer şekilde malul gazilerin psikososyal süreçleri ve baş etme kaynaklarını inceleyen Hatun (2018) araştırmasında gazilerin zamanla ve destek kaynakları sayesinde travmanın etkisinden arındıklarını, hayata tutunduklarını ve yaşama yeniden uyum sağladıklarını ifade etmiştir.

Bu anlatılara ek olarak öznelerin bir kısmı yaralanmalarına bağlı psikolojik sorunlar yaşasalar da çeşitli sebeplerden dolayı psikolojik destek almayı istemediklerini belirtmişlerdir. Örneğin İzmir, çevresindeki insanların psikiyatri ilaçlarına ilişkin olumsuz söylemleri sebebiyle ilaç kullanmayı bıraktığını belirtmiştir.

"İlk başta biraz tabi psikolağa da gittim. Birkaç tane ilaç verdiler ama dışardan da bu ilaçların hani kendi kendine iyileştirmesinden, avutmasından, telkin etmesinden daha kötü dediler. Sen hani bu ilaçları kullanma kendi kendini telkin et dediler. Çok şükür çok değil hani biraz kullandım bıraktım." (İzmir, 56, Erbaş, Fizyolojik)

İzmir'in psikiyatri ilaçlarını kısa süreli kullanmasına şükretmesi psikiyatrik desteğe bakışını da ortaya koymaktadır. Benzer şekilde başka öznelere de hastanede tedavi gördükleri esnada kendilerine verilen ilaçları ve psikolojik desteği reddettiklerini, terapilerde kendilerini anlatsalar da diğer insanlar tarafından anlaşılmayacaklarını düşündüklerini dolayısıyla psikolojik desteği gereksiz gördüklerini ifade etmişlerdir.

"Psikiyatri hastanede yatarken geldi. İki tane stajyer, kapıda duruyor, beyaz önlüklü. Siz dedim kimsiniz? Biz dedi psikiyatriden geliyoruz. Dedim hoşgeldiniz. Bir hap veriyorlardı. Sakinleştirici. Ulan dedim bu dedim hap nerenin dedim, hemşire psikiyatrinin dedi. Ben deli miyim dedim ya. Hani ataklar oluyordu bazen uyurken falan. Onları şey yapmaya dediler. Dedim bir faydası yok ki bunun. Bu ataklar gene oluyor [...] Doktora söyleyin kendi içsin dedim. Ben size ne anlatayım dedim, benim derdimi siz çözebilir misiniz?" (Sivas, 48, Erbaş, Görme)

"Orda hocamız da demişti. Psikolojik destek ister misin diye. Gerçekten ihtiyacım yok. Hani diyorum ya konuşmak istemiyorsun. Konuşsak ne konuşacağız? Hoca bana ilaç verecek. Bir kere verdi hoca zaten bana ilaç. Hocam dedim ben deli miyim dedim." (Çanakkale, 35, Erbaş, Fizyolojik)

"Ben gazilik konusunda hani biraz gurur ve onur meselesi yapıp emekli olana kadar herhangi bir psikiyatrik tedavi istemedim, almadım. Hani dedim ben psikiyatri olarak, kafayı sıyırdı olarak emekli olmak istemiyorum" (Ankara, 44, Erbaş, Fizyolojik)

Psikolojik destek almanın 'delilik', 'kafayı sıyırmak' ile ilişkilendirilmesi toplum genelinde var olan bir düşünce olarak değerlendirilebilir. Özellikle erkeklerde bu düşüncenin daha yaygın olabileceğini söylemek mümkündür. Silahlı Kuvvetlerde görev yapan askeri personelin görevini sürdürürken rapor aldığı anda dahi çevresi tarafından gördüğü baskıyı aşağıdaki gibi ifade eden Çanakkale'nin sözleri yaralanmaları ardından psikolojik destek almayı reddeden gazilerin çekincelerini anlaşılır kılmaktadır.

"Piyadedyken rapor aldığın zaman millet diyordu sana vatan haini misin diye. Hani rapor kötü bi şeydi direkt bu kelimeyi kullanıyordu adam sana." (Çanakkale, 35, Erbaş, Fizyolojik)

Rapor aldığında dahi çevresi tarafından bu şekilde bir etiketlenmeye maruz kalabilen askeri personelin yaralanması ardından psikolojik destek almaktan çekinebilmesi elbette ki olağandır. Nitekim askerlikten bağımsız olarak erkekliğin toplumsal inşasında bir ruh sağlığı hastalığına sahip olmanın, psikolojik destek almanın erkeklik statüsünde düşüşe neden olabileceği bilinmektedir (Charmaz, 1955:268 akt. Akçay, 2018:34). Öznelerden Ankara bu durumu şu şekilde dile getirmiştir.

"Mesela ben sağlık problemimi anlatırken size yüzeysel anlatabiliyorum. Bunun derinlerine inmek erkek olarak rencide edici. Dışarda birilerine anlatmak kolay değil." (Ankara, 44, Erbaş, Fizyolojik)

Eğitim hayatını Sağlık Yüksekokulunda tamamlayan ve aldığı psikoloji dersleri sayesinde yaralanma sürecini kolay bir şekilde atlattığını belirten Bursa da gazilerin psikolojik destek almaya ilişkin önyargılarını şu şekilde ifade etmiştir.

"Maalesef bizim geleneklerimizdeki bir hata deyim, örfümüzdeki, adetimizdeki bir hata. Psikolağa gitmek, psikiyatriste gitmek sadece delilerin işi olarak görüldüğünden dolayı bu konuda herkes kendi içine kapanıp daha halletmeye çalışıyor. Aslında tam tersi. Nasıl ki grip olduğumuzda iç hastalıklarına gidiyorsak böyle bir durumda da bir psikolağa gidelim ki düzelebilelim. O da bizim için bir rahatsızlık ve rahatsızlığımızın doktoru karşımızdaki kişi. Böyle bir düzeltme yöntemi aslında var ama maalesef örf, adet olayı girince birazcık insan soyutluyor kendini." (Bursa, 30, Erbaş, Ortopedik)

Araştırma bulgularına benzer şekilde Irak ve Afganistan savaşına katılan Amerikalı gazilerle ile yapılan bir araştırma (Tanielian ve ark., 2008, akt. Hatun, 2018) TSSB ve Majör depresyon belirtileri gösteren katılımcıların %47'sinin aldıkları psikolojik desteğin gizli tutulmayacağı, damgalanacakları ve tedavinin ilerde iş bulmalarına engel olacağı gibi düşüncelerden dolayı kendilerine sunulan psikolojik desteği reddettiklerini ortaya koymuştur.

Çeşitli sebeplerden dolayı psikolojik destek almayı reddeden gazilerin travmatik yaşantıların izlerinden arınma ve topluma yeniden adapte olma noktasında duygu odaklı

baş etme mekanizmalarına yöneldiği ve karşılaştıkları güçlükleri bu destek mekanizmaları ile atlatmaya çalıştıkları görülmüştür.

4.3.4. Aile ve Sosyal Çevre Desteği: "Çok destek oldular, benim psikolojimi anlamaya çalıştılar"

Aile, bireyleri dayanışma içerisinde bir araya getiren bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile üyelerinden birinin silahlı çatışmada yaralanması, mayına basması ya da diğer şekillerde yaralanarak gazi olması diğer aile üyelerini de etkileyebilmektedir. Bununla beraber maluliyet sonrasında bireyin güçlü baş etme mekanizmalarından birini aile desteği oluşturmaktadır. Nitekim aile üyeleri maluliyet sonrasında bireylerin birtakım hareket kısıtlılıkları ya da engelleri sebebiyle zorlandıkları işlerde onlara destek olmakta, diğer yandan toplumsal yaşama uyum sağlayabilmeleri için yardımcı olmaktadır. Türkiye’de yapılan bir çalışma (Başcılar, 2017) aile üyelerinden alınan sosyal destek ile beraber malul gazilerin yaşam kalitesinin artırdığını ortaya koymuştur. Bu araştırmanın özneleri de karşılaştıkları güçlükleri atlatabilme konusunda aile desteğinin önemini ortaya koymuşlardır.

"Sağ olsun ailem bu konuda bana çok sağ olsun destek oldular. Benim psikolojimi anlamaya çalıştılar, zor bir süreçten geçtiğim için sürekli ne dediysem yaptılar, Allah razı olsun."
(Hatay, 33, Er, Ortopedik)

"1999-2000’li yılların başlarında bazı konuları çok aşırı kafama takmaktan, psikolojimin hafif gittiğini hissettim. O dönemde de şans eseri evlendim. Eşim benim en büyük destekçim oldu. Yani gece uykusuz günlerimin, gece uykusuz saatlerimin tek dayanağı eşim oldu. Sırrımı ona açabiliyorsunuz. Kalkıyor seninle birlikte sabahlara uykusuz kalkıyor, seninle birlikte derdini dinliyor." (Kocaeli, 48, Er, Ortopedik)

"Şimdi şöyle benim ikiz iki kardeşim var bir abim var. Anne babayla beraber yaşıyorum şu an. Sağ olsunlar akrabalarım, çevrem, arkadaşlarım, ailem sürekli yanımdaydı. Benim o bir yıllık sürekli yatağa bağlı, çok affedersiniz işte bez kullandığım dönemlerde hani arkadaşlarım dahi işlerinden izin alıp gelip benim yanımda haftalarca, günlerce refakatçi kaldılar. O konuda hiçbir şeyim... Hepsi çok güzel destek oldu hepsinden Allah razı olsun."
(İğdır, 31, Erbaş, Fizyolojik)

Görüldüğü gibi aile desteğine ek olarak arkadaş desteği de gazilerin baş etme mekanizmalarını kuvvetlendirmektedir. Literatürde gazilerin en önemli destek kaynaklarının diğer gaziler olduğunun altı çizilmektedir. Benzer şekilde öznel özelliklerle kendileri gibi gazi olan arkadaşlar edinmenin, onlarla dertleşmenin kendilerine iyi geldiğini ifade etmişlerdir.

"Ya seninle aynı kaderi paylaşıyor sonuçta, seni daha iyi anlayabiliyor. Yani dışarıdaki bir adam seni anlamaz. Ama o daha iyi çünkü yaşamış. Senin geçtiğin yollardan o da geçmiş. Veya seninle, senin yaşadığının hemen hemen aynısını yaşamış. Vurulduktan sonra nasıl aynı hissi duymuş, ne bileyim helikopterdeki hissi aynı. Tedavi süreçleri aynı, yani hep aynı yaşadığın için. İnsan daha böyle kendini anlayan kişilerle olması daha iyi oluyor." (Hatay, 33, Er, Ortopedik)

TSSB ile sosyal destek arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmada (Laffaye ve ark., 2008), gazilerin akran çevresinin ağırlıklı olarak gazilerden oluştuğu buna ek olarak gazilerin diğer gazilerden aldığı duygusal desteğin aile üyelerinden daha fazla olduğu belirtilmiştir. Gazilerin önemli bir bölümü sosyal yaşama adapte olurken benzer deneyimleri olan gazilerle iletişimlerini kuvvetlendirmekte, benzer deneyimleri olmayanlar tarafından anlaşılacaklarını düşünerek onlardan uzaklaşmaktadır (Rumann ve Hamrick, 2010). Öznelardan Ankara bu durumu şu şekilde dile getirmiştir.

"Hani sivil arkadaş edinmede problem yaşıyorum [...] Genelde kendim gibi olanlarla işte Bilkent Gazi Rehabilitasyon ya da Gazi Uyum Evi gibi tesisleri kullanıyorum. Birbirimizin halinden daha iyi anlıyoruz." (Ankara, 44, Erbaş, Fizyolojik)

"Burda bir tane gazi arkadaşımız var 2012'de benimle beraber yaralandı. Yanmıştı, çok kötü yanmıştı. Yanan arkadaşına şey yaptım. Ortama kazandırmak için alıp onda daha kötü bir arkadaşımızın yanına götürüp onunla tanıştırdım. Bak senin hiçbir şeyin yok, seni durumun iyi. Bu abinin durumu böyle böyle. Bu şekilde buranın en büyük amacı o. Çünkü bir arkadaşımızın kolu yoksa biz ona kol oluyoruz kendi aramızda. Ayağı yoksa arabasını itiyoruz bir şey yapıyoruz. Böyle hep birbirimize destek oluyoruz." (Samsun, 35, Er, Fizyolojik ve Ortopedik)

Görüldüğü üzere benzer yaşam deneyimleri olan gazilerin karşılaştıkları güçlüklerle nasıl baş edebilecekleri konusunda birbirlerine rehberlik etmeleri sivil yaşama geçiş noktasında oldukça önemli bir faktördür.

4.3.5. Kaçınma Davranışları: "Çıkıyorum, kendimi kısıtlıyorum, sosyal ortama girmiyorum"

Araştırma kapsamında öznelere karşılaştıkları güçlüklerle nasıl baş ettiklerine ilişkin sorular sorulmuş olup çeşitli baş etme mekanizmalarının kullanıldığı görülmüştür. Bununla birlikte öznelere karşılaştıkları ya da karşılaşacaklarını düşündükleri güçlüklerle mücadele ederken kaçınma davranışları sergilemeleri dikkat çekmiştir. Kaçınma bir olay ya da durumla ilgili olarak olumsuz duyguların ortaya çıkabileceği düşüncesiyle belirli olaylardan, kişilerden ve yerlerden uzak durma olarak tanımlanabilir. Bu davranış tarzı kısa vadede bireyleri rahatlatır da uzun vadede bakıldığında izolasyona ve yalnızlaşmaya sebep olabileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla kaçınma davranışları gerçekçi ve sağlıklı bir baş etme mekanizması olarak değerlendirilmemektedir.

Gaziler yaşamlarına engelli bireyler olarak devam ederken yaşama yeniden adaptasyon sürecinde özellikle topluma dahil olma aşamasında çeşitli güçlüklerle karşılaşabilmektedir. Araştırma öznelere bazıları herhangi bir problem yaşamamak için sosyal ortamlardan uzaklaşarak evde kaldıklarını belirtmişlerdir.

"Çıkıyorum, kendimi kısıtlıyorum, sosyal ortama girmiyorum. Ya size küfredinler umrunuzda değil de bazen çok küçük bir kelime sizi çok rencide ediyor. Ben o yüzden mesela sivil insanlarla arkadaşlık kurmuyorum. Askeri personelle de bir arkadaşlığım yok. Bütün arkadaşlarımla irtibatı kestim. Ha arıyorlar da, ben aramıyorum. [...] Psikolojim bozulmuyo, kafama bi şey takmamış oluyom. Çünkü sürekli konu yani illaki ekonomik yapıya ya da bizim sağlık güçlüklerimize geliyor." (Ankara, 44, Erbaş, Fizyolojik)

"Dışarı ne kadar çok çıkarsam başım belaya giriyor. İnsanlarla ne kadar oturup muhabbet edersen derdini anlatmak zorunda kalıyorsun, onların derdini dinlemek zorunda kalıyorsun. Tartıya koyuyon benimki mi eksi onunki mi artı, o insanları düşünüyorsun, aileni düşünüyorsun dışarı çıktığın zaman. Dedim ki gerek yok." (Sivas, 48, Erbaş, Görme)

Benzer şekilde öznelere bir kısmı ‘vatan uğruna’ yaralanmaları ve engelli kalmaları ardından toplumsal yaşama döndüklerinde toplumdaki diğer bireylerden saygı, hoşgörü beklediklerini ve bu beklenti karşılık bulamadığında toplumdan kendini soyutlayabildiklerini belirtmişlerdir.

"Saygı, sevgi gerçekten kalmamış artık. Çok topluma girmemeye çalışıyorum. Girmedğim için de böyle sorunlarla karşılaşmıyorum misal." (Çanakkale, 35, Erbaş, Fizyolojik)

"Ben bunları gördükçe, bu çerçevede gördükçe ben de sinirleniyorum. Bu yüzden insan içine çıkmak istemiyorum. Mesela evden dışarı çıkmak istemiyorum. Buraya bile zor geliyorum. Gelmek istemiyorum çünkü. İnsanlar oturup konuştuğu zaman böyle boğasın geliyor artık." (Sivas, 48, Erbaş, Görme)

Bu ve buna benzer davranışlar kısa süre için bireyleri rahatlatsa da uzun vadede düşünüldüğünde başka güçlülere yol açabilmektedir. Bireyler kendilerini soyutlayabilmekte ve evde geçirdikleri zaman arttığında aile içi çatışmalar deneyimleyebilmektedir. Dolayısıyla bireylerin daha etkin baş etme mekanizmaları kazanmaları önemli görülmektedir.

5. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada gazilerin yaralanmaları ardından yaşamlarına engelli bireyler olarak devam etmelerine ilişkin deneyimleri sağlamlılık ve hegemonik erkeklik temelinde ele alınmıştır. Araştırmanın temel problemi Ankara’da yaşayan ve “malul gazi” ünvanı almalarının ardından en az bir yıl geçmiş bireylerin maluliyet deneyimlerinin sağlamlılık ve hegemonik erkeklik temelinde değerlendirilmesi gereksinimidir.

Bu problem çatısında araştırma kapsamında bazı amaçlar ve alt amaçlar belirlenmiş olup araştırma özneliyle görüşmelerde referans olarak kullanılması için öznelere yöneltilebilecek birtakım sorular tasarlanmıştır. Bu bağlamda öncelikle bireylerin gaziliği ve engelliliği anlamlandırma biçimlerine odaklanılmış, ardından gazi olduktan sonra yaşama engelli bireyler olarak devam etmekle ilgili his ve düşüncelerine ve çeşitli alanlarda karşılaştıkları güçlüklerle değinilmiş olup bu güçlüklerle nasıl baş ettikleri sorulmuştur.

Bu kapsamda toplam 23 malul gazi ile görülmüştür. Gerçekleştirilen görüşmeler betimsel analiz yoluyla tematik olarak analiz edilmiştir. Bunun sonucunda üç ana tema ortaya çıkmıştır. Bunlar; "Gazilerin Gaziliği ve Engelliliği Anlamlandırma Biçimleri", "Gazilerin Maluliyet Deneyimleri" ve "Gazilerin Baş Etme Mekanizmaları" olarak başlıklandırılmıştır. Bu bölümde ise bu temalarda ortaya çıkan bazı önemli sonuçlara dair genel bilgiler verilmiş olup ardından tez çalışmasında ele alınan konulara yönelik ayrıntılı sonuç ve önerilere değinilmiştir.

5.1. GAZİLİK VE ENGELLİLİĞİ ANLAMLANDIRMALARINA İLİŞKİN SONUÇ VE ÖNERİLER

Gazilerin maluliyet deneyimlerinin incelenmesinden önce öznelere gaziliği ve engelliliği nasıl anlamlandırdıklarının değerlendirilmesi önemli görülmüştür. Nitekim gazilerin

yaşadıklarını nasıl anlamlandırdıklarının, engelliği ve gaziliği nasıl tanımladıklarının ve toplumda nasıl bir varoluş biçimi sergilemek istediklerinin bilinmesi kendileri ile gerçekleştirilecek uygulamaların niteliği açısından önemlidir.

Türkiye Cumhuriyeti'nde gaziliğin üç kategoriye ayrıldığı bilinmektedir. Bunlar Kore Savaşı ve Kıbrıs Barış Harekâtına katılan bireyleri ifade eden Muharip Gaziler, 15 Temmuz Sivil Demokrasi Gazileri ve Türkiye Cumhuriyeti sınırlarını koruma amacı görevlerini sürdürürken yaralanan malul gazilerdir. Bu araştırmanın öznelere sağlıklı ve sağlam başladıkları askerlik görevleri sırasında terörle mücadelede çeşitli şekillerde yaralanarak yaşamlarına engelli bireyler olarak devam eden malul gazilerdir. Yapılan literatür taramasında ve saha çalışmasında birbirinden farklı gazilik sınıflandırılmaları olduğu, net ve tek bir gazi tanımının olmadığı görülmüştür. Gazilere tanınan hak ve hizmetler ilgili kanunlara göre ve bulundukları sınıflandırmaya göre değişiklik göstermektedir. Gaziliğe ilişkin net bir tanım olmamasının belirsizliklere yol açtığı, mevcut sınıflandırmanın ise önemli hak farklılıklarına neden olabildiği görülmüştür. Benzer deneyimleri yaşayan ve benzer zorluklarla karşılaşan bireyler arasındaki uçurum niteliğindeki hak farklarının ortadan kaldırılabilmesi için yasal düzenlemelerin gözden geçirilmesi ve mağduriyeti en aza indirgeyecek uygulamalar geliştirilmesi önerilmektedir. Bu bağlamda araştırma ve uygulamalarıyla yasa yapıcılara rehberlik eden sosyal hizmet uzmanlarının mevcut sosyal politikaların analizini amaçlayan çalışmalarıyla, değişim ajanı rolleriyle bu alanda aktif olmaları beklenmektedir.

Malul gazilerin gazilik süreçleri bir yaralanma öyküsü ile başlamaktadır, bireyler tahribat gücü ağır silahlar vasıtasıyla ölümle burun buruna gelmektedir. Bu durum gazilerin gaziliği ikinci bir şans, yaşama yeniden dönme gibi yorumlayabilmelerine neden olmaktadır. Bu bağlamda maluliyet sonrasında yaşama daha sıkı sarıldığını ifade eden öznelere olduğu görülmüştür. Diğer yandan gaziliğin ağırlıklı olarak vatan görevi ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Türkiye'de yıllardır süregelen zorunlu askerlik uygulaması, 'Her Türk asker doğar', 'Askerliğini yapmayana kız verilmez, iş verilmez' gibi söylemler askerliğin bir erkeklik ispatı olarak görülmesine neden olabilmektedir. Gaziler Türkiye'de uygulanan zorunlu askerlik görevini yerine getirirken ya da meslek olarak askerliği icra ederken yaralandıklarından yaşadıkları tüm zorlukların vatan uğruna

gerçekleştiğini ifade etmektedir. Bu durum gaziliğin gurur, onur ve şeref kaynağı olarak değerlendirilmesinin önünü açmaktadır. Bu düşünce yapısı ile birlikte gazilerin zor bir ünvan taşıdıklarını ve buna layık bir yaşam sürdürmeleri gerektiğini düşünebildikleri görülmüştür.

İlgili tanımdan da yola çıkarak gazilerin yaşamlarına engelli bireyler olarak devam ettikleri söylenebilir. Gaziliği gurur, onur ve şeref kaynağı olarak değerlendiren bireylerin engelliliği acizlik, eksiklik, yarımlik olarak değerlendirmeleri dikkat çekicidir. Bu durum hegemonik erkeklikle ve sağlamlılık ile yakından ilişkilidir. Kusurlu (!) görülen bir beden erkeklikte olumsuz karşılanabilecek bir durumken bu bedenin bir askere ait olması sahip olunan engelin ‘gurur, onur, şeref’ gibi kavramlarla eşleştirmesine olanak sağlayabilmektedir. Bu durum erkekliğin toplumsal inşa sürecinde askerliğin önemini ortaya koymaktadır. Araştırma kapsamında ulaşılan dikkat çekici sonuçlardan bir diğeri ise bu durumla bağlantılı olarak gazilerin engelliliklerini reddetmeleridir. Gazilerin önemli bir bölümü engelliliklerini reddetmekte, kendilerini engelli değil gazi olarak gördüklerini vurgulamakta ve toplum içerisinde bu şekilde anılmak istediklerini belirtmektedir. Hegemonik erkeklikte erkeğin bir engele sahip olması güçsüzlük olarak değerlendirildiğinden erkeklik statüsünde düşüşe sebep olmaktadır. Gazilik ise bireyin yaşamında önemli bir statü olarak kendini göstermektedir.

Diğer yandan bireylerin sağlık durumlarından dolayı askerliğe uygun olmadığını belirtmek için kullanılan ‘çürük’ kavramına değinmek gerekmektedir. ‘Çürük’ raporu sağlıklı bir şekilde başladıkları askerlik görevleri esnasında çeşitli olaylarla yaralanarak belirli sağlık güçlükleri ile karşılaşan ve engelli grubu içine dahil olan gazilerin artık askerliğe elverişli olmadığını ifade etmektedir. Toplumda yaygın olarak kullanılan bu etiketleyici kavram sağlamlılık temelinde engelli bireylere yönelik ayrımcılığın bir örneği olarak değerlendirilmekte ve gazileri olumsuz etkilemektedir. Engelli bireylerin bu ve buna benzer ötekileştirici ve damgalayıcı ifadelerle maruz kalmaması için engelli ayrımcılığına ilişkin bilinç ve farkındalık kazanılmasını sağlayacak çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda ilkökul seviyesinden başlayarak okullarda bu hususa değinen ders konularının müfredat kapsamına alınması, televizyon kanallarında kamu spotları yayınlanması önerilebilir.

Ölümle burun buruna gelerek bir travma deneyimleyen bireylerin tedavi ve yaşama yeniden uyum süreçlerinde ikinci kez örselenmemesi için yukarıda yer alan bulguların önemli olduğu düşünülmektedir. Tedavi ve rehabilitasyon sürecinde gazilerle çalışan doktor, hemşire, psikolog, sosyal hizmet uzmanları vb. profesyoneller müdahalelerini gerçekleştirirken bu hususların bilincinde olmalıdır. Böylelikle gerçekleştirilen müdahalenin işlevselliğinin artacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda özellikle devlet hastanelerinde gazilerle çalışan sağlık personeline gazilerin psikolojik durumu, ihtiyaçları, beklentileri ve kendileri ile iletişimde kullanılan dilin önemine ilişkin hizmet içi eğitimler verilmesi faydalı görülmektedir. Bu eğitimlerin içeriklerinin oluşturulması ve uygulamaya geçmesi aşamasında sosyal hizmet uzmanlarının ‘eğitici’ rolleriyle birlikte aktif bir şekilde yer almaları gerektiği düşünülmektedir.

5.2. GAZİLERİN MALULİYET DENEYİMLERİNE İLİŞKİN SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre yaralanmalarının ardından hastaneye sevk edilen gaziler sağlık sorunları yaşayabilmekte, tedavi süreçlerinde sağlık hizmetinin sunumu ile ilgili güçlüklerle karşılaşabilmekte, resmi olarak ‘gazi’ ünvanı alma sürecinde ve gazi olduktan sonraki süreçte ekonomik ve psikolojik boyutta çeşitli güçlükler yaşayabilmektedir.

Bu bağlamda gazilerin maluliyet deneyimlerine ilişkin sonuç ve öneriler prosedürlere ilişkin deneyimler, aile içi ilişkiler, sağlık güçlükleri ve sunulan sağlık hizmetinin niteliği, psikolojik güçlükler, ekonomik güçlükler, çalışma yaşamında karşılaşılan güçlükler ve toplumsal yaşama adaptasyon sürecinde karşılaşılan güçlükler bağlamında ele alınmıştır.

5.2.1. Prosedürlere İlişkin Sonuç ve Öneriler

Sosyal devlet olmanın da bir gerekliliği olarak gazilerin yaşamlarının kolaylaşabilmesi için kendilerine birtakım hak ve hizmetler sunulduğu bilinmektedir. Fakat bireylerin bu uygulamalara, sunulan hak ve hizmetlere erişebilmeleri için resmi olarak ‘gazi’ ünvanı

almaları gerekmektedir. Türkiye Cumhuriyeti’nde yaralanan askeri personel direkt olarak gazi ünvanı almamakta, tedavilerinin sonlanması ve belirli prosedürlerin uygulanması sonrasında bu ünvana ve getirdiği çeşitli haklara sahip olmaktadır. Bu sürecin uzun sürmesi ve belirsizliğe yol açmasının gazileri olumsuz etkilediği görülmüştür. Diğer yandan gazilerin yaralanmaları ardından sahip oldukları hak ve hizmetlere ilişkin yeterli bilgiye sahip olmadıklarını, haklarını sonradan öğrendiklerini, bu noktada yönlendirme eksikliği yaşadıklarını belirttikleri görülmüştür.

Halihazırda bir travma deneyimlemiş gazilerin ikinci bir travma yaşamamaları, insan onuruna yaraşır bir yaşam sürmeleri için sunulan hak ve hizmetler önemlidir. Bu bağlamda terörle mücadelede yaralanan fakat henüz gazi ünvanı almamış olan iç güvenlik yaralılarının haklarının iyileştirilmesi için yasal düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Diğer yandan bahsi geçen prosedürlerin hızlanması için neler yapılabileceğine ilişkin araştırmalar yürütülmesi ve gazilerin hastaneden taburcu olmadan önce tüm işlemlerin tamamlanmasını sağlayacak düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Böylece birey sosyal yaşama ve topluma daha kolay uyum sağlayabilir.

Bireylerin kendilerine sunulan hizmetlerden mahrum kalması, politikaların belirsiz bir süreç doğurması ve öznelere yaşantısının olumsuz etkilenmesi göz önünde bulundurulduğunda hak savunuculuğunun önemi ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda halihazırda bir travma deneyimine sahip olan gazilerin ilgili prosedürlerden dolayı tekrar örselenmemesi ve yaşamlarının kolaylaşabilmesi için sosyal hizmet uzmanlarının hak savunuculuğu rolü kapsamında, orduda sosyal hizmet alanında aktif rol oynaması gerektiği düşünülmektedir. Her bir gazinin yaralanma ardından bir hastaneye sevk edildiği ve belirli bir süre tedavi gördüğü düşünüldüğünde bu uygulamaların hastanelerdeki sosyal servislerde başlaması uygun görülmektedir. Gazilerin sahip oldukları hak ve hizmetler hususunda bilgilendirilmesi ve yönlendirilmesi için hastanelerde görev yapan sosyal hizmet uzmanlarına önemli bir rol düştüğü söylenilebilir. Bu bağlamda sosyal hizmet uzmanlarının gazilerin sahip olduğu haklar ve yasal prosedürler ile ilgili bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Bu bağlamda hastanelerde çalışan sosyal hizmet uzmanlarına Sağlık Bakanlığı tarafından hizmet içi eğitim ve seminerler verilebileceği düşünülmektedir.

5.2.2. Aile İçi İlişkilere İlişkin Sonuç ve Öneriler

Aile üyelerinden birinin tahribat gücü ağır silahlarla yaralanması, ölümle burun buruna gelmesi ailenin diğer üyelerini etkileyebilmektedir. Yaralanma öyküsünün genç yaşta yaşanması, bireyin bu deneyimi edindiğinde henüz bekar olması yaralanmaya bağlı olumsuzlukların öncelikle kök ailede görülmesine neden olmaktadır. Kök ailede endişe ve korku hissinin yaşandığı, anne ve babaların yaralanma deneyiminden psikolojik olarak olumsuz etkilenebildikleri görülmüştür. Diğer yandan yapılan literatür taramasında gazilerin maluliyet sonrasında cinsel yaşamda çeşitli güçlüklerle karşılaşabildiğini belirten çalışmalar olduğu görülürken (Afari ve ark., 2009) araştırma öznelerinin hiçbirinin bu durumdan bahsetmemesi dikkat çekici bulunmuştur.

Literatüre bakıldığında tedavi sürecinde gazilere yönelik aile üyelerinin desteğinin önemli olduğu görülmektedir (Dekle, 2018). Benzer şekilde bu çalışmada da maluliyet sonrasında aile içi ilişkilerin olumlu yönde gelişebilmesi için yaralanması ardından hastaneye sevk edilen bireylere refakat amacıyla gelen aile üyelerinin duygusal ve fiziksel ihtiyaçlarının karşılanması önemli görülmektedir.

Bu bağlamda hastanelerde görev yapan sosyal hizmet uzmanlarının aile üyeleri ile düzenli görüşmeler gerçekleştirmeleri, ihtiyaç analizi yapmaları ve kaynaklarla buluşmalarını sağlamaları önerilmektedir. Aile içi ilişkilerin olumsuz etkilenmemesi amacıyla gerek görülen durumlarda hem tedavi sürecinde hem sonraki süreçte gazilerin yanı sıra aile üyelerinin de psikolojik destek alması teşvik edilebilir.

Sağlamcılık ile birlikte engellilerin bakıma ve başkasının yardımına muhtaç kişiler olarak değerlendirilmesinin evlenmek isteyen gazilerin evlilik süreçlerinde bir engel oluşturabildiği görülmüştür. Engelli bireylerin karşılaştıkları güçlüklerin temelinde kendi engellerinden değil, toplumun organize oluş biçiminden kaynaklanan engellerin yattığı düşünülmektedir. Bu doğrultuda engelli bireylerin gereksinimlerinin belirlenmesi ve bu gereksinimleri karşılamaya yönelik uygulamalar geliştirilmesi ile toplumda yardıma muhtaç kişiler olarak görülmesinin önüne geçilebileceği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra toplumdaki olumsuz tutum ve düşüncenin yıkılabilmesi için kamu spotları ve sosyal

medya aracılığıyla engelli bireylerin toplumu oluşturan diğer bireylerden farksız olduğunu vurgulayan çalışmalar yapılması önerilmektedir.

Araştırma kapsamında evlenmek isteyen gazilerin çeşitli güçlüklerle karşılaşabildikleri gibi evli gazilerin de mevcut evliliklerini sürdürebilme noktasında zorlanabildikleri görülmüştür. Tedavi süreçlerinin tamamlanmasının ardından yaşamlarına engelli bireyler olarak devam eden gaziler yaşadıkları travmanın izlerini taşımaya devam ettiklerinden eşleri ile iletişimlerinde çeşitli problemler yaşayabilmektedir. Diğer yandan gaziler sahip oldukları engellerden dolayı çocuklarının kendileri hakkında olumsuz duygu ve düşüncelere sahip olabileceği endişesi taşıyabilmektedir. Araştırma kapsamında maluliyet sonrasında ekonomik güçlükler yaşamaları sebebiyle evin ihtiyaçlarını karşılayamayadıklarını ve fiziki güç kaybı yaşamalarından dolayı çocuklarını taşırken, oyun oynarken zorlandıklarını belirten gazilerin eş - baba rolünü gerçekleştirme noktasında yetersiz hissedebildikleri görülmüştür.

Gazilerin aile üyeleri ile olan ilişkilerinin topluma ve yaşama adaptasyon sürecini etkileyen önemli faktörlerden olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla gazilere hastanede tedavi gördüğü süre içerisinde sağlanan psikososyal desteğin aile üyelerini de kapsayacak şekilde düzenlenmesi ve geliştirilmesi önerilmektedir. Buna ek olarak hastane sürecinde gazilere ve onlara refakat eden ailelerine yaşadıkları zorlu deneyimler neticesinde bireylerin TSSB semptomları geliştirebilecekleri, bu semptomların bireyin aile yaşamını etkileyebileceği, yaşanan uzuv ve organ kaybı sonucu yetersizlik hissi yaşayabilecekleri, tüm bunların olağan olduğu konusunda bilgilendirme yapılması gerekmektedir. Gazilere ve ailelerine yaşadıkları güçlüklerle nasıl baş edebileceklerine ilişkin yol göstericiliği yapılması gerekmektedir. Bu noktada aile üyelerinin aşırı koruyucu bir tutumdan ziyade kabul edici ve destekleyici bir tutum sergilemelerinin gazilerin bağımsız yaşam becerileri geliştirmeleri için daha faydalı olacağının altı çizilmelidir.

5.2.3. Sağlık Hizmetinin Sunumuna İlişkin Sonuç ve Öneriler

Gazilerin maluliyet deneyimleri arasında önemli görülen bir diğer alan ise sağlık güçlükleridir. Gaziler tahribat gücü ağır silahlar ile yaralanmaları ardından organ ve işlev

kaybı, sinir hasarı yaşayabilmekte; meşakkatli ameliyatlar geçirebilmekte ve uzun süren tedavi süreçlerini deneyimleyebilmektedir. Dolayısıyla tüm bu süreçte gazilerin iyilik hallerini etkileyen önemli faktörlerden birisinin de sunulan sağlık hizmetinin niteliği olduğu söylenebilir; gazilerin deneyimledikleri tedavi sürecinin uzaması bu süreçte sunulan sağlık hizmetlerinin önemini artırmaktadır.

Araştırma kapsamında kendileri ile görüşülen gaziler sunulan sağlık hizmetini üç ayrı temelde ele almıştır; özel hastaneler, devlet hastaneleri ve askeri hastaneler.

Gazilere belirli özel hastanelerden ücretsiz faydalanma hakkı tanındığı bilinmektedir. Bu bağlamda araştırma öznelerinden bir kısmı bu hakkı etkin bir şekilde kullanabildiklerini ve gittikleri özel hastanelerden memnun ayrıldıklarını dile getirmiştir. Öznelerden bir kısmı ise özel hastaneye ücret ödemediklerinden dolayı sağlık personelinin kendilerine karşı ilgisiz olduğunu, doktorların gerekli tekitleri yapmaktan kaçındıklarını düşündüklerini belirtmişlerdir. Bu bağlamda gazilere ücretsiz hizmet sunan özel sağlık kuruluşlarının hizmet niteliğinin Sağlık Bakanlığı tarafından araştırılması ve ilgili kurumlarca denetlenme sıklığının artırılması önerilmektedir.

Araştırmaya katılan gazilerin devlet hastanelerinden aldıkları sağlık hizmetine ilişkin görüşlerine dair fikir ayrılıkları olduğu görülmektedir. Aldıkları sağlık hizmetine dair memnuniyetini dile getiren gazilerin yanı sıra bazı alanlarda güçlük yaşadıklarını ifade eden gaziler de bulunmaktadır. Örneğin öznelerin çoğunluğu Gaziler Bilkent Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Eğitim ve Araştırma Hastanesinin tedavilerinin gerçekleştirilmesi ve yaşama yeniden adapte olabilmeleri açısından faydalı gördüklerini dile getirmişlerdir. Fakat bu nitelikte hizmet sunan tek hastane olduğu düşünüldüğünde bir yetersizlik şüphesi ile karşılaşılmaktadır. Gazilerin toplumsal yaşama yeniden uyum sağlamalarını kolaylaştırmak amacıyla Türkiye'nin belirli illerinde benzer sağlık kuruluşlarının kurulması önerilmektedir.

Öznelerden bazıları devlet hastanelerinden aldıkları sağlık hizmetinin sunumuyla ilgili problem yaşayabildiklerini dile getirmişlerdir. Bu problemlerden biri sahip oldukları fakat uygulamada işlevsiz gördüklerini dile getirdikleri muayene sırasında öncelik hakkı

ile ilgilidir. İlgili kanun çevresinde muayene sırasında öncelik acil vakalar, özürölüler, hamileler, 65 yaş üstü yaşlılar, 7 yaşından küçük çocuklar, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler olarak ilerlemektedir. Hastaneden tedavi gören vatandaşların ağırlıklı bir bölümünün kendilerinden daha öncelikli sırada yer aldığını belirten gaziler bu hakkın işlevsiz olduğunu dile getirmekte ve kendileri için daha işlevsel uygulamalar geliştirilmesi gerektiğini düşünmektedirler. Bu bağlamda özellikle askeri personel ve gazilerin ağırlıklı olarak yararlanmakta olduğu Gülhane Eğitim ve Araştırma Hastanesi ile Gaziler Fizik Tedavi Rehabilitasyon ve Eğitim ve Araştırma Hastanesinde sosyal adalet temelinde gazilere randevusuz muayene hakkı ve tetkikler ile ilgili öncelik tanınması önerilmektedir.

Buna ek olarak yaşadıkları travmanın olumsuz etkilerinden kurtulmak isteyen gazilerden bazıları kamu kurumlarından aldıkları psikolojik desteğin niteliksiz olduğunu ifade etmektedir. Psikiyatristlerin kendilerini direkt olarak tıbbi ilaç tedavisine yönlendirmelerinin, seansların soru-cevap şeklinde ilerlemesinin, profesyonel ruh sağlığı elemanlarının şükretmeye dayalı önerilerde bulunması gibi hususların gazileri psikolojik destek almaktan geri çektiği görülmüştür. Benzer şekilde literatür incelemesinde de psikososyal hizmetlere başvurma etiketlenme, kariyerin olumsuz etkileneceği düşüncesi, güvenlik görevlilerinin kendilerini psikolojik destek almaktan geri çekmelerine neden olabilmektedir (Elbogen ve diğerleri, 2013). Bu bağlamda gazilere hizmet sunan psikolojik destek birimlerinde yalnızca teşhis ve tedaviye odaklanmaktan ziyade bireyi çevresi ve içerisinde bulunduğu koşullar ile birlikte ele alan sosyal hizmet uygulamalarına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının bireyleri ruh sağlığı sorunlarına neden olan çevre ile birlikte ele aldıkları, bireylerin yaşamlarındaki olumsuz etkileri ve bu etkilerin toplumsal ve yapısal boyuttaki yansımaları ile ele alarak koruyucu, önleyici, iyileştirici, geliştirici ve güçlendirici nitelikte birey, aile, grup, topluluk ve toplum düzeyinde çalışmalar yaptıkları bilinmektedir (Albayrak, 2020). Bu bağlamda ruh sağlığı alanında gazilerle çalışacak sosyal hizmet uzmanlarının istihdam edilmesi önerilmektedir.

Özel hastanelerde ve devlet hastanelerinde çeşitli güçlüklerle karşılaştıklarını belirten öznelerin önemli bir bölümü askeri hastanelerin kendileri için elzem olduğunu

düşündüklerini ifade etmişlerdir. Savaş cerrahisi ve harp psikolojisi gibi alanlarda uzmanlaşmış askeri hekimler tarafından tedavi edilmelerinin kendilerini olumlu etkilediğini belirten öznelere mevcuttur. Türkiye'de 2016 yılının Temmuz ayında gerçekleşen darbe kalkışması sonucu hizmet veren tüm askeri hastaneler, Sağlık Bakanlığına bağlanarak sivil hastanelere dönüştürülmüştür. Tahribat gücü ağır silahlarla yaralanan ve travma öyküsü olan gazi ve yaralıların her birinin özel deneyimlere sahip olduğu ve alanda uzmanlaşmış askeri hastanelerde tedavi görmelerinin kendilerini daha olumlu etkileyeceği düşünülmektedir. Bu durumun ordu içerisinde kurumlaşmış orduda sosyal hizmet uygulamalarının da önünü açacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla askeri hastanelerin belirli düzenlemeler ile tekrar açılması önerilmektedir.

5.2.4. Psikososyal Engelliliğe İlişkin Sonuç ve Öneriler

Ölümle burun buruna geline yaralanma anından başlayarak gerek tedavi sürecinde gerek tedavilerinin sonuçlanmasının ardından gazilerin psikososyal iyilik hallerinin olumsuz etkilenebildiği bilinmektedir. Araştırma kapsamında gazilerin maluliyet ile birlikte günlük yaşamlarını sürdürürken çeşitli sınırlamalar ile karşılaşabildikleri görülmüştür. Ataerkil toplumlarda erkeklerin evin geçimini sağlamakla yükümlü olduğu, kendisine bağlı aile üyelerinin bakımından sorumlu olduğu bilinmektedir. Yaralanmaları itibarıyla toplum tarafından yardıma muhtaç olarak görülen ve bir dezavantajlı grup olarak nitelendirilen engelli grubu içine dahil olan gaziler ise bu rolleri yerine getirirken zorlanmakta ve bir kriz durumu ile karşılaşabilmektedir. Araştırma öznelereinden çoğu yaşadıkları değişikliklere uyum sağlarken ve bu durumu kabullenirken zorlandıklarını dile getirmişlerdir.

Diğer yandan arkadaşlarının ölümüne tanık olmak, çatışma deneyimlemek gibi travmatik yaşam olayları bireylerde TSSB semptomları görülmesine, depresyona yol açabilmektedir. Bu bağlamda gazilerin travmatik ana hapsolme, belirsizliğe bağlı kaygı, olumsuz beden algısına sahip olma, kendini soyutlama ve uyku güçlükleri gibi psikolojik güçlükler yaşayabildikleri görülmüştür.

Bu bağlamda gazilerin iyilik hallerinin sağlanması ve sosyal işlevselliklerinin artması için profesyonel meslek elemanları tarafından verilen psikolojik desteğin oldukça önemli bir yeri olduğu düşünülmektedir. Hastaneler içerisinde yer alan psikiyatri kliniklerinde gazilere hizmet veren ayrı bir bölüm olmasının faydalı sonuçlar doğurabileceği düşünülmektedir. Nitekim öznelerden bazıları da dönemin önemli askeri hastanelerinden olan GATA bünyesindeki ‘‘Harp Psikiyatrisi’’ bölümünden aldıkları desteğin önemini vurgulamışlardır. Sahip oldukları özel deneyimler, gaziliği ve engelliliği anlamlandırma biçimleri düşünüldüğünde özel bir bölümde bu müracaatçı grubuna sağlanan bireysel ve grup terapilerinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Gazilerin yaşama ve mevcut koşullara uyum sağlama sürecinde güçlendirici sosyal hizmet uygulamalarının da önemli olduğu düşünülmektedir. Bu kapsamda öncelikli olarak hastanelerde görev yapan sosyal hizmet uzmanlarının taburculuğu yaklaşan gazilerle bireysel görüşmeler gerçekleştirerek değişen yaşam koşullarına nasıl uyum sağlayabilecekleri yönünde etkin baş etme mekanizmaları kazandırmaları ve sosyal yaşam becerileri öğretmeleri önerilmektedir. İlk yaralanma itibarıyla hastanede başlayan bu desteğin taburculuk sonrasında da devam edebilmesini sağlayacak uygulamalara ihtiyaç vardır. Meslek elemanları tarafından belirli aralıklarla gerçekleştirilecek ev ziyaretlerinin hem gazilerin unutulmadığını düşünmelerini sağlamaları hem de psikososyal takiplerinin yapılması açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

5.2.5. Ekonomik Haklara İlişkin Sonuç ve Öneriler

Gazilerin maluliyet deneyimleri kapsamında ele alınması gereken bir diğer önemli konu ise ekonomik güçlüklerdir. Araştırma özneleri yaralanmaları ardından resmi olarak ‘malul gazi’ ünvanı almalarına kadarki sürecin uzaması ve -sonrasında toplu olarak yatırılrsa dahi- bu dönemde maaş kesintisi yaşamaları sebebiyle mağdur olduklarını ve sahipsiz hissettiklerini ifade etmişlerdir. Prosedürlere bağlı yaşanan bu gecikme gazilerin ekonomik güçlükler yaşamasına sebep olabilmekte, ekonomik güçlükler ise psikolojik güçlükleri tetikleyebilmekte ve aile içi ilişkilerin bozulmasına neden olabilmektedir. Bu durumun önüne geçilmesi için resmi olarak gaziliği onaylanmayan iç güvenlik yaralıların

sosyo-ekonomik durumlarının incelemesi ve prosedürlerin uzamasına sebep olan durumların tespit edilmesi için çalışmalar yapılması gerektiği düşünülmektedir.

Milli Savunma Bakanlığının iç güvenlik yaralılarına ilk yaralanmaları ardından belirli bir miktarda maddi destek sağladığı bilinmektedir. Buna ek olarak resmi olarak gazi ünvanı alma süreci aylar ya da yıllar sürebilen bireylerin var olduğu düşünüldüğünde bireylerin bu süreçte ekonomik olarak desteklenebileceği farklı uygulamalara gereksinim duyulduğu söylenilebilir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları'nın bu noktada önemli bir işlevi olabileceği düşünülmektedir. Fakat hegemonik erkeklikte bir erkeğin ekonomik problemler yaşaması ve maddi destek talebinde bulunması erkeklik statüsünde düşüş yaşamasına, bir kriz durumu yaşanmasına neden olacağı düşünüldüğünden bireylerin yardım almaktan çekinebileceği unutulmamalıdır. Yapılacak uygulamaların gizlilik ilkesi gözetilerek ve bireyi örselemeyecek şekilde gerçekleşmesi önemlidir. Bireyin maddi destek başvurusunda bulunmasına gereksinim duyulmadan sosyal hizmet uzmanları tarafından yapılan sosyal incelemeler doğrultusunda ihtiyaç analizi yapılarak gerçekleştirilecek desteklerin daha işlevsel olacağı düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında öznelerin resmi olarak gaziliklerinin onaylanması ardından kendilerine sunulan ekonomik hakların mevcut gereksinimlerini karşılama düzeylerine ilişkin fikir ayrılıkları yaşadıkları görülmüştür. Bu fikir ayrılığının temelinde rütbe farkında dayalı hak farklılıkları olduğu düşünülmektedir. Rütbeli askeri personelin maddi hakları er gazilerden daha gelişmiş olarak değerlendirilmektedir. Aynı olayda eşit derecede yaralansalar dahi rütbeli personelin ekonomik haklarının daha iyi olduğu bilinmektedir. Er gaziler kendilerine sağlanan ekonomik hakların yetersiz kaldığını dile getirmekte ve bu noktada hak kaybı yaşadıklarını ifade etmektedir. Bu bağlamda gazilerin sosyo-ekonomik durumlarının detaylı olarak incelendiği araştırmalar yapılarak bu araştırmalar ışığında ilgili kanunlarda düzenleme yapılması ve hak kaybının önüne geçilmesi önerilmektedir.

5.2.6. Çalışma Yaşamına İlişkin Sonuç ve Öneriler

İş yaşamının aktif bir katılımcısı olmak erkekliğin toplumsal inşası ile yakından ilişkilidir. Bu bağlamda bir iş sahibi olmamak, çalışmamak, erkekler için erkekliklerinin tehlikeye girmesine, statü ve saygınlık kaybı yaşanmasına ve değersizlik hissine neden olabilmektedir. Maluliyet sonrasında iş yaşamına dahil olmama bireyin kendini yetersiz ve değersiz hissetmesine neden olabilmekte, aile yaşantısını olumsuz etkileyebilmektedir. Gazilere üretimin aktif bir parçası olarak yaşama yeniden adapte olabilmeleri için iş hakkı tanındığı bilinmektedir. Bu bağlamda araştırma öznelere bazıları iş hakkını kullanmayarak yakınlarına devrettiği bazıları kullandığını belirtmişlerdir. Memuriyet hakkını kullanan gazilerin çalışma deneyimlerinin iki farklı şekilde gelişebildiği görülmüştür. Öznelerden bir kısmı çalışma yaşamına dönüş ile birlikte kendilerini daha iyi hissettiklerini ve bu durumun yaşama adaptasyon sürecine kendilerini olumlu etkilediğini ifade etmişlerdir. Bir kısmı ise yeni memur olmalarından dolayı baskı ve mobbinge maruz kaldıklarını, hem maluliyet maaşı hem memur maaşı almalarından dolayı çalışma arkadaşları ve amirleri tarafından hor görüldüklerini belirtmişlerdir. Sahip olunan bu deneyim farklılıklarının gazilerin çalıştığı birimlerdeki personel ve amirlerin tutumundan kaynaklandığı görülmektedir. Dolayısıyla gazilerin çalışma deneyimine odaklanan araştırmalar geliştirilmesi, gazilerin yerleştirildiği birimlerin Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından belirli aralıklarla denetlenmesi gerektiği düşünülmektedir. Gazilerin yerleştirildiği kamu kurumlarında gaziliğe, gazilerin psikolojisine, beklentilerine ve ihtiyaçlarına yönelik seminerler düzenlenmesi önerilebilir.

Diğer yandan öznelere bir kısmının kendilerine tanınan iş hakkını olumsuz beden algısına sahip olmaları ve yaşadıkları travmanın izlerini taşımaları düşünceleriyle yakınlarına devrettikleri görülmüştür. Gazilerin yaşama yeniden uyum sağlama konusunda iş yaşamının aktif katılımcıları olmalarının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda gazilere hastaneden taburcu olurken iş hakkının önemini vurgulayan bilgilendirmeler yapılması gerekmektedir.

5.2.7. Toplumsal Yaşama Adaptasyona İlişkin Sonuç ve Öneriler

Gazilerin toplumsal yaşama geçiş sürecinde rütbeli personel ile er gaziler arasında bir farklılık olduğu, rütbelilerin uzun süren askeri yaşantıdan sivil yaşantıya dönerken zorlanabildiği görülmüştür. Diğer yandan araştırma özneleri yaralanmaları ardından sosyal yaşama yeniden uyum sağlarken diğer insanların kendileri ile ilgili ne düşündüklerini önemsediklerini, bu durumun kendilerini yıprattığını ifade etmişlerdir. Bu durumun altında sağlamlılık ve hegemonik erkeklik yer almaktadır. Sağlamlılık çerçevesinde engelli olmayan bireylerin engelli bireylerden üstün olduğu inancı, engelli bireylerin acıma ve merhamet etme duyguları ile beraber; zayıf, başkasının yardımına muhtaç bireyler olarak algılanmasına sebep olmaktadır. Bu durum bireyleri olumsuz etkilemektedir. Engelli bireylerin birer ‘birey’ olduklarının altını çizen ve topluma bu öğretiyi aşılayan uygulamalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Kamu spotu reklamları ve sosyal medya aracılığıyla engelli bireylere yönelik farkında olmadan yapılan ayrımcılık ve ötekileştirmenin önüne geçilebilmesi için bilinç oluşturmaya sağlayacak uygulamalar geliştirilebilir.

Diğer yandan vatan uğruna yaralanarak uzuv kaybı yaşadıklarını, bu uğurda engelli duruma geldiklerini ifade eden gaziler bu düşünce çerçevesinde toplumdaki diğer bireylere yönelik bir beklentiye sahip olabilmektedir. Toplum tarafından bekledikleri hoşgörüyü ve saygınlığı göremeyen gaziler toplumun şehit ve gazilere karşı duyarsızlaştığını belirtmişlerdir. Gazilere yüklenen manevi anlam kendileri için kuvvetli bir baş etme mekanizmasıyken bu anlamın karşılığını göremeyen gaziler topluma karşı öfke duyabilmektedir.

Gazilerin sosyal yaşama adaptasyon sürecinde karşılaştıkları bir diğer güçlük ise toplum tarafından sahip oldukları özlük haklarıyla bilinmeleridir. Gaziler çevrelerindeki insanların neler yaşadıkları ile değil, haklarıyla ilgilenilmesinden rahatsız olduklarını dile getirmişlerdir. Bu bağlamda gazilere yönelik olumsuz algının yıkılabilmesi ve gazilerin onore edilebilmesi için çeşitli kamu spotları düzenlenmesi, okullarda şehitlik ve gazilik değerlerine vurgu yapan konulara değinilmesi gazilerin toplumla bağdaşabilmesi açısından önemlidir. Nitekim gazilerin topluma tam ve etkin katılımı, sorunlarının

anlaşılabilmesi ve gereksinimlerinin karşılanabilmesi için toplum katılımının oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla toplumun gazilerin yaşam deneyimleri, duygu ve düşünceleri hakkında bilgi sahibi olması önemli görülmektedir.

Gazilerin toplumsal yaşama uyum sağlayabilmeleri için destekleyici uygulamalar gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Yapılan literatür taraması ve saha çalışmasında gazilerin en çok desteği gazilerden aldığı görülmüştür. Bu bağlamda gazilerin diğer gaziler ile bir araya gelebilecekleri kurum ve kuruluşların, sosyal ortamların önemi ortadadır. Günümüzde askeri hastanelerin kapatılması sebebiyle yaralanan askeri personel farklı hastanelere sevk edilebilmektedir. Bu bağlamda askeri hastanelerin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan taburculuk ile birlikte bireylerin sosyalleşebilecekleri ve sosyal destek alabilecekleri gazi dernekleri ve vakıflarına yönlendirilmesi önerilmektedir.

Araştırma kapsamında gaziler birbirleri ile iç içe oldukları Bilkent Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Gazi Uyum Evi, Ayvalık'ta yer alan TSK Ali Çetinkaya İlk Kurşun Rehabilitasyon Merkezi gibi kuruluşların uyum ve kabullenme açısından oldukça önemli olduğunu dile getirmişlerdir. Bu gibi merkezlerin sayılarının artırılması ve Türkiye'de daha yaygın hale getirilmesinin gaziler için olumlu sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir.

Gaziler Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Eğitim ve Araştırma Hastanesi Gazi Uyum Evi kapsamında gazilerin uyum ve rehabilitasyonu için oluşturulmuş iş uğraşı, mesleki ve sportif rehabilitasyon bölümlerinde gerçekleştirilen uygulamalar referans alınarak belirli illerde 'Gazi Kampüsleri' kurulabileceği düşünülmektedir. Yalnızca gazilere ve aile üyelerine hizmet sağlayacak bu kampüslerde bireysel ve grup terapilerinin gerçekleştirilebileceği psikososyal destek birimleri, gazilerin aileleri ile birlikte ücretsiz vakit geçirebilecekleri sosyalleşme alanları, yeni hobiler edinmelerini sağlayacak kurslara yer verilmesi gazilerin toplumsal yaşama uyum sürecini kolaylaştıracaktır.

5.3. GAZİLERİN BAŞ ETME MEKANİZMALARINA İLİŞKİN SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu tez çalışmasının öznelere sağlıklı ve sağlam bedende başladıkları askerlik görevleri esnasında yaralanarak dezavantajlı olarak nitelendirilen engelli grubu içine dahil olan gazilerdir. Bu sürecin getirisi olan her bir deneyim bireyin yaşantısında bir kriz durumu meydana getirebilmektedir. Yapılan görüşmelerde gazilerin karşılaştıkları güçlüklerle yönelik farklı baş etme mekanizmaları geliştirebildikleri görülmüştür. Bunlar gazilerin olumlu kişilik özellikleri ve bireysel dayanıklılıklarına bağlı içlerindeki güç, maneviyat, aile ve sosyal çevre desteği, psikolojik destek ve kaçınma davranışlarıdır.

Gaziler için önemli baş etme mekanizmalarından biri sahip oldukları olumlu kişilik özellikleri ve bireysel dayanıklılıktır. Bu bağlamda öznelere önemli bir kısmı maluliyet deneyimlerine bağlı olarak yaşadığı güçlüklerle nasıl baş ettiklerine yönelik sorulara kendilerini vurgulayan yanıtlar vermiştir. ‘Kendi kendimi tedavi ettim.’ yanıtı gaziler tarafından sık ifade edilen bir cümle olarak kendini göstermektedir. Buna ek olarak öznelere karşılaştıkları güçlüklerle kendi kendilerine baş ettiklerini vurgulamalarının hegemonik erkeklik ile de yorumlanabileceği düşünülmektedir. Nitekim diğer insanlara dayanan bir baş etme stratejisi olarak karşımıza çıkan yardım arama davranışları ile erkeklik inşasında zıt bir ilişki bulunmaktadır. Güç merkezinde inşa edilen erkeklikte yardım arama davranışları güçsüzlük ve zayıflık olarak değerlendirilebilmektedir. Bu durumla bağlantılı olarak gaziler karşılaştıkları güçlüklerle baş etme noktasında psikolojik destek almayı reddedebilmektedir. Öznelere bazıları aldıkları psikolojik destek ile etkin baş etme becerileri kazandıklarını ve böylelikle yaşama yeniden tutunduklarını dile getirseler de bazıları psikolojik desteği anlamsız ve gereksiz gördüklerini ifade etmişlerdir.

Psikolojik destek almanın ‘delilik’ ile ilişkilendirilmesi toplum genelinde var olan bir düşünce olarak değerlendirilebilir. Fakat bu durum hegemonik erkeklik çerçevesinde özellikle erkeklerde daha yaygın görülebilmektedir. Nitekim bir ruh sağlığı problemi yaşamak erkeklik statüsünde düşüş yaşanması anlamına gelmektedir. Bu ve benzer sebeplerden dolayı psikolojik destek almayı reddeden gazilerin travmatik yaşantıların

izlerinden arınma ve topluma yeniden adapte olma noktasında duygu odaklı baş etme mekanizmalarına yöneldiği ve karşılaştıkları güçlükleri bu destek mekanizmaları ile atlatmaya çalıştıkları görülmüştür.

Gazilerle çalışan meslek elemanlarının bu hususun farkında olmaları ve bireylerin bu düşünce kalıplarından arınmalarını sağlamaları önemlidir. Gazilerin psikolojik desteğe olan dirençlerinin kırılabilmesi için yaralanmaları ardından tedavi gördükleri hastanelerdeki sosyal hizmet uzmanlarına önemli bir rol düşmektedir. Gaziler ile yapılan görüşmelerde psikolojik destek almanın her bir birey için olağan olduğu bilinci aşılanabilir. Bu direncin kırılması ardından gazilere düzenli aralıklarla takip edilmelerini sağlayan psikolojik destek programları hazırlanması önerilmekte, psikologlar, sosyal hizmet uzmanları ve psikiyatristlerden oluşan bir ekibin ev ziyaretlerinde bulunarak taburculuk sonrası süreçte gazilerin toplumsal yaşama ne denli uyum sağlayabildiği değerlendirilerek uygun müdahale planları oluşturabilmeleri sağlanabilir.

Maluliyet sonrasında bireyin güçlü baş etme mekanizmalarından bir diğerini de aile desteği oluşturmaktadır. Nitekim aile üyeleri maluliyet sonrasında bireylerin sahip oldukları hareket kısıtlılıkları ya da engelleri sebebiyle zorlandıkları işlerde onlara destek olmakta, ihtiyaçlarını karşılamakta ve toplumsal yaşama uyum sağlayabilmeleri için yardımcı olmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi bu etkili sosyal desteğin devamının sağlanabilmesi için ailelerle sosyal hizmet kapsamında aile üyelerine yönelik psikososyal destek çalışmaları yürütülmesinin, sosyal hizmet uzmanları tarafından ihtiyaç analizi yapılması ve aile üyelerinin ilgili kaynaklarla buluşturulmasının aile içi ilişkileri olumlu etkileyeceği düşünülmektedir.

Maneviyat, gaziler için önemli bir diğer baş etme mekanizması olarak karşımıza çıkmaktadır. Din, yaşamı tehdit eden ve bireyi çeşitli güçlüklerle karşılaştıran yaşam olaylarını anlamlandırmaya çalışan bireyler için etkili bir yoldur. Kadere inanan ve başlarına gelen her şeyin Allah'tan geldiğini ifade eden gaziler bu düşünce yapısını benimsemeleri ile birlikte rahatladıklarını dile getirmektedir. Maneviyat eğilimi olan gaziler için manevi destek kaynaklarının belirlenerek bu kaynaklarla buluşmaları sağlanabilir. Diğer yandan dini inanç ile bağlantılı olarak araştırma öznelere kendi engel

derecesinden daha yüksek derecede engeli olan gazileri gördüklerinde kendi sıkıntılarını görmezden geldiklerini ve hallerine şükrettiklerini ifade etmişlerdir.

Yapılan görüşmelerde gazilerin önemli sosyal destek mekanizmalarından birinin de diğer gazilerle kurdukları etkileşim olduğu görülmüştür. Özellikle ilk yaralanma anında gerçekleşebilecek bu etkileşim bireyi pozitif anlamda etkilemektedir: Tam ve sağlam bedeninde oldukça merkezi konumda olduğu hegemonik erkeklikte ‘eksik’ bir bedene sahip olmak kriz yaratabilecek bir durumken bunu yaşayan tek erkek olmadığını gören birey içinde olduğu kriz durumu ile daha kolay mücadele edebilmektedir. Daha önce önerilen ‘Gazi Kampüsleri’ kurulmasının, hastaneden taburculuk ile birlikte gazileri ilgili dernek ve vakıflara yönlendirmenin olumlu sonuçlar doğurabileceği düşünülmektedir. Bununla birlikte bakanlıklar ve gazi dernekleri iş birliğiyle dayanışma vurgusu içeren projeler geliştirilebilir. Maluliyetinin ardından uzun zaman geçmiş ve topluma başarılı bir şekilde adapte olmuş gazilerin yeni yaralanan ve yaşadıkları durumu kabullenmekte zorlanan bireylerle bir araya getirilmesiyle gaziler arası deneyim aktarımı gerçekleşmesi ve gazilerin etkili baş etme mekanizmaları kazanmaları hedeflenebilir. Bu projelerin kendilerini olumlu etkileyeceği düşünülmektedir.

Tüm bu baş etme mekanizmalarına ek olarak öznelardan bazıının karşılaştıkları ya da karşılaşacaklarını düşündükleri güçlüklerle mücadele ederken kaçınma davranışları sergileyebildikleri görülmüştür. Bu davranış tarzı kısa vadede bireyleri rahatlatır da uzun vadede yalnızlaşmaya sebep olabilmektedir. Dolayısıyla kaçınma davranışları gerçekçi ve sağlıklı bir baş etme mekanizması olarak değerlendirilmemektedir. Gazilerle gerçekleştirilen mesleki müdahalelere bu tarz davranış gelişimi olanların daha etkin baş etme mekanizmaları kazanmalarını sağlayacak çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Bu bağlamda gazilerin etkin baş etme mekanizmaları kazanabilmeleri için ruh sağlığı alanında çalışan psikologlar, psikiyatristler ve sosyal hizmet uzmanlarına önemli bir rol düşmektedir. Özellikle bireyin yaşam kalitesini ve iyilik halini artırmayı hedefleyen sosyal hizmet uygulamalarının travmatik olayın etkisinde olan gazi ve yaralılar için oldukça önemli bir konumda olduğu düşünülmektedir. Nitekim psikososyal destek görüşmeleri, grup çalışmaları ve ailelerle sosyal hizmet uygulamaları gibi müdahaleler

yaşamın farklı alanlarında çeşitli güçlüklerle karşılaşan gaziler için bir gereksinim olarak değerlendirilmektedir. Bu uygulamaların orduda sosyal hizmet çatısı altında gerçekleştirilmesinin daha faydalı sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir. Yaralanmaları ardından çeşitli tedavilerden geçen ve yaşamlarına engelli bir birey olarak devam eden malul gazilerin engelli bireylere yönelik sosyal hizmet uygulamalarından faydalanabildiği bilinmektedir. Fakat malul gaziler her ne kadar engelli grubu içinde yer alsalar da askerlik deneyimleri esnasında silahlı çatışma, mayına basma, roket ya da bomba saldırısına maruz kalma gibi özel deneyimlere sahip olmaları, kendilerini engelli olarak değil gazi olarak tanımlamaları düşünüldüğünde bu müracaatı grubu için engelli bireylere yönelik sunulan sosyal hizmet uygulamalarına ek olarak orduda sosyal hizmet uygulamalarının da gerekli olduğu düşünülmektedir.

NASW verilerine göre 2012 yılına kadar ABD’de eğitim alan sosyal hizmet uzmanlarının en çok istihdam edildiği alanın Amerikan Gazi İşleri Bakanlığı olduğu görülmektedir. Buna karşın Türkiye’de orduda sosyal hizmet alanında gerçekleşmesi gereken müdahale programlarının ülkemizde ordu içerisinde kurumsallaşmış bir yapı olmaması ve askeri hastanelerin sivilleştirilerek Sağlık Bakanlığına bağlanması sebebiyle sınırlı bir hizmet alanı sunduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda gazilere hizmet sunan orduda sosyal hizmet uygulamalarının ordu içerisinde kurumsallaşması, özellikle terörle aktif şekilde mücadele edilen bölgelerdeki hastanelerde ve Ankara, İstanbul, İzmir gibi büyük şehirlerde direkt olarak gazilere hizmet sunan orduda sosyal hizmet birimleri kurulmasıyla uygulama alanının geliştirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Sosyal hizmet uzmanları, orduda sosyal hizmetin müracaatçı grupları için önemli olan sosyal politikanın geliştirilmesinde önemli bir yere sahiptir (Wooten, 2015). Dolayısıyla malul gazilerle çalışmak üzere sosyal hizmet uzmanlarının yetiştirilmesi ve istihdam edilmesi gerekmektedir. Lisans ve yüksek lisans sosyal hizmet eğitimine seçmeli orduda sosyal hizmet dersleri konulması önerilmektedir. Bu dersler ile birlikte mezun olmaları ardından müracaatçı grubu gaziler olan birimlerde çalışacak sosyal hizmet uzmanlarının gazilerin maluliyet deneyimleri, yaşamın farklı alanlarında karşılaştıkları çeşitli güçlükler, toplumdan beklentileri ve ihtiyaçları, hegemonik erkeklik ve sağlamlılık

çerçevesinde kendileri ile kurulan iletişim dilinin önemi konusunda bilgi sahibi olması gerekmektedir.

Orduda sosyal hizmet alanının gelişimi ve gazilerle gerçekleştirilecek uygulamaların işlevselliğinin artması açısından saha araştırmalarının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda gaziler ve ailelerinin sosyal hizmet gereksinimlerini tespit etmeye yönelik çalışmalar geliştirilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Abumere-Itulua, F. (2013). Understanding men and masculinity in modern society, *Open Journal of Social Science Research*, 1(2), 42-45.
- Açıksöz, S. C. (2011). Sacrificial limbs of sovereignty: Disabled veterans, masculinity, and nationalist politics in Turkey. *Medical Anthropology Quarterly*, 26(1), 4-25.
- Afari, N., Harder, L. H., Madra, N. J., Heppner, P. S., Moeller Bertram, T., King, C., & Baker, D. G. (2009). PTSD, combat injury, and headache in veterans returning from Iraq/Afghanistan. *Headache: The Journal of Head and Face Pain*, 49(9), 1267-1276.
- Ahern, J., Worthen, M., Masters, J., Lippman, S. A., Ozer, E. J., & Moos, R. (2015). The challenges of Afghanistan and Iraq veterans' transition from military to civilian life and approaches to reconnection. *PLoS ONE*, 10(7), e0128599.
- Akçay, S. (2018). “Aslında Güçlü Değilmişim” Erkeklerin Ruhsal Hastalık Deneyimleri. Ankara: Nika Yayınevi.
- Aktaş, A. M. (2002). Orduda sosyal hizmet. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 1(1), 97-107.
- Albayrak, H. (2020). Toplum ruh sağlığında sosyal hizmet uygulamaları. *Toplum ve Hekim*, 35(4), 282-292.
- APA. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (DSM-5®). American Psychiatric Publishing.
- Araten-Bergman, T., Tal-Katz, P., & Stein, M. A. (2015). Psychosocial adjustment of Israeli veterans with disabilities: Does employment status matter? *Work*, 50(1), 59-71.
- Atay, T. (2004). Erkeklik en çok erkeği ezer. *Toplum ve Bilim*, 101, 127-143.
- Atıkaslan, H. O. (2022). İnternet haberlerinde sakatlık. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31(2), 624-640.
- Aydın, D., & Atalay, S. (2021). Hegemonik erkekliğin inşası: İzmir’de ‘daha’ erkeklik. *Moment Dergi*, 8(1), 47-65.
- Aykara, A., & Çelik, G. (2012). Fiziksel engelli birey olmak: Varoluşçu bir bakış. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, (1), 5-18.

- Aykara, A. (2015). Zihinsel engelli kardeşe sahip bireylerin yaşantılarının değerlendirilmesi (Doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.
- Başcılar, M. (2017). Malul terör gazilerinin sosyal destek ve yaşam kalitesinin değerlendirilmesi (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Başcılar, M. (2021). Orduda sosyal hizmet: Terör gazilerinin ve aile üyelerinin yaşam deneyimleri, sorunları ve gereksinimleri (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.
- Başcılar, M., & Karataş, K. (2021). Orduda sosyal hizmet: Terör gazilerinin depresyon ve yaşam doyumunun değerlendirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(1), 23-40.
- Berghuis, D. J., & Jongsma, A. E. (2010). *The veterans and active duty military psychotherapy: Progress notes planner*. John Wiley & Sons, Inc.
- Biricik, A. (2008). Çürük raporu ve Türkiye’de hegemonik erkekliğin yeniden inşası. In Ö. H. Çınar & C. Üsterci (Eds.), *Çarklardaki kum: Vicdani red* (143-149). İletişim Yayınları.
- Bourke, J. (1996). *Dismembering the male: Men’s bodies, Britain and the Great War*. The University of Chicago Press.
- Bozok, M. (2011). *Soru ve cevaplarla erkeklikler*. Sosyal Kalkınma ve Cinsiyet Eşitliği Politikaları Merkezi Derneği.
- Brown, N. (2020). Introduction: Theorising ableism in academia. In N. Brown & J. Leigh (Eds.), *Ableism in academia theorising experiences of disabilities and chronic illnesses in higher education*. UCL Press.
- Büke, B. (2021). Engelli bireylerin kendilerine yönelik ayrımcı ve mikro saldırgan uygulamaları ifade etmeleri: Twitter’deki #Engellenmekİstemiyoruz ve #SağlamcılarDışarı etiketleri. *Nitel Sosyal Bilimler*, 3(2), 164-190.
- Carver, C. S., & Scheier, M. F. (1994). Stresli bir işlemde durumsal başa çıkma ve başa çıkma eğilimleri. *Kişilik ve Sosyal Psikoloji Dergisi*, 66(1), 184-195.
- Collinson, D. L., & Hearn, J. (2005). Men and masculinities in work, organizations, and management. In M. S. Limmel, J. Hearn, & R. W. Connel (Eds.), *Handbook of studies on men & masculinities* (289-310). Sage Publications.
- Connell, R. W. (2016). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar*. Ayrıntı.

- Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. SAGE Publications.
- CSWE. (2010). *Advanced social work practice in military social work*. Council on Social Work Education.
- Çelik, G. (2016). Erkekler (de) ağlar!: Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında erkeklik inşası ve şiddet döngüsü. *Fe Dergi*, 8(2), 1-12.
- Çevik, C., & Özkul, B. (2022). Çalışma yaşamında dezavantajlı gruplar ve eşitsizlikler. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 7(3), 611-618.
- Day, L., & Maltby, J. (2003). Religious orientation, religious coping and appraisals of stress: Assessing primary appraisal factors in the relationship between religiosity and psychological well-being. *Personality and Individual Differences*, 1209-1224.
- Dekle, J. (2018). U.S. military families. In NASW Press & Oxford University Press.
- Ekici, B. (1995). Amputasyon ve hemşirelik bakımı. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 9(36), 49-53.
- Elbogen, E. B., Wagner, H. R., Johnson, S. C., Kinneer, P., Kang, H., Vasterling, J. J., et al. (2013). Are Iraq and Afghanistan veterans using mental health services? New data from a national random-sample survey.
- Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni, Eylül 2022. Erişim adresi: https://www.aile.gov.tr/media/120191/eyhgm_istatistik_bulteni_eylul2022.pdf
- Engelliler Hakkında Kanun, 1 Temmuz 2005 tarih ve 5378 sayılı. Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf>
- Erkan, G. (2004). Engelliliğe ilişkin modeller ve sosyal hizmet uygulamaları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 15(2), 31-38.
- Erol Karaca, Z., & Nam, D. (2021). Kronik bir sosyal sorun: Engellilere yönelik ayrımcılık. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(1), 167-194.
- Fontana, A., & Rosenheck, R. (1994). Traumatic war stressors and psychiatric symptoms among World War II, Korean, and Vietnam War veterans. *Psychology and Aging*, 9(1), 27-33.

- Gabel, S., & Peters, S. (2004). Presage of a paradigm shift? Beyond the social model of disability toward resistance theories of disability. *Disability and Society*, 19(6), 585-600.
- Genç, Y. (2016). Engellilerin sosyal sorunları ve beklentileri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 35(2), 65-92.
- Genç, Y., & Çat, G. (2013). Engellilerin istihdamı ve sosyal içirme ilişkisi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(1), 363-394.
- Goering, S. (2015). Rethinking disability: The social model of disability and chronic disease. *Current Reviews in Musculoskeletal Medicine*, 8(2), 134-138.
- Güloğlu, B., & Kararırmak, Ö. (2013). Güneydoğu gazilerinde travma sonrası stres bozukluğu gelişimi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 14, 237-244.
- Harris, J. (2000). History of army social work. In J. Daley (Ed.), *Social work in the military* (3-22). Haworth Press.
- Harris, J. J., & Pehrson, K. L. (2013). *Military social work*. NASW Press and Oxford University Press.
- Hatun, O. (2018). *Malul gazilerin psikososyal süreçleri ve baş etme kaynakları: Bir gömülü teori araştırması* (Doktora tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı.
- Hill, J., Lawhorne, C., & Philpott, D. (2012). *The wounded warrior handbook: A resource guide for returning veterans* (Vol. 6). Government Institutes, The Scarecrow Press, Inc.
- Hoşoğlu, H. (2005). *Malul gazi subay ve astsubayların kariyer planları ve çalışma performansları* (Yüksek lisans tezi). Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- IFSW. (2014). Sosyal hizmetin küresel tanımı. Erişim tarihi: 1 Şubat 2023, <http://ifsw.org/get-involved/global-definition-of-social-work/>
- Institute for Economics and Peace. (2022). *Global Terrorism Index 2022: Measuring the impact of terrorism*. Institute for Economics & Peace.
- İnan, S., Ceyhun Peker, G., Tekiner, S., & Ak, F. (2013). Engellilik, Türkiye’de engellilerin durumu ve sağlık hizmet sunumuna bir bakış. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 12(6), 723-728.

- İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Uygulama ve Araştırma Merkezi. (2011). *Türkiye’de engellilik temelinde ayrımcılığın izlenmesi raporu*.
- İstiklal Madalyası Verilmiş Bulunanlara Vatani Hizmet Tertibinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkında Kanun, 24 Şubat 1968 tarih ve 1005 sayılı. Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=1005&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Karabulut, C. (2017). *Türkiye’deki gazilere ve şehit ailelerine yönelik uygulanan sosyal politikalar: Yalova ili örneği* (Yüksek lisans tezi). Yalova Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Sosyal Politika Programı.
- Karacagil, Z. (2017). Erkek bedenin kurgulanmasında “askerlik hizmeti”. *Journal of Human Sciences*, 14(4), 4410-4424.
- Karakoç, E., & Levendeli, Ş. (2021). Sinemada cinsiyetçi ötekileştirmeye ableism penceresinden bakmak: Zeki Demirkubuz sinemasında ableist temsil. *SineFilozofi, Özel Sayı* (3), 388-409.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.
- Kardaş, F., & Yalçın, İ. (2018). Şükran: Ruh sağlığı alanında güncel bir kavram. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10(1), 1-18.
- Keller, R. M., & Galgay, C. E. (2010). Micro-aggressive experiences of people with disabilities. In D. W. Sue (Ed.), *Microaggressions and marginality: Manifestation dynamics, and impact* (pp. 241-268). John Wiley & Sons, Inc.
- Keten, A., Karagöl, A., Keten, H. S., Avcı, R., & Karanfil, R. (2013). Terörle mücadele gazilerinde travma sonrası stres bozukluğu. *Adli Tıp Dergisi*, 28(1), 33-40.
- Kolk, B. A. (2020). *Beden kayıt tutar*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Korkmaz, B. C. (2023). Türkiye’de engelli istihdamında yaşanan zorluklar. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 23(1), 62-81.
- Köleoğlu, Y., Karataşoğlu, S., & Namal, M. (2013). Türkiye’de şehit ve gazi ailelerine sağlanan sosyal haklar ve gazi ve şehit aileleri bilgi bankası oluşumunun sağlanmasında Batman ili örneği. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 3(2), 110-149.
- Kulka, R. A., Schlenger, W. E., Fairbank, J. A., Hough, R. L., Jordan, B. K., Marmar, C. R., & Weiss, D. S. (1990). *Trauma and the Vietnam war generation: Report of findings from the National Vietnam Veterans Readjustment Study*. Brunner/Mazel.

- Küçük, N. E. (2011). *Kore Savaşı ve Gaziantep Kore Savaşı Gazileri* (Yüksek lisans tezi). Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı.
- Küçükateş, Ş., Dokumacı, T. İ., Kiremitçi, M. Y., & Gezin, F. (2018). *Osmanlı gazetelerinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti* (M. Y. Kiremitçi, Ed.). Türk Kızılay.
- Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. Bağlam Yayıncılık.
- Lazarus, R., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. Springer.
- MacLean, A. (2010). The things they carry: Combat, disability, and unemployment among U.S. men. *American Sociological Review*, 20(10), 1-23.
- Major, B., Richards, C., Cooper, M. L., Cozzarelli, C., & Zubeck, J. (1998). Personal resilience, cognitive appraisals, and coping: An integrative model of adjustment to abortion. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(3), 735-752.
- MSB web sitesi. (2023). Erişim adresi: <https://www.msb.gov.tr/SehitGazi/icerik/gazi-malul-ve-yakinlarina-saglanan-haklar>
- NASW. (2012). *NASW standards for social work practice with service members, veterans, & their families*. The National Association of Social Workers.
- Nir, M. S., Ebadi, A., Khoshknab, M. F., & Tavallae, A. (2012). Spiritual experiences of war veterans who suffer from combat-related posttraumatic stress disorder: A qualitative study. *Journal of Religion and Health*, 52(3), 719-729.
- Öktem, F. (2020, 8 Aralık). Türkiye'de askeri psikolojinin doğuşu [M. Başcılar ile görüşme]. İncek, Ankara.
- Özata, M., & Karip, S. (2017). Engelli bireylerin sağlık hizmetleri kullanımında yaşadıkları sorunlar: Konya örneği. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 20(4), 397-407.
- Özgen, F., & Aydın, H. (1999). Travma sonrası stres bozukluğu. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 34-41.
- Özgül, M., Yazıcıoğlu, K., Peker, F., Cayrat, E., & Arpacıoğlu, O. (1999). Yaralanma sonucu organ kaybı olup olmamasına göre rehabilitasyon sürecindeki hastaların sosyal ilişkilerinin etkilenimi. *Fiziksel Tıp*, 2(1), 39-44.
- Özyürek, A. (2022). Engelli çocuğa sahip anne-babaların çocuk yetiştirme tutumları ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(4), 1121-1140.

- Peker, F., & Özbesler, C. (2021). Gaziler ve orduda sosyal hizmet uygulamaları. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 18, 142-156.
- Resnick, H. S., Foy, D. W., Donahoe, C. P., & Miller, E. N. (1989). Antisocial behavior and posttraumatic stress disorder in Vietnam veterans. *Journal of Clinical Psychology*, 45, 860-866.
- Rumann, C. B., & Hamrick, F. A. (2010). Student veterans in transition: Re-enrolling after war zone deployments. *The Journal of Higher Education*, 81(4), 431-458.
- Sayer, N. A., Frazier, P., Orazem, R. J., Murdoch, M., Gravely, A., Carlson, K. F., ... & Schnurr, P. P. (2011). Military to civilian questionnaire: A measure of postdeployment community reintegration difficulty among veterans using Department of Veterans Affairs medical care. *Journal of Traumatic Stress*, 24(6), 660-670. <https://doi.org/10.1002/jts.20706>
- Sayers, S. L., Farrow, V. A., Ross, J., & Oslin, D. W. (2009). Family problems among recently returned military veterans referred for a mental health evaluation. *Journal of Clinical Psychiatry*, 70(2), 163-170.
- Sayın, Z. (2000). Batı'da ve Doğu'da bedenin temsilinde haysiyet ve zillet I. *Defter*, 39(1), 158-204.
- Seylim, E. (2021). Veli görüşlerine göre engelli bireylerin eğitim hakkına erişim durumları: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(80), 2272-2292.
- Sezgin, U., Yüksel, Ş., Topçu, Z., & Genç Dişçigil, A. (2004). Ne zaman travmatik yas tanısı konur? Ne zaman tedavi başlar?. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 167-175.
- Shakespeare, T., & Watson, N. (2001). The social model of disability: An outdated ideology? *Research in Social Science and Disability*, 2, 9-28.
- Soran, M., Şensoy, Ö., & Ergün, M. (2015). Engelliliğe ve cinsiyete dayalı ayrımcılık: İlk ve ortaöğretim kurumları için örnek ders uygulamaları. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Sünbuloğlu, N. Y. (2012). Hiper-görünürlükten görünmezliğe: Gaziliğin hegemonik erkeklığe eklemlenmesi üzerine bir medya incelemesi. *Toplum ve Bilim*, 123, 93-115.
- Şahin, H. (2005). Engellilik: Sağlık çalışanlarının ve tıp eğitiminin bakış açısı nedir? *Toplum ve Hekim Dergisi*, 20(3), 219-228.

- Şahin, F., & Sakarya, H. (2018). Silahlı kuvvetlerde sosyal hizmetin tarihi, gelişimi ve işlevleri. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(1), 81-98.
- Şen, B. (2016). Silahlı kuvvetlerde sosyal hizmetin önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(2), 131-151.
- T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı. (2010). *Özürlülüğe dayalı ayrımcılığın ölçülmesi ve araştırması*.
- Tanielian, T., Jaycox, L. H., Schell, T. L., Marshall, G. N., Burnam, M. A., Eibner, C., & Viana, M. E. (2008). *Invisible wounds of war: Summary and recommendations for addressing psychological and cognitive injuries*. RAND Corporation.
- Tarhan, M. (2008). Zorunlu askerlik ve sivil alternatif hizmete direniş olarak vicdani red. In N. Mutluer (Ed.), *Cinsiyet halleri: Türkiye'de toplumsal cinsiyetin kesişim sınırları içinde* (pp. xx-xx). Varlık Yayınları.
- TDK web sitesi. (2023). Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>
- Tekindal, M., & Uğuz Arsu, Ş. (2020). Nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojik yaklaşımın kapsamı ve sürecine yönelik bir derleme. *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, 20(1), 153-182.
- Terörle Mücadele Kanunu, 12 Nisan 1991 tarih ve 7313 sayılı. Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3713.pdf>
- Tinar, Y. (2020). Yerel yönetimlerce engellilere sunulan istihdam hizmetleri: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Engelliler Müdürlüğü örneği. *Journal of Social Policy Conferences*, 78, 429-453.
- Türk Silahlı Kuvvetleri, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı Sağlık Yeteneği Yönetmeliği, 11 Kasım 2016 tarih ve 29885 sayılı. Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=20169431&MevzuatTur=21&MevzuatTertip=5>
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 61. Madde, 9 Kasım 1982 tarih ve 17863 sayılı. Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu, 5434 sayılı. Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.5434.pdf>
- Türkiye Emekli Subaylar, Emekli Astsubaylar, Harp Malûlü Gaziler, Şehit Dul ve Yetimleri ile Muharip Gaziler Dernekleri Hakkında Kanun, 2847 sayılı. (1983).

- Türkiye özürllüleri araştırması. (2002). Özürllüleri İdaresi Başkanlığı-TÜBİTAK-Devlet İstatistik Enstitüsü.
- Ünlü, S., Bağcıvan, A., & Kara, B. (2022). Geçmişten günümüze Türk kültüründe engelli anlamlandırmaları. *Milli Kültür Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 96-130.
- Washington, S. L. (1957). The history and function of social work in the military service.
- World Health Organization. (1980). *International classification of impairments, disabilities and handicaps*. Geneva: World Health Organization.
- Wooten, N. R. (2015). Military social work: Opportunities and challenges for social work education. *Journal of Social Work Education*, 51(Suppl 1), 6-25.
- Yazıcıoğlu, K., Duyan, V., Karataş, K., & Özgül, A. (2006). Effects of sociodemographic characteristics, illness process, and social support on the levels of perceived quality of life in veterans. *Military Medicine*, 171(11), 1083-1088.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A. (2023). "Gazilik": Maluliyet sonrasında sosyal kimliği yeniden inşa etme süreci. (Yüksek Lisans Tezi). Niğde: Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.
- Yılmaz, D. (2009). War trauma and its subjective meanings: An exploration on Mehmedin Kitabı: Güneydoğu'da savaşmış askerler anlatıyor. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Bilgi Üniversitesi.
- Yılmaz, E. (2016a). Herkes potansiyel engelli adayıysa seçmen kim? Bir söylem anomalisi. *Eşit, Erişilebilir, Engelsiz Hayat Dergisi*(23). Erişim adresi: https://eeeh.engelsizerisim.com/yazi/34/herkes_potansiyel_engelli_adayiyysa_secmen_kim_bir_soylem_anomalisi
- Yılmaz, E. (2016b). Bana bozuk bir şeymişim gibi davranma. *Eşit Erişilebilir Engelsiz Hayat Dergisi*. Erişim adresi: https://eeeh.engelsizerisim.com/yazi/41/bana_bozuk_bir_seymisim_gibi_davranma
- Yılmaz, F. Y. (2004). Malul gazilerin gazi ve gazilik kavramına bakışı. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Kara Harp Okulu Komutanlığı Savunma Bilimleri Enstitüsü.
- Youssef, N. A., Green, K. T., Dedert, E. A., Hertzberg, J. S., Calhoun, P. S., Dennis, M. F., & Beckham, J. C. (2013). Exploration of the influence of childhood trauma, combat exposure, and the resilience construct on depression and suicidal ideation among US

Iraq/Afghanistan era military personnel and veterans. *Archives of Suicide Research*, 17(2), 106-122.

Zastrow, C. (2015). *Sosyal hizmete giriş*. Ankara: Nika Yayınevi.

Zengin, E. (2020). Ordu alanında istihdam edilen ilk sosyal çalışmacı olan Erol Zengin ile görüşme [M. Başcılar ile görüşme]. Gölbaşı, Ankara.

EK 1. HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ ETİK KURUL/KOMİSYON İZİNİ

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Sayı : E-35853172-300-00002680731
Konu : Janserey KALMUK Hk. (Etik Komisyon İzni)

8.02.2023

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 30.12.2022 tarihli ve E-12908312-300-00002600907 sayılı yazımız.

Enstitünüz Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi **Janserey KALMUK**'un **Doç. Dr. Ashıhan AYKARA** danışmanlığında hazırladığı; "**Gazilerin Maluliyet Deneyimlerinin Sağlamcılık Yaklaşımı ve Hegemonik Erkeklik Temelinde Değerlendirilmesi: Ankara İli Örneği**" başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **10 Ocak 2023** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Serhat ÜNAL
Rektör Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: CD754157-5F0A-4BDF-A34B-213C8175FAE5

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/hu-chys>

Adres: Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara

Bilgi için: Duygu Didem İLERİ

E-posta: yazind@hacettepe.edu.tr İnternet Adresi: www.hacettepe.edu.tr Elektronik

Bilgisayar İşletmeni

Ağ: www.hacettepe.edu.tr

Telefon: 0 (312) 305 3001-3002 Faks: 0 (312) 311 9992

Telefon:

Kep: hacettepeuniversitesi@hs01.kep.tr

EK 2. ARAŞTIRMAYA GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Araştırmacının Beyanı

Sizi Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı kapsamında, Doç. Dr. Aslıhan AYKARA ve Sosyal Hizmet Uzmanı Janserey KALMUK tarafından yürütülmekte olan “Gazilerin Maluliyet Deneyimlerinin Sağlamcılık Yaklaşımı ve Hegemonik Erkeklik Temelinde Değerlendirilmesi: Ankara İli Örneği” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmanın amacı hayatlarının bir döneminde sağlıklı birer bireyken terörle mücadele esnasında yaralanarak engelliliği rapor ile kesinleşen gazilerin maluliyet deneyimlerini anlamaktır. Bu doğrultuda konuyla ilgili araştırmanın öznelerinden biri olarak değerli deneyimlerinizi dinlemek istiyoruz.

Görüşmeye başlamadan önce araştırmaya katılımın tamamen gönüllülük esasına dayandığını belirterek sizden bu formu dikkatle okumanızı rica ediyoruz. Bu çalışma için “Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu”ndan etik açıdan uygunluk izni alınmıştır. Kimliğiniz araştırma süresince ve sonrasında tamamen gizli tutulacak olup görüşmemizde paylaştığınız deneyimleriniz yalnızca bilimsel amaçla kullanılacaktır. Sosyodemografik özelliklerinize ve kısa özgeçmişinize araştırmanın “yöntem” bölümünde isminiz gizli tutularak yer verilecektir. Sizden beklenen, çalışmanın amacına ulaşabilmesi için tarafınıza yöneltilen sorulara kimsenin baskısı altında kalmadan, içtenlikle yanıt vermenizdir. Görüşme sürecinizde değerli anlatılarınızı eksiksiz olarak yazıya dökülebilmek ve yalnızca araştırmanın amacı doğrultusunda kullanabilmek amacıyla ses kayıt cihazı kullanılacaktır.

Araştırma kapsamında yapılacak harcamalarla ilgili bir sorumluluğunuz bulunmamaktadır ve araştırmaya katıldığınız için tarafınıza herhangi bir ödeme yapılmayacaktır. Bu formu okuyup onaylamanız araştırmaya gönüllü olarak katıldığınız anlamına gelmektedir. Ancak görüşme sürecinin herhangi bir anında ya da araştırmaya katıldıktan sonra gerekçe belirtmeksizin çalışmayı bırakma hakkına sahip olduğunuzu belirtmek isteriz.

Bize ve e-posta adresleri ve numaralı telefon üzerinden ulaşabilirsiniz.

Araştırma tamamlandığında çalışmanın sizinle paylaşılmasını istiyorsanız bu kanallar aracılığıyla bizimle iletişime geçebilirsiniz.

Katılımcının Beyanı

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum; davet edildiğim çalışmanın kapsamını, amacını anladım. Bu koşullarda ilgili araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı altında kalmadan katılmayı kabul ediyorum; bilgilendirmiş onam formunu kendi hür irademle imzalıyorum.

Tarih:**Katılımcının**

Adı Soyadı:

Adres:

Tel:

İmza

Görüşmeyi Yapan Araştırmacının;

Adı Soyadı: Janserey KALMUK

Adres: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü – Beytepe, ANKARA

İletişim Adresi:

İmza:

EK 3. YARI YAPILANDIRILMIŞ DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME FORMU

“Gazilerin Maluliyet Deneyimlerinin Sağlamcılık Yaklaşımı ve Hegemonik Erkeklik Temelinde Değerlendirilmesi” isimli bu araştırma, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı bünyesinde, Doç. Dr. Aslıhan AYKARA’nın danışmanlığında gerçekleştirilmektedir. Verdiğiniz yanıtlar yalnızca araştırmanın amaçları doğrultusunda kullanılacak ve gizli tutulacaktır. Görüşme, yanıtlarınızın unutulmaması ve akışın bozulmaması amacıyla ses kayıt cihazıyla kayıt altına alınacaktır. Görüşmeyi kabul ettiğiniz ve tarafınıza yöneltilen sorulara içtenlikle cevap verdiğiniz için şimdiden teşekkür ederim.

Janserey KALMUK

Katılımcıların;

1. Kişisel Bilgilerine İlişkin Sorular

S.1.1. Kendinizden biraz bahsedebilir misiniz? (Yaş, medeni durum, eğitim durumu, çalışma durumu, askeri rütbe, terörle mücadelede geçirilen süre vb.)

S.1.2. Gazi olma sürecinizi anlatabilir misiniz? (Yaşanan olay, tedavi süreci, maluliyet durumu, gazilik derecesi, gazilik süresi vb.)

2. Gaziliği Anlamlandırmalarına İlişkin Sorular

S.2.1. Gazi olmak sizin için ne ifade ediyor?

S.2.2. Engelli bir birey olmak sizin için ne ifade ediyor?

S.2.3. Gazi olmanızın ardından hayatınıza engelli bir birey olarak devam etmenizle ilgili his ve düşüncelerinizden bahsedebilir misiniz?

3. Maluliyet Deneyimlerine İlişkin Sorular

S.3.1. Gazi olmak ile birlikte sahip olduğunuz haklara ilişkin deneyimlerinizden bahsedebilir misiniz? (Verilen hizmetler gazilerin psikolojik, ekonomik, güçlenme, vb. gereksinimlerine nasıl yanıt vermektedir?)

S.3.2. Gazi olmanızın ardından nasıl güçlüklerle karşılaştınız? (Bireysel yaşamda, aile içinde ve toplumsal hayatta karşılaşılan güçlükler)

S.3.3. Bu güçlüklerle nasıl başa çıkıyorsunuz?

3.3.4 Gazi olmanızın ardından hayatınızda olumlu olarak değerlendirebileceğiniz değişiklikler nelerdir?

Son olarak, eklemek istediğiniz bir şey var mı?

EK 4. ORJİNALLİK RAPORU

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-15
	FRM-YL-15 Yüksek Lisans Tezi Orijinallik Raporu <i>Master's Thesis Dissertation Originality Report</i>	Yayın Tarihi Date of Pub.	04.12.2023
		Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev. Date	25.01.2024

SHACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: 12/06/2024

Tez Başlığı: Malul Gazilerin Deneyimlerinin Orduda Sosyal Hizmet Bağlamında, Sağlamlılık ve Hegemonik Erkeklik Açısından Değerlendirilmesi
 Tez Başlığı (Almanca/Fransızca)*:.....

Yukarıda başlığı verilen tezin a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 135 sayfalık kısmına ilişkin, 12/06/2024 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı %7'dir.

Uygulanan filtrelemeler*:

1. ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
2. ☒ Kaynakça hariç
3. ☐ Alıntılar hariç
4. ☒ Alıntılar dâhil
5. ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

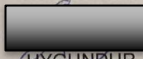
Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tezin herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

 Janserey KALMUK

Öğrenci Bilgileri	Ad-Soyad	Janserey KALMUK
	Öğrenci No	N21136249
	Enstitü Anabilim Dalı	Sosyal Hizmet Anabilim Dalı
	Programı	Sosyal Hizmet Yüksek Lisans Programı

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
 Doç. Dr. Aslıhan AYKARA

* Tez **Almanca** veya **Fransızca** yazılıyor ise bu kısımda tez başlığı **Tez Yazım Dilinde** yazılmalıdır.
 **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları İkinci bölüm madde (4)/3'te de belirtildiği üzere: Kaynakça hariç, Alıntılar hariç/dahil, 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 5 words) filtreleme yapılmalıdır.

FRM- YL-15 Rev.No/Tarih: 02/25.01.2024

1

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-15
	SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Yayın Tarihi Date of Pub.	04.12.2023
	FRM-YL-15	Revizyon No Rev. No.	02
	Yüksek Lisans Tezi Orijinallik Raporu <i>Master's Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon Tarihi Rev. Date	25.01.2024

**TO HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF SOCIAL WORK**

Date: 12/06/2024

Thesis Title (In English): Evaluation of the Experiences of Disabled Veterans in the Context of Military Social Work in Terms of Ableism and Hegemonic Masculinity

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 12/06/2024 for the total of 136 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled above, the similarity index of my thesis is 7 %.

Filtering options applied**:

- ☒ Approval and Declaration sections excluded
- ☒ References cited excluded
- ☐ Quotes excluded
- ☒ Quotes included
- ☒ Match size up to 5 words excluded

I hereby declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

Kindly submitted for the necessary actions.

Janserey KALMUK

Student Information	Name-Surname	Janserey KALMUK
	Student Number	N21136249
	Department	Social Work
	Programme	Social Work Master Programme

SUPERVISOR'S APPROVAL

APPROVED
Doç. Dr. Aslıhan AYKARA

**As mentioned in the second part [article (4)/3] of the Thesis Dissertation Originality Report's Codes of Practice of Hacettepe University Graduate School of Social Sciences, filtering should be done as following: excluding reference, quotation excluded/included, Match size up to 5 words excluded.